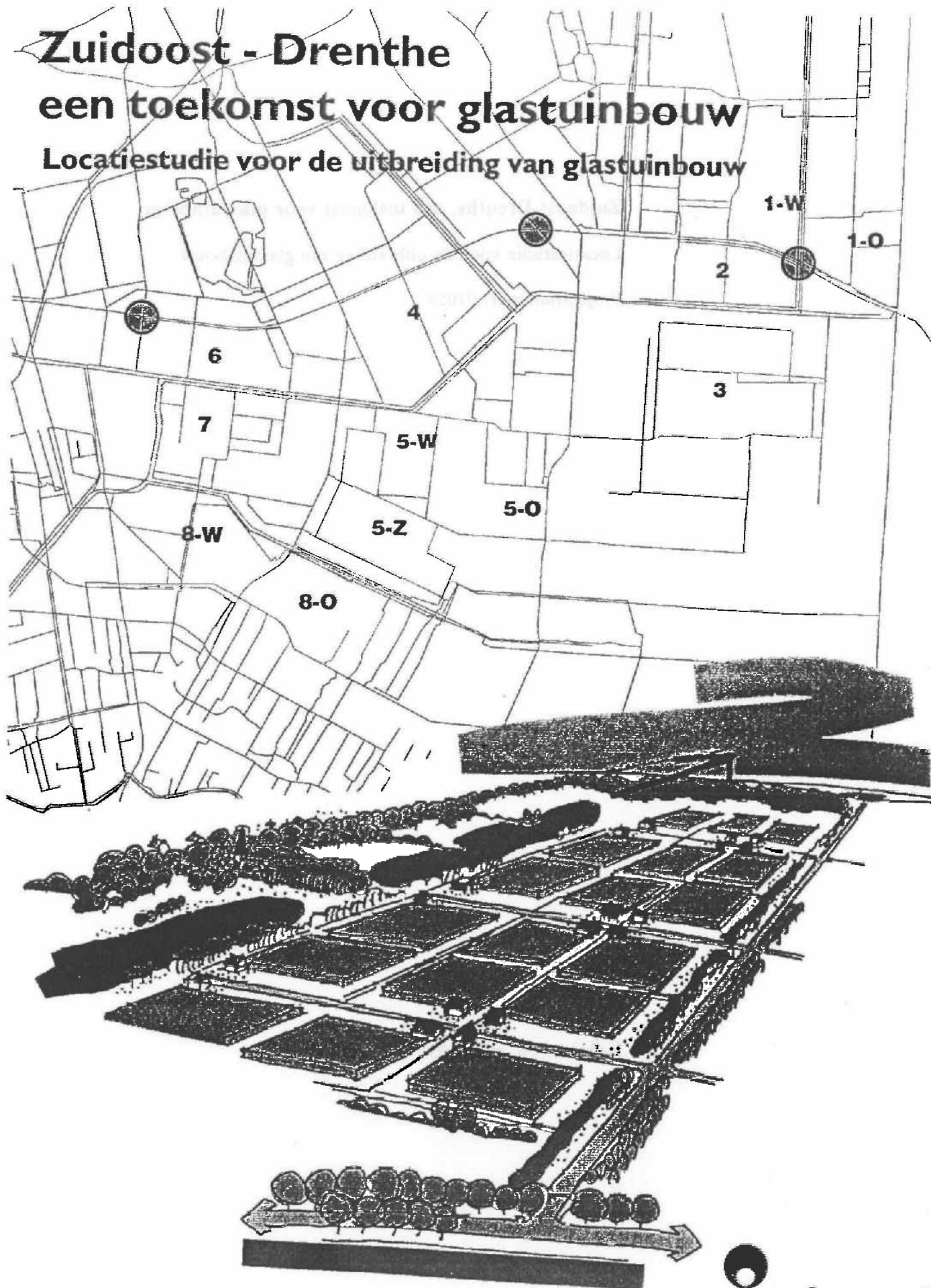

Zuidoost - Drenthe een toekomst voor glastuinbouw

Locatiestudie voor de uitbreiding van glastuinbouw

Zuidoost-Drenthe, een toekomst voor glastuinbouw

Locatiestudie voor de uitbreiding van glastuinbouw

Projectnummer: 07059

Heerenveen, mei 1993

Samenvatting

1	Inleiding	1
1.1	Oriëntatie	1
1.2	Plangebied	1
1.3	Opbouw rapport	2
2	Glastuinbouw in Nederland	3
2.1	Ontwikkeling	3
2.2	Glastuinbouwbedrijf	3
2.3	Produktiekolom	4
2.4	Kennis	5
2.5	Ruimte	6
2.6	Beleid	7
2.7	Herinrichting	10
2.8	Conclusies	11
3	Glastuinbouw in Zuidoost-Drenthe	12
3.1	Inleiding	12
3.2	Huidige situatie	12
3.3	Ontwikkelingen	13
3.4	Organisatiestructuur	14
3.5	Beleid op gemeentelijk niveau	16
3.6	Conclusies	18
4	Bedrijfseconomische aspecten	20
4.1	Inleiding	20
4.2	Techniek	20
4.3	Investerings	20
4.4	Productie	21
4.5	Kostenpatroon	22
4.6	Rentabiliteit	23
4.7	Bedrijfs grootte	24
4.8	Management	24
4.9	Arbeid	24
4.10	Arbeidsomstandigheden	26
4.11	Sociaal economische effecten	26
4.12	Milieu-aspecten	27
4.13	Conclusies	28

5	Technische aspecten	30
5.1	Grondsoort	30
5.2	Ruimte	30
5.3	Bedrijfslay-out	30
5.4	Energie	31
5.5	Water	32
5.6	Logistiek	35
5.7	Conclusies	35
6	Omgevingsfactoren	36
6.1	Inleiding	36
6.2	Infrastructuur	36
6.3	Nutsvoorzieningen	36
6.4	Waterafvoer	37
6.5	Afvalwaterafvoer	38
6.6	Stofneerslag Purit	39
6.7	Bodem- en grondwaterverontreiniging	39
6.8	Natuur en landschap	39
6.9	Conclusies	40
7	Locatieselectie	42
7.1	Inleiding	42
7.2	Afbakening	42
7.3	Analyse potentiële locaties	43
7.4	Overzicht conclusies	43
8	Ontwikkelingsstrategie	46
8.1	Inleiding	46
8.2	Visie	46
8.3	Fasering	47
8.4	Inrichting	49
8.5	Ontwikkeling	50
8.6	Positionering	51
8.7	Profilering	52
8.8	Kosten	52
8.9	Conclusies	53
9	Actieprogramma	55

Inhoud (vervolg)

Bijlagen

1. Locatie-analyse
2. Locatiecommentaar nutsbedrijven + PTT

Samenvatting

1

Inleiding

Oriëntatie

In Zuidoost-Drenthe heeft de glastuinbouw in de afgelopen tien jaar een sterke ontwikkeling doorgemaakt. De groei heeft er toe geleid dat het huidige areaal dat voor glastuinbouw gereserveerd is bijna geheel is uitgegeven. Voor toekomstige uitbreiding dienen er keuzes te worden gemaakt met betrekking tot plaats, omvang en fasering van de verdere uitbreiding.

Het doel van deze studie is om voorstellen te doen op grond waarvan keuzes gemaakt kunnen worden voor uitbreiding van glastuinbouw in de toekomst. De belangrijkste ontwikkelingen in de glastuinbouw worden beschreven en er wordt een selectie gemaakt van de meest geschikte locaties. In de ontwikkelingsstrategie zijn o.a. de ruimtelijke kwaliteitsaspecten, de fasering en de positionering van glastuinbouw in Noord-Nederland uitgewerkt. Tot slot wordt een actieplan geformuleerd voor de te nemen stappen en de bijbehorende initiatiefnemers voor de verdere ontwikkeling van de glastuinbouw in Zuidoost-Drenthe.

Plangebied

Het onderzoek heeft primair betrekking op de bestaande locaties Erica en Klazienaveen en hun omgeving. Dit om zorg te dragen voor een ontwikkeling van een zo sterk mogelijk centrum ten opzichte van andere centra in Nederland. Het gebied beslaat het zuidoostelijk deel van de gemeente Emmen en het noordwestelijk deel van de gemeente Schoonebeek, hierna verder aangeduid als Zuidoost-Drenthe.

2

Glastuinbouw in Nederland

De landelijke ontwikkelingen binnen de glastuinbouw duiden op een toenemende specialisatie en concentratie, waarbij afstand van de glastuinbouwgebieden onderling van minder belang wordt. Ook functioneren organisaties zoals veilingen en studieclubs steeds meer boven-regionaal. Deze ontwikkelingen zijn gunstig voor Zuidoost-Drenthe om in de toekomst verder te groeien.

Het grootste probleem voor de glastuinbouw in het westen is momenteel het gebrek aan uitbreidingsruimte binnen de huidige centrumgebieden. Dit geldt zowel voor individuele bedrijven als voor de gehele sector. Met name na het jaar 2000 zal dit ruimtegebrek sterk gaan spelen en wordt een tekort voorzien van circa 800 tot 900 ha. In het landelijk beleid, zowel in de VINEX als in het Structuurschema Groene Ruimte, worden nieuwe gebieden buiten het huidige glastuinbouwcentrum als overloophoegebieden aangewezen, waaronder Zuidoost-Drenthe.

Volgens het Structuurschema Groene Ruimte is de minimale glasoppervlakte om als centrum te fungeren 300 tot 400 ha. Het beleid staat een verdere uitbreiding van het glastuinbouwareaal in Zuidoost-Drenthe niet in de weg en ondersteunt in de meeste gevallen uitbreiding.

Wat betreft milieumaatregelen zal de glastuinbouw zich, volgens respectievelijk het NMP⁺, MJPG en SNL, toe moeten leggen op het reduceren van CO₂ uitstoot, het beperken van het gebruik van bestrijdingsmiddelen en een betere energie-efficiëntie.

3

Glastuinbouw in Zuidoost-Drenthe

Zuidoost-Drenthe heeft zich in het afgelopen decennium sterk ontwikkeld. Met name de snelheid van de groei in de afgelopen vijf jaar is bijzonder sterk geweest. De huidige omvang van het areaal bedraagt circa 215 ha netto glasoppervlak. De bedrijfsgrootte is met circa 1,7 ha groter dan het landelijk gemiddelde (0,7 ha per bedrijf). Voor bepaalde teelten heeft Zuidoost-Drenthe inmiddels een centrumfunctie en een toonaangevende positie op landelijk niveau. De variatie in produkten is echter beperkt. In de prognose wordt uitgegaan van een toename van het netto areaal van circa 200 ha tot het jaar 2005. De eerste aanzet van deze uitbreiding zal met name uit het gebied zelf komen, overloop uit andere gebieden zal op beperkte schaal plaatsvinden. Na het jaar 2000 wordt verwacht dat het ruimtegebrek in het westen van het land zo nijpend is, dat hervestiging vanuit deze gebieden zal toenemen.

4

Bedrijfseconomische aspecten

Investerings in de glastuinbouw nemen nog steeds toe. Hiervoor is vergroting van de bedrijfsstructuur noodzakelijk. De investeringsverhouding tussen de kosten van verwerving van de grond en de aanschaf en bouw van de kas met bijbehorende installaties is Zuidoost-Drenthe relatief gunstig door de lage grondprijs.

De kennisverwerving en leverancierscontacten worden door de toename van het bedrijfsoppervlak rationeler en het bedrijfseconomische denken en handelen belangrijker. Dit kan in de toekomst de beslissing tot vestiging buiten de huidige tuinbouwcentra in het westen van het land, voor Zuidoost-Drenthe gunstig beïnvloeden.

De grotere bedrijven hebben steeds meer 'vreemde' arbeid nodig. Momenteel is voor 1 ha glastuinbouw circa vijf mensjaren arbeid nodig. Voor de uitbreiding van glasareaal met circa 200 ha betekent dat er circa 1.000 directe en 150 à 200 indirecte arbeidsplaatsen bij kunnen komen. De arbeidsvoorziening is dan ook een punt van aandacht voor de toekomst.

Technische aspecten

De grondsoort is, afgezien van enkele teelten, door de opkomst van substraatteelt, teelttechnisch van ondergeschikt belang geworden. Voor de ruimtebehoefte in Zuidoost-Drenthe betekent dat 200 ha netto glas een bruto oppervlaktebehoefte geeft van 400 ha. Dit is inclusief de aan- en afvoerwegen, waterberging en landschappelijke inpassing. Vierkante percelen worden als meest ideale kavelvorm gezien.

Voor 200 ha extra netto glas zal circa 94 miljoen m³ extra gas per jaar nodig zijn in Zuidoost-Drenthe. Naast individuele gasinstallaties zijn er ook nog andere mogelijkheden zoals warmtekrachtkoppeling of restwarmtelevering.

Momenteel ligt de waterbehoefte in Zuidoost-Drenthe op circa 1,7 miljoen m³/jaar, bij uitbreiding van het areaal zal dit stijgen naar circa 2,8 miljoen m³ water, waarbij ervan wordt uitgegaan dat dan de meeste bedrijven recirculatiesystemen bevatten. Hoeveel water er nog door de twee bestaande gietwaterbronnen kan worden geleverd wordt momenteel nog onderzocht. Toch zal er bij volledige realisatie 200 ha extra glas met nieuwe waterbronnen rekening moet worden gehouden. De kwaliteit van het huidige gietwater is bijzonder goed en is ook een belangrijk vestigingsaspect.

De logistiek voor de aan- en afvoer van goederen naar de bedrijven zal steeds meer met grote vrachtwagencombinaties plaatsvinden. De toegangswegen zullen hierop moeten worden afgestemd.

Omgevingsfactoren

Voor het teeltproces is, door de toenemende teelt op substraat, is er van bodem- en grondwaterverontreinigingen geen directe invloed te verwachten. Op bepaalde plaatsen in het plangebied is wel verontreiniging geconstateerd en is de saneringsnoodzaak deels vastgesteld.

Voor de waterafvoer in het plangebied zal een grotere capaciteit noodzakelijk zijn in verband met de toename van het verhard oppervlak. In het gebied rond Erica betekent dit het vergroten van de afvoercapaciteit of buffering in het gebied.

Het afvalwater uit de kassen (percolaat of spui) zal in de toekomst op de riolering worden geloosd. De lozingsnormen hiervoor in Zuidoost-Drenthe zullen naar verwachting aansluiten op de landelijke normen die voor glastuinbouw gaan gelden.

De nutsvoorzieningen gas, water en licht zijn in principe niet beperkend voor het ontwikkelen van een locatie.

Aandachtspunt is de Puritfabriek (Norit N.V.) noordoostzijde van de plaats Klazienaveen. In een onderzoek is aangetoond dat bedrijven op korte afstand van deze fabriek hinder van stofneerslag kunnen ondervinden. Met vestiging van bedrijven op een locatie rond deze fabriek zal met dit aspect rekening moeten worden gehouden.

Locatieselectie

De afbakening is gemaakt op basis van de bestaande bestemmingen en de functiezoning volgens het streekplan. Deze eerste afbakening resulteert in potentiële locaties. Bij de afbakening van de locaties zijn de bestaande wegen, sloten en kanalen aangehouden als begrenzing. De locaties zijn bekeken en geanalyseerd aan de hand van de beoordelingsaspecten. De afweging van deze criteria leidt tot een conclusie per locatie. Deze vormen de basis voor de ontwikkelingsstrategie (hoofdstuk 8).

De eerste selectie van potentiële locaties vindt plaats aan de hand van het aangeven van de 'harde' beperkingen c.q. randvoorwaarden:

1. Functiezoning volgens het Streekplan (zie figuur 1)
2. Huidige bestemmingen (zie figuur 2)

Bovenstaande beperkingen c.q. randvoorwaarden zijn weergegeven in figuur 4 in paragraaf 6.9. Op basis van deze afbakening komen, binnen het plangebied, een achttal locaties naar voren die in aanmerking komen, weergegeven in figuur 5 in hoofdstuk 8.

Uit de conclusies per locatie kan geconstateerd worden dat de acht locaties in principe allen geschikt zijn voor verdere ontwikkeling van glastuinbouw. Wel is er voor verschillende locaties sprake van knelpunten, zoals ontsluiting, afwatering, riolering en vervuiling. Dit heeft niet geleid tot het uitsluiten van locaties, maar kan invloed hebben op het tijdstip waarop de locaties tot ontwikkeling worden gebracht.

Ontwikkelingsstrategie

Visie

De nieuw te ontwikkelen locatie(s) dienen bij te dragen aan een afwisselend landschap met een duidelijke ruimtelijke samenhang tussen bebouwing, wegen-, beplantings- en waterstructuur en ecologische verbindingzones. Met andere woorden: De ontwikkeling dient zoveel mogelijk te passen in en aan te sluiten bij het landschappelijk en ecologisch 'raamwerk'. Dit in goede harmonie met andere ontwikkelingen in het gebied.

Om tot een hoogwaardige ruimtelijke inrichting van 'glastuinbouwlandschappen' te komen is een aantal richtlijnen opgesteld:

1. Handhaven c.q. versterken landschappelijke karakteristiek
2. Zoning ten opzichte van andere functies
3. Toevoegen 'water' en 'groen'
4. Inpassen ecologische verbindingzones

Fasering

De fasering geeft de volgorde aan en is niet in de tijd uitgezet omdat over de snelheid van de ontwikkelingen geen concrete uitspraken zijn te doen.

- Eerste fase

Voor de eerste fase wordt voorgesteld zowel bij de locatie Erica als Klazienaveen het huidige uitbreidingsproces vast te houden en te continueren

- *Tweede fase*

In deze fase komen locatie 8-west (275 ha) en locatie 2 (150 ha) in aanmerking om als glastuinbouwlocatie te worden ontwikkeld.

- *Derde fase*

In deze fase wordt voorgesteld locatie 4 (400 ha) als autonoom gebied te ontwikkelen. De dan bestaande concentratiegebieden Klazienaveen en Erica hebben een dusdanige omvang verkregen, dat uitbreiding op een nieuwe locatie haalbaar wordt geacht.

- *Vierde fase*

In deze fase kunnen locatie 6 (150 ha) en locatie 1-oost (300 ha) worden ontwikkeld. Het betreft duidelijk begrensde locaties, ruimtelijk gekoppeld aan de bestaande gebieden Erica en Klazienaveen en direct liggend aan de N37.

- *Vijfde fase*

Als laatste in de prioriteit voor ontwikkeling als glastuinbouwlocatie worden de locaties 3 (400 ha), 5 (700 ha) en 8-oost (225 ha) aangemerkt. Voor al deze locaties geldt dat zij niet een ruimtelijk samenhangend geheel vormen met de bestaande glastuinbouwgebieden of andere passende elementen in het landschap.

Om de noordelijk centrumfunctie te kunnen realiseren is een 'compact' centrum met interne korte afstanden een voorwaarde. Als deze centrumfunctie gerealiseerd is, door een omvang van 400 ha of meer netto glasoppervlak na 2005, kan ook worden gedacht aan nieuwe centra die op grotere afstand liggen, bijv. in het noordelijk deel van de gemeente Emmen. Voorwaarde is dan wel een goede aansluiting is op het hoofdwegennet mogelijk.

De ontwikkelingskosten van de verschillende locaties zijn binnen het kader van deze studie niet gedetailleerd genoeg in beeld te brengen om hierover een gefundeerde uitspraak te kunnen doen. Voor het bepalen van de kosten die gepaard gaan met het oplossen van de knelpunten, zoals in- en externe ontsluiting, waterafvoer, nutsvoorzieningen en bodemsanering zijn in dit stadium geen uitspraken te doen.

Speerpunten

- Emmen wordt binnen het landelijk beleid aangemerkt als centrum voor glastuinbouw in Noord Nederland. Dit betekent dat er gestreefd moet worden naar ontwikkeling van een sterke centrumfunctie.
- Het beleid ten aanzien van het versterken van het ondernemersklimaat, moet worden gecontinueerd en waar mogelijk verder worden uitgebreid.
- Intensivering en bundeling van de voorlichting op meerder vlakken in één orgaan.
- Ontwikkelen van een agro-industrieterrein voor onder meer de glastuinbouw en tuinbouw.
- Het opzetten van een 'Tuinbouwcentrum'. Hierin dienen alle organisaties in het noorden die iets met tuinbouw te maken hebben, fysiek te zijn gebundeld in Zuidoost-Drenthe.

1 Inleiding

1.1 Oriëntatie

De Glastuinbouw in Nederland staat bekend als een bedrijfstak met een sterk innovatief en marktgericht karakter, een goede organisatiegraad en een sterke economische dynamiek en staat daarom volop in de belangstelling. De sector bewijst adequaat met problemen om te gaan en deze te kunnen oplossen. De positie van de Nederlandse glastuinbouw is dan ook sterk, zowel op de binnen- als buitenlandse markten.

Deze positie samen met ontwikkelingen, zoals een verenigd Duitsland, een open Oost-Europa en het wegvallen van de binnengrenzen in de Europese Gemeenschap, geven de sector zeker perspectief voor een verdere groei.

In Zuidoost-Drenthe heeft de glastuinbouw in de afgelopen tien jaar een sterke ontwikkeling doorgemaakt. Het is naast Almere een van de snelst groeiende glastuinbouwgebieden van Nederland. De groei heeft er toe geleid dat het huidige areaal wat voor glastuinbouw gereserveerd is, circa 200 ha, bijna geheel is uitgegeven. Voor toekomstige uitbreiding dienen er keuzes te worden gemaakt met betrekking tot plaats, omvang en fasering van de verdere uitbreiding.

Het doel van deze studie, welke is geïnitieerd door de gemeenten Emmen en Schoonebeek, is om gegevens aan te leveren op grond waarvan keuzes gemaakt kunnen worden voor uitbreiding van glastuinbouw in de toekomst. De aspecten die van belang zijn, zijn geïnventariseerd en in onderlinge samenhang gebracht. Hieruit komen de belangrijkste ontwikkelingen naar voren en wordt een selectie gemaakt van de meest geschikte locaties. De ontwikkelingsmogelijkheden van de locaties worden vertaald naar een ontwikkelingsstrategie. Hierin zijn uitgewerkt o.a. de ruimtelijke kwaliteitsaspecten, de fasering en de positionering van glastuinbouw in Noord-Nederland. Tot slot wordt een actieplan geformuleerd voor de te nemen stappen en de bijbehorende initiatiefnemers voor de verdere ontwikkeling van de glastuinbouw in Zuidoost-Drenthe.

1.2 Plangebied

Het onderzoek heeft primair betrekking op de bestaande locaties Erica en Klazienaveen en hun omgeving. Mogelijke uitbreiding dient aan deze twee gebieden te grenzen of in de directe nabijheid te worden geprojecteerd. Dit om zorg te dragen voor een ontwikkeling van een zo sterk mogelijk centrum ten opzichte van ander centra in Nederland. Het gebied beslaat het zuidoostelijk deel van de gemeente Emmen en het noordwestelijk deel van de gemeente Schoonebeek, hierna verder aangeduid als Zuidoost-Drenthe. Buiten beschouwing gelaten is het gebied ten noorden van de N37 tussen Nieuw Amsterdam en Klazienaveen vanwege de nabijheid van de stad Emmen en de ruimteclaims vanuit andere maatschappelijke functies waaronder wonen, recreatie en industrie.

De opbouw van het rapport 'Zuidoost-Drenthe, een toekomst voor glastuinbouw' is als volgt:

- In hoofdstuk 2, 'Glastuinbouw in Nederland', wordt ingegaan op de ontwikkelingen van de glastuinbouw op landelijk niveau.
- In hoofdstuk 3, 'Glastuinbouw in Zuidoost-Drenthe' wordt dit toegepast op de regio.
- Hoofdstuk 4 behandelt de bedrijfseconomische aspecten zoals investeringen, produktie, exploitatie, rentabiliteit en bedrijfsgrootte. Ook wordt ingegaan op milieu-aspecten.
- In hoofdstuk 5, 'Technische aspecten' wordt ingegaan op aspecten als bedrijfslay-out, energie en water.
- Hoofdstuk 6 behandelt de omgevingsfactoren als infrastructuur, verontreinigingen, waterhuishouding en nutsvoorzieningen.
- In hoofdstuk 7, 'Locatieselectie', vindt vervolgens de selectie en beoordeling plaats van locaties, die voor uitbreiding van de glastuinbouw in aanmerking komen.
- In hoofdstuk 8 behandelt de strategie ten aanzien van de ontwikkeling van deze locaties aan de hand van aspecten als fasering, positionering en profilering.
- Het rapport sluit af met een actieprogramma (hoofdstuk 9) ten aanzien van de ontwikkeling van een glastuinbouwcentrum in Zuidoost-Drenthe.

2 Glastuinbouw in Nederland

2.1 Ontwikkelingen

Om de positie van de glastuinbouw in Zuidoost-Drenthe in de landelijke situatie te belichten is in dit hoofdstuk een overzicht gegeven van de branche en haar ontwikkelingen. Glastuinbouw heeft een sterk export gericht karakter, dit geldt zowel voor de groente- als bloemensector. Op verschillende markten in het buitenland hebben deze sectoren momenteel een marktleiderspositie. Ondanks de toenemende concurrentie uit andere landen groeit het afzetvolume nog steeds. Ook is het aantal afzetmarkten verder toegenomen, onder meer als gevolg van een constante ontwikkeling van nieuwe producten en variaties. Hiermee worden nieuwe markten ontwikkeld en nieuwe vraag gecreëerd.

De productie van de glastuinbouwproducten vindt momenteel plaats onder circa 10.000 ha netto glas, verdeeld over circa 14.000 bedrijven. Dit geeft een gemiddelde bedrijfsoppervlakte van circa 0,7 ha. Het totale oppervlak is in de afgelopen 10 jaar (tot 1990) met circa 800 ha toegenomen, terwijl het aantal bedrijven in deze periode is gedaald met circa 700. De gemiddelde oppervlakte glas per bedrijf is dus toegenomen en kent nog steeds een stijgende trend.

Wanneer wordt gekeken naar de verdeling van glastuinbouw over Nederland, blijkt dat het grootste aantal bedrijven in het Zuidhollands Glasdistrict (ZHG) is gevestigd. Hier bevindt zich circa 70% van het totale glasareaal in Nederland. De verklaring voor deze verdeling is te vinden in het ontstaan van de glastuinbouw. Deze heeft vooral plaats gehad in de nabijheid van de afzetmarkt; de grote steden. Deze afzonderlijke kleine centra zijn in de loop der jaren praktisch aan elkaar gegroeid tot enkele grote centra. Daarbij geeft de huidige hoge dichtheid van glastuinbouwbedrijven en ook de direct daaraan gerelateerde bedrijven, een sterk synergetisch effect. Er vindt daardoor een hoge kennisuitwisseling plaats en ontwikkelingen worden snel overgenomen en versterken elkaar. Door deze concentratie en sterke onderlinge interactie wordt er bij het ZHG wel gesproken van een 'Glastuinbouwcomplex'.

2.2 Glastuinbouwbedrijf

De glastuinbouwbranche kent drie sectoren: Glasgroente, Glasbloemen en Potplanten. Binnen de branche is een steeds verdere specialisatie te zien naar één type gewas of één enkele variëteit. Naast deze specialisatie is er ook een verschuiving van de teelt van groenten naar de teelt bloemen en vervolgens naar het telen van potplanten.

Verder wordt de wijze van bedrijfsvoering van de glastuinders steeds 'professioneler'. Het gemiddelde opleidingsniveau neemt toe en het bijhouden van kennis veelal structureler binnen bedrijven aangepakt. De tuinder beslist meer en meer op bedrijfseconomische gronden in plaats van emotionele gronden.

Een van de belangrijkste bronnen voor het vergaren van kennis over produkten, produktiemethoden en bedrijfsvoering zijn studieclubs. Deze clubs zullen, naar verwachting, verder in betekenis toenemen en meer boven-regionaal gaan functioneren. Dit omdat veel teelten steeds vaker ook buiten de huidige concentratiegebieden in het westen van het land voorkomen.

De 'professionalisering' binnen de glastuinbouwsector leidt er ook toe, dat de relatie die de glastuinder onderhoudt met de leveranciers en marktvertegenwoordigers, steeds gericht en rationeler wordt. Bij voorkeur maakt de glastuinder zijn relatienetwerk zo eenvoudig mogelijk. Hierdoor zijn bedrijven die een breed pakket aan produkten en/of diensten aan de glastuinder bieden in het voordeel. Toeleveringsbedrijven die deze strategie volgen werken dan meestal ook met vestigingen door het hele land.

2.3

Produktiekolom

Leveranciers van uitgangsmateriaal

Door de verhoogde graad van specialisatie op de tuinbouwbedrijven vindt de opkweek van uitgangsmateriaal steeds vaker plaats bij gespecialiseerde 'opkweekbedrijven'. Binnen de groentesector zijn deze in hun produktaanbod vrij divers, bij de bloemen meer gespecialiseerd.

Door de behoefte van deze bedrijven aan relatief veel ruimte bij het opkweken, zijn deze meestal aan de randen van de bestaande centrumgebieden gevestigd of er vlak buiten. Het kostenvoordeel en de verlaagde ziektedruk zijn hiervoor de voornaamste argumenten. De transportkosten zijn in de afweging van ondergeschikt belang.

Goederenleveranciers

Hierbij kan gedacht worden aan leveranciers van bijv. bedrijfsuitrusting, inventaris en (biologische) bestrijdingsmiddelen. Binnen dit onderdeel van de produktiekolom is een steeds verdere horizontale concentratie gaande, wat betekent dat een bedrijf meerdere produkten aanbiedt. De tuinder kiest namelijk steeds vaker voor een bedrijf wat het hele produktenpakket kan bieden met alle noodzakelijke voorbereiding en nazorg. De meeste grote bedrijven werken dan ook veelal landelijk en in enkele gevallen internationaal. In de verschillende produktiecentra door het land heeft men dan agenten of nevenvestigingen. Voor wat de toelevering van produktiemiddelen of diensten betreft is de ligging van glastuinbouwbedrijven buiten de centrumgebieden geen belemmering meer. De levering van goederen kan door heel Nederland gemakkelijk en snel plaatsvinden.

Dienstverleners

Bij de dienstverleners is een onderscheid te maken tussen agrarische en niet-agrarische bedrijven en instellingen. Agrarische dienstverleners zijn vooral de loonbedrijven. Ook binnen deze tak is een concentratie-tendens zichtbaar, waarbij één bedrijf meerdere diensten aanbiedt. De niet-agrarische dienstverlenende bedrijven bestaan onder meer uit banken, voorlichtingsdiensten, accountantbureaus en verzekeringsmaatschappijen.

Dit zijn veelal landelijke organisaties met specialisten voor de verschillende bedrijfstakken binnen de glastuinbouw en regio's.

Afzetstructuur

De afzet van produkten uit de glastuinbouw kenmerkt zich door steeds verdergaande concentratie. Met name aan de vraagkant is dit een sterke ontwikkeling. Bij de groenteprodukten bijv. kent de markt nog maar enkele handelaren/exporteurs.

De aanbodkant dient deze ontwikkeling te volgen om voldoende volume te kunnen bieden om zo tot een goede prijsvorming te komen. Het aantal veilingen in Nederland neemt door deze ontwikkeling steeds verder af.

Veilingen

De veilingen in het westen van het land kunnen door hun betere ligging ten opzichte van de grotere bevolkingsconcentraties en de im- en exporthavens Rotterdam en Schiphol een groter omzetvolume realiseren. Hierdoor kan een goede afstemming van vraag en aanbod plaatsvinden waardoor er een betere prijsvorming ontstaat (in vergelijking met kleinere veilingen). Dit trekt weer producenten elders uit het land, waardoor het volume verder groeit. De afzet van bloemen en groenten vindt dan ook voornamelijk plaats via de veilingen in het westen van het land. De veilingen in het noorden vervullen in deze markt een ondergeschikte rol. In Zuidoost-Drenthe is de vestiging Nieuw-Amsterdam, als onderdeel van de groenteveiling Westland, voor de tuinders het belangrijkste afzetpunt. Van hieruit gaat het grootste deel van de produkten naar veilingen in het westen van het land. Het vervoer is collectief geregeld, waardoor de kosten laag blijven.

Afzetstructuur in het noorden

De afzetstructuur in het noorden van Nederland staat momenteel ter discussie. Men beraadt zich over de vraag op welke wijze de afzet in de toekomst dient te worden georganiseerd. Er zijn twee opties: de eerste is het samenvoegen c.q. samenwerken van de noordelijke veilingen in een 'Food en Flower Center'. De tweede is aansluiten bij een grote veiling in het westen en dan fungeren als vestigings- en verdeelpunt. Welke van de twee opties in de toekomst de afzet het beste zal garanderen, is punt van onderzoek.

2.4

Kennis

Kennis is het sleutelwoord in de glastuinbouw. De intensieve kennisuitwisseling tussen de telers is een van de voornaamste redenen dat de glastuinbouw zich tot het huidige niveau heeft kunnen ontwikkelen en zich nog steeds verder ontwikkelt. Werd vroeger de kennis vrij lokaal tussen burens, bekenden en familieleden uitgewisseld, tegenwoordig worden de Studieclubs als platform voor deze kennisuitwisseling gezien. Tot voor kort waren deze nog sterk regionaal georiënteerd. Tegenwoordig opereren zij steeds vaker op landelijk niveau. Teelttechnisch hoeft een tuinder buiten de centra in het Westland dan ook geen kennisachterstand te hebben ten opzichte van zijn collega in het Westland. Wel zal een tuinder buiten het centrum in vergelijking met zijn collega in het centrumgebied, op een meer planmatige wijze zijn kennis dienen te verwerven.

Vooraf voor de kleinere bedrijven zal de kennisverwerving over grotere afstand, gezien de arbeidsbezetting, moeilijk zijn. Voor hen is vestiging in het centrum in dat opzicht dan ook beter.

2.5

Ruimte

Ruimte wordt voor de komende jaren als het grootste knelpunt beschouwd waar de glastuinbouw in het Westland mee te maken krijgt. Door ruimteclaims voor verschillende maatschappelijke functies zoals wegen, woningen, natuur en recreatie, komen de uitbreidings- en nieuwe vestigingsmogelijkheden van tuinders in het glastuinbouwcomplex onder druk te staan. Dit geldt onder meer voor het optimaliseren van de bedrijfsstructuur waarvoor uitbreiding van het bedrijfsareaal noodzakelijk is. Maar ook voor de aanpassing van de infrastructuur voor het verbeteren van de logistiek binnen de gebieden.

De aan- en afvoer van grondstoffen, produkten en afvalstoffen in deze gebieden zal naar verwachting in de nabije toekomst problemen gaan geven gezien de voorspelde groei van zowel de produktie per vierkante meter als het totale volume.

Prognose

Door het Landbouw Economisch Instituut (L.E.I.) is een prognose opgesteld van de verwachte areaalgroei in Nederland tot 2010. Dit is gebeurd op basis van de volgende uitgangspunten;

- éénwording beide Duitslanden
- groeiende vraag uit Oost-Europa
- groeiende vraag uit landen rond de Middellandse Zee
- toename van handel door de interne markt binnen de E.G.

Tabel 1: Prognose areaalgroei glastuinbouw in Nederland in oppervlakte (ha) en procenten/jaar ten opzichte van 1989, in drie scenario's

areaal	1989	200	2005	2010
minimum	9.549	800	1.200	1.400
groei perc.		0,8%	0,8%	0,7%
midden	9.549	1.100	1.600	1.800
groei perc.		1,2%	1,1%	0,9%
maximum	9.549	1.400	2.000	2.200
groei perc.		1,5%	1,4%	1,2%

Bron: L.E.I. 1990

Op basis van deze prognose kan gesteld worden dat er een forse uitbreiding van het huidige areaal wordt verwacht.

Regio's

Rond het jaar 2000 zal volgens berekeningen van de werkgroep Structuurschema Landbouw, Natuur en Openluchtrecreatie (SLNO) in het Randstadgebied de uitbreidingsmogelijkheden volledig benut zijn. In 2010 voorziet men een tekort van meer dan 1.000 ha.

Voor 'Overig Nederland' is een areaal behoefte berekend van 785 ha in het jaar 2005 en 905 ha in het jaar 2010.

Tabel 2: Prognose van spreiding van groei in glastuinbouwgebieden in Nederland bij gematigde ontwikkeling (in ha)

Jaar	1989 (areaal)	200 (groei)	2005 (groei)	2010 (groei)
Nederland	9.549	1.100	1.600	1.800
Z.H.G.	4.950	560	805	900
Z.H.N.	554	66	100	112
Z.H.Z.	375	43	62	70
Aalsmeer e.o.	621	70	105	115
O.v. Randstad (1)	242	26	37	41
O.v. Nederland	2.810	335	490	562

(1) inclusief Vleuten de Meern

Bron: L.E.I. 1990

Door het L.E.I. is geprognostiseerd dat de benodigde areaalgroei niet binnen het huidige glastuinbouwcomplex kan worden gerealiseerd. De toename van het glastuinbouwareaal in de regio's zal daarom relatief groter zijn dan die in de Randstad. Met name de bedrijven die behoefte hebben aan een grotere en betere bedrijfsstructuur zullen op termijn besluiten om het glastuinbouwgebied te verlaten en zich te vestigen op locaties elders in het land. Vaak treft men hier naast ruimte ook nog andere voordelen, zoals een standvastiger planologisch klimaat, goedkopere grond en gunstige economische vestigingsvoorwaarden.

2.6

Beleid

Naast de ontwikkelingen in de markt wordt er ook vanuit de overheid sturing gegeven aan de ontwikkelingen in de glastuinbouw. Hier is een overzicht gegeven van het beleid op landelijk en provinciaal niveau. Het beleid op lokaal niveau wordt besproken in hoofdstuk 3.

Landelijk beleid

Vinex

In de Vierde nota extra (VINEX, deel 3: kabinetsstandpunt, VROM, 1991) wordt een lange termijn visie voor de ruimtelijke ontwikkelingen van de glastuinbouw gepresenteerd om de sector in de Randstad een verantwoord perspectief te bieden.

Uitgangspunten daarbij zijn:

1. het handhaven van de twee grote centrumgebieden voor de glastuinbouw in de Randstad
2. het bieden van ruimte voor verplaatsing van glastuinbouw uit gebieden waar verstedelijking wordt voorzien in nader aan te wijzen andere gebieden
3. geen extra capaciteit voor uitbreiding van glastuinbouw in het Groene Hart
4. benutting van de potenties voor de ontwikkeling van glastuinbouw in Noord-Nederland
5. het bieden van ruimte op korte afstand van de twee grote centrumgebieden in de Haarlemmermeer en de Hoekse Waard
6. het bieden van ruimte op grotere afstand van de twee grote centra in de Kop van Noord-Holland, Venlo en Emmen

Ten behoeve van de glastuinbouw in het noorden en in het bijzonder Zuidoost-Drenthe zal de rijksoverheid zich samen met de bedrijfstak in het kader van het Integraal Structuurplan Noorden des lands (I.S.P.) inspannen voor het realiseren van de noodzakelijke vestigingsvoorwaarden en voor een goede geleiding van het proces.

Structuurschema Groene Ruimte

In het Structuurschema Groene Ruimte (Ministerie L.N.V., 1992 concept), is de gewenste ontwikkeling weergegeven ten aanzien van de Landbouwstructuur en die van de Visserij. Het structuurschema is gebaseerd op uitgangspunten zoals o.a. ook in de VINEX zijn neergelegd.

Voor de ontwikkeling van glastuinbouw buiten de randstad komen vijf gebieden in aanmerking die een duidelijke regionale centrumfunctie vervullen, waaronder Zuidoost-Drenthe.

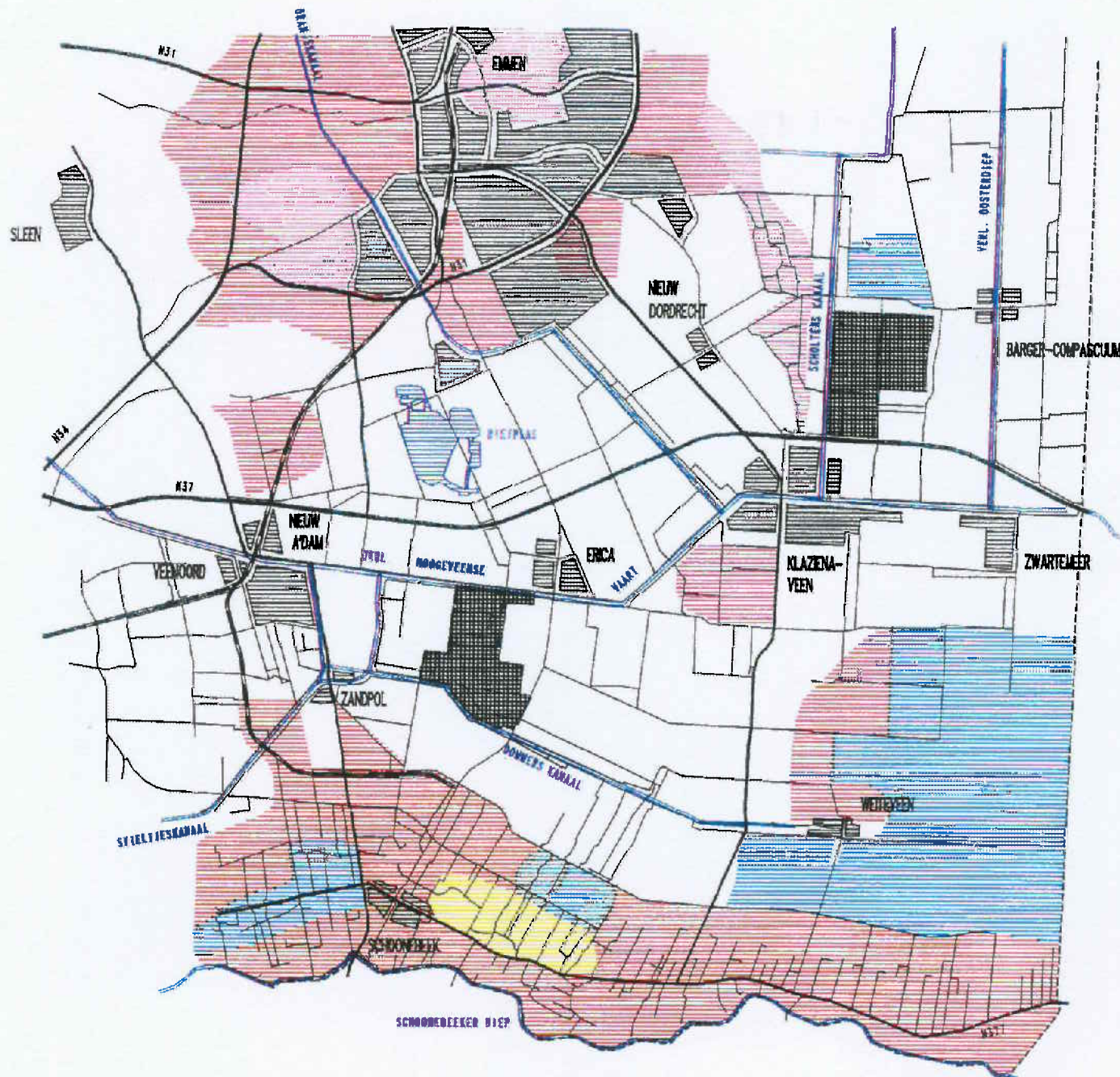
Om zelfstandig als regionaal glastuinbouwcentrum te kunnen functioneren, wordt gesteld dat het glastuinbouwgebied een minimum omvang van 300 tot 500 ha netto glas dient te bevatten. Ook dienen in deze gebieden voldoende uitbreidingsmogelijkheden voor de toekomst te worden geboden. De provincies en gemeenten met regionale centra wordt daarom gevraagd zorg te dragen voor voldoende planologische reservering voor ontwikkeling van deze centra.

Het centrum van Zuidoost-Drenthe heeft momenteel, met circa 200 ha, nog onvoldoende omvang voor een zelfstandige centrumfunctie. Het Structuurschema stelt echter dat het gebied verreweg de beste kansen in de noordelijke provincies heeft om te kunnen uitgroeien tot een volwaardig sub-centrum.

Structuurnota Landbouw

De relatie tussen het ruimtelijke ordeningsbeleid en het milieubeleid komt tot uiting in de Structuurnota Landbouw (SNL). Hierin wordt geformuleerd dat gestreefd wordt naar een veilige, duurzame en concurrerende landbouw. Een van de middelen om deze doelstelling binnen de glastuinbouw te bereiken is het 'gesloten bedrijfssysteem'. Omstreeks het jaar 2000 zullen alle glastuinbouwbedrijven daarom moeten produceren in nagenoeg gesloten bedrijfssystemen. Ook wordt in de nota gesteld dat binnen de sector het jaar 2000 een energie-efficiency-verbetering van 50% gerealiseerd moet zijn ten opzichte van het niveau in 1980.

FIGUUR 1 : ZONERING LAN-
DELIJK GEBIED

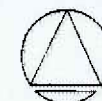
- ZONE 1: LANDBOUW OP BEDRIJFS-ECONOMISCHE GRONDSLAG
- ZONE 2: GRONDGEBOUDEN LANDBOUW; INSTANDHOUDING NATUUR, LANDSCHAP EN CULTUUR-HISTORE
- ZONE 3: LANDBOUW GELUKWAARDIG AAN LANDSCHAP EN NATUUR; VERHOUDING AFHANKELIJK VAN BESTAAND BELEID
- ZONE 4: MEERVOLDIGE DOELSTELLING BOSSEN; PRODUCTIE, RECREATIE, NATUUR EN LANDSCHAP
- ZONE 5: BOS MET ACCENT OP NATUUR-FUNCTIE
- ZONE 6: BEHOUD, HERSTEL EN ONT-WIKKELING NATUURWAARDEN

- KEREN
- TUINBOUW GEBIEDEN
- SPOORLIJNEN
- PROVINCIALE WEGEN
- REGIONALE WEGEN
- OVERIGE WEGEN
- WATERWEGEN
- LANDSGRENS

GLASTUINBOUW Z.O. DRENTE

project nr : 07059
datum : september 1992
schaal : 1 : 75.000

 oerflood

Meerjarenplan Gewasbescherming (1991)

In het Meerjarenplan Gewasbescherming (MJPG) is een beleid uitgesteld om de glastuinbouw in de toekomst milieuvriendelijker te laten produceren. De doelstellingen van het MJPG kunnen als volgt kernachtig omschreven worden: 'vermindering van de afhankelijkheid, het gebruik en de emissie van gewasbeschermingsmiddelen'.

Nationaal Milieubeleidsplan

Het Nationaal Milieubeleidsplan (N.M.P⁺) stelt ten aanzien van de CO₂-emissie dat de uitstoot in 1994/1995 gestabiliseerd moet zijn op het niveau van 1989/1990 met daarna een afname met 3% tot 5% per jaar tot het jaar 2000. Dit betekent dat veel glastuinbouwbedrijven maatregelen dienen te treffen om de uitstoot van CO₂ bij het opwekken van warmte te beperken.

Provinciaal beleid

Streekplan Drenthe

Het provinciaal ruimtelijk beleid is vastgelegd in het Streekplan Drenthe (Provinciale Staten van Drenthe, 1990). De gewenste ontwikkeling van het landelijk gebied is beschreven door de ruimtelijke basiskwaliteit en door een indeling van de provincie in zes gebiedstypen (zones). Het beleid per zone is als volgt:

- Zone 1

Landbouw met recreatief medegebruik (Het grootste gedeelte van het plangebied voor uitbreiding van glastuinbouw in Zuidoost-Drenthe valt binnen zone 1).

- Zone 2

Grondgebonden landbouw met streven naar de instandhouding van de waarden; natuur, landschap en cultuurhistorie en mogelijkheden voor recreatief medegebruik (zone 2-gebieden bevinden zich ten zuidwesten van Klazienaveen en aan de westrand van het Bargerveen).

- Zone 3

Hoofddoel natuur- en landschapsbehoud, cultuurhistorie met recreatief medegebruik en agrarische doeleinden.

- Zone 4

Bossen met houtproductie, recreatie en behoud dan wel ontwikkeling van natuur- en landschapswaarden (de hoogveenbebossing in Zuidoost-Drenthe is als zodanig aangemerkt).

- Zone 5

Nadruk op het behoud, herstel en ontwikkeling van natuurwaarden (deze zone komt niet voor in de gemeente Emmen).

- Zone 6

Hier staan zowel behoud, herstel als ontwikkeling van natuurwaarden voorop. Het Nationaal Veenpark en het Bargerveen vallen hieronder.

Figuur 1 geeft de functie-zonering voor het buitengebied van de gemeente Emmen weer. Voor de landbouw zijn alleen zone 1, 2 en 3 van belang. Alleen in zone 1 zijn mogelijkheden voor de ontwikkeling van glastuinbouw aanwezig.

Voor de langere termijn is een streefbeeld weergegeven in de vorm van een ontwikkelingskaart. De belangrijkste ontwikkelingen voor Zuidoost-Drenthe betreffen het bevorderen van ondersteunende functies in grondwaterbeschermingsgebieden, het aanleggen van een recreatieve vaarverbinding, de ontwikkeling van bos met accent natuur (ten noorden van Klazienaveen), de ontwikkeling van ecologische verbindingen en de ontwikkeling van stadsrandzones ten zuiden en oosten van Emmen.

Het ruimtelijk beleid voor de tuinbouw gaat uit van concentratie van tuinbouw onder glas in de bestaande concentratiegebieden, waaronder Oost-Drenthe. Activiteiten gericht op verbetering van de situatie aldaar zullen worden ondersteund. Vergroting van de complexen in Zuidoost-Drenthe is mogelijk.

Provinciale landbouwontwikkelingsnota Drenthe

In deze nota, opgesteld door het Ministerie van L.N.V., wordt de betekenis van het landelijke en provinciale beleid voor de land- en tuinbouw aangegeven en de ontwikkelingsmogelijkheden in de periode tot 2000.

Ten aanzien van de structuur van de glastuinbouw in Zuidoost-Drenthe zijn als positieve punten geformuleerd:

- goede onderlinge kennisuitwisseling
- goede bedrijfsstructuur
- de aanwezigheid van voldoende uitbreidingsmogelijkheden
- beschikbaarheid van goed gietwater

Een aantal aspecten voor het ontwikkelen van een degelijke centrumfunctie ten opzichte van de grote centra in het westen van het land behoeven nog verbetering:

- meer specialistische kennis van de boekhoud- en accountantskantoren
- goede bundeling en afstemming van de voorlichting
- verder reduceren van de vervoerskosten ten opzichte van telers in de grote centra
- meer uitgangsmateriaal dient uit het gebied zelf te komen
- verbreden van de teelten
- verder optimalisatie van het cursusaanbod en de coördinatie van het cursuswerk in noordelijk verband
- blijvend aandacht besteden aan arbeidsvoorziening en opleiding

2.7

Herinrichting

Voor de realisatie van glastuinbouw is gekeken wat hierover binnen de bestaande herinrichtingsplannen is opgenomen. Voor het deelgebied gemeente Emmen, van de herinrichting Oost-Groningen en de Groningse en Drentse Veenkoloniën, is het herinrichtingsplan op 19 februari 1992 door de provincie Drenthe vastgesteld. In dit plan is geen rekening gehouden met nieuwe locaties voor glastuinbouw. Bij het vaststellen van nieuwe locaties zal afstemming moeten plaatsvinden ten aanzien van de waterbeheersing en de ontsluiting ten behoeve van de glastuinbouw.

Voor het gebied van de gemeente Schoonebeek is een herinrichting in voorbereiding. De herinrichtingscommissie is onlangs geïnstalleerd. Gezien het stadium van de herinrichting, lijkt inpassing van glastuinbouwlocaties binnen het gebied nog goed mogelijk.

De landelijke ontwikkelingen binnen de glastuinbouw duiden op een toenemende specialisatie en concentratie, waarbij afstand van de glastuinbouwgebieden onderling van minder belang wordt. Ook functioneren organisaties zoals veilingen en studieclubs steeds meer boven-regionaal.

Landelijk gezien neemt het glasoppervlak per bedrijf toe terwijl het aantal bedrijven afneemt. Op bedrijfsniveau vindt een verdergaande specialisatie plaats naar produkt en in functies. Binnen de produktiekolom worden op het produktieniveau meer functies gespecialiseerd, bijv. leveranciers van uitgangsmateriaal en loonwerkers voor specifieke werkzaamheden. Op handelsniveau is een steeds verdergaande concentratie van de marktpartijen waar te nemen. Deze ontwikkelingen zijn gunstig voor Zuidoost-Drenthe om in de toekomst verder te groeien.

Het grootste probleem voor de glastuinbouw in het westen van Nederland is het gebrek aan uitbreidingsruimte binnen de huidige centrumgebieden. Met name na het jaar 2000 zal zich dit ruimtegebrek sterk gaan spelen en wordt een tekort voorzien van circa 800 tot 900 ha. In het landelijk beleid, zowel in de VINEX als in het Structuurschema Groene Ruimte, worden nieuwe gebieden buiten het huidige glastuinbouwcentrum als overloopgebieden aangewezen, waaronder Zuidoost-Drenthe.

De minimale glasoppervlakte om als centrum te fungeren is volgens het Structuurschema Groene Ruimte 300 tot 400 ha. In het streekplan van de provincie Drenthe is er in Zuidoost-Drenthe voldoende ruimte gereserveerd voor agrarisch gebruik in zone 1 en zone 2, maar niet specifiek voor glastuinbouw. Het beleid staat een verdere uitbreiding het glastuinbouwareaal in Zuidoost-Drenthe niet in de weg en ondersteunt in de meeste gevallen uitbreiding.

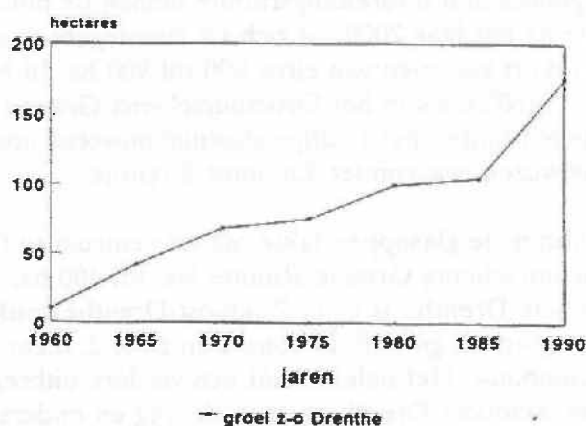
Wat betreft de milieurandvoorwaarden zal de glastuinbouw zich volgens respectievelijk het NMP⁺, MJPG en SNL, toe moeten leggen op het reduceren van CO₂ uitstoot, het beperken van het gebruik van bestrijdingsmiddelen en een betere energie-efficiëntie.

3 Glastuinbouw in Zuidoost-Drenthe

3.1 Inleiding

De ontwikkeling van de glastuinbouw begon in Zuidoost-Drenthe vlak na de Tweede Wereldoorlog, in het begin van de jaren vijftig. Eerst in de omgeving van Erica en in de jaren '70 ook ten noord-oosten van Klazienaveen. Na een wat aarzelende start bij ontwikkeling in de jaren '60 en '70, kende de glastuinbouw de afgelopen jaren een sterke groei. Als sterke punten voor deze groei zijn onder meer te noemen de gunstige ontwikkelingen van de afzet van glasgroente produkten. Verder de lokale omstandigheden zoals de ruimte, de goede kwaliteit gietwater, goede arbeidsvoorziening en het gunstige vestigingsklimaat.

Grafiek 1: Ontwikkeling van glastuinbouw in Zuidoost-Drenthe

Bron: L.E.I./Gemeente Emmen

3.2 Huidige situatie

Het areaal glas in Zuidoost-Drenthe bestaat momenteel circa 215 ha. Het gebied is de afgelopen jaren, samen met Almere, één van de snelst groeiende centra van Nederland. Per jaar kwam er de laatste vijf jaar circa 12 tot 13 ha netto glas bij. Momenteel staat in Zuidoost-Drenthe circa 2% van het totale glastuinbouwareaal in Nederland.

De 215 ha is verdeeld over 115 bedrijven. In de afgelopen tien jaren is ook in Zuidoost-Drenthe een sterke groei geweest in het gemiddelde oppervlak glas per bedrijf. Momenteel ligt dit op circa 1,7 ha per bedrijf wat ongeveer 1 ha meer is dan het landelijke gemiddelde (circa 0,7 ha/bedrijf). Dit geeft aan dat qua oppervlak, de bedrijven in Zuidoost-Drenthe tot de grotere van Nederland behoren. Ter vergelijking, de gemiddelde oppervlakte glas per bedrijf in het Zuidhollands glasdistrict ligt rond de circa 1 ha.

Teelten

Uit tabel 3 blijkt dat komkommer en rozen de hoofdgewassen zijn. Voor deze teelten heeft het gebied reeds een centrumfunctie en een aantal bedrijven behoort tot de top van Nederland.

Naast de genoemde teelten is ook de teelt van paprika in opkomst. De teelt van tomaten is in Zuidoost-Drenthe moeilijk, het areaal neemt steeds verder af. Voor een stevige centrumfunctie zou uitbreiding van ook de andere teelten gewenst zijn.

Tabel 3: Oppervlakte verdeling van de verschillende teelten in Zuidoost-Drenthe

Groente		Totaal: 105 ha		Bloemen		Totaal: 100 ha	
Komkommer	85 ha			Rozen	50 ha		
Paprika	15 ha			Chrysanten	15 ha		
Tomaten	3 ha			Potplanten	15 ha		
Aubergine	2 ha			Alstroemenia	10 ha		
				Orchideeën	3 ha		
				Gerbera	3 ha		
				Fresia	2 ha		
				Overige	7 ha		

Bron: Consulentenschap voor de Landbouw, 1992

Klimaat

Hoe sterk klimatologische omstandigheden doorwerken in het totale bedrijfsresultaat is moeilijker expliciet uit te drukken. Dit vanwege het complex van factoren wat tijdens het productieproces een rol speelt. Ten aanzien van het klimaat in Zuidoost-Drenthe wordt door het Ministerie van Landbouw, Natuur en Visserij (L.N.V.) opgemerkt dat hier de klimatologische omstandigheden, in vergelijking met gebieden aan de kust, voor sommige teelten minder gunstig zijn. Een voorbeeld hiervan is tomaat, welke teelt dan ook beperkt voorkomt in Zuidoost-Drenthe.

3.3

Ontwikkelingen

Een deel van het door het L.E.I. geprognostiseerde areaalgroei voor 'Overig Nederland' (tussen de 300 en 600 ha) zal plaatsvinden in Zuidoost-Drenthe. Van deze groei is door het consulentenschap voor de landbouw in Drenthe en de gemeente Emmen een afgeleide prognose gemaakt voor Zuidoost-Drenthe.

Tabel 4: Prognose netto-areaal in Zuidoost-Drenthe

	1989	2000	2005	2010
Zuidoost-Drenthe	188	300	400	500
Landelijk (midden)	9.549	10.649	12.249	14.049
Groei-percentage	2%	3%	3%	4%

Bron: Gemeente Emmen/'Oranjewoud'

Tabel 4 geeft aan dat er voor Zuidoost-Drenthe van uitgegaan wordt dat er netto 200 ha glas tot het jaar 2005 bij komt. Dit betekent circa 25% van de in de middenvariant geprognoseerde groei voor 'overig Nederland'. De verwachting is dat het grootste deel van deze groei uit het gebied zelf zal komen en nog niet uit vestiging van nieuwe bedrijven uit andere delen van Nederland. Het betreft hier over het algemeen jonge tuinders die op het huidige bedrijf niet verder kunnen. Pas na 2000 verwacht het Consulent-schap voor de Landbouw een grotere toestroom van tuinders uit het westen van Nederland. Met name voor glastuinders die grootschalig willen produ-ceren heeft Zuidoost-Drenthe een gunstige vestigingsklimaat.

3.4

Organisatiestructuur

Zuidoost-Drenthe heeft in de afgelopen jaren een goede structuur op het gebied van de glastuinbouw opgebouwd. Dit uit zich onder meer in een actieve rol en opstelling van de gemeente Emmen en Schoonebeek en de verschillende organisaties rond de glastuinbouw die er voor zorgdragen dat de glastuinbouw in Zuidoost-Drenthe zich optimaal kan ontwikkelen. Zo zorgt bijv. de ene organisatie voor de belangenbehartiging, de andere voor de promotie en weer een ander voor een goede aanvoer van gietwater. Ook de instellingen op het gebied van de scholing van personeel en het leveren van voorlichting en andere diensten zijn goed vertegenwoordigd bij de glastuinbouw in Zuidoost-Drenthe.

Emmen

In de ontwikkeling en organisatie van de glastuinbouwsector in Zuidoost-Drenthe speelt de gemeente Emmen een actieve rol. Deze gemeente ontwikkelt plannen, koopt grond en verzorgt de aanleg van de benodigde infrastructuur. Tevens geeft men de tuinders de mogelijkheid tot verwerven van grond in erfpacht, hierdoor kunnen startende ondernemers hun kapitaal volledig in bedrijfsmiddelen steken. De gemeente ondersteunt en bemiddelt ook bij de financiering. Sinds 1986 kent men een Tuinbouwborgstellingsre-geling van maximaal f 150.000,00 per tuinder. Er werd tot dusverre door zeventien tuinders gebruik van gemaakt. Tot op heden is de gemeente nog niet op de borg aangesproken. Men is dan ook van plan deze regeling verder uit te bouwen.

De gemeente vertolkt op deze wijze de rol van een ontwikkelingsbureau en heeft tevens, de gewenste, 'één loketfunctie' voor de glastuinders. Dit heeft als groot voordeel dat de lijnen kort zijn en er snel beslissingen kunnen worden genomen. Met de aankoop en uitgifte van gronden zijn echter ook risico's gemoeid zoals renteverliezen op de voorinvesteringen bij stagnatie van uitgifte. Tevens legt deze werkwijze een beslag op de gemeentelijke middelen. Toch is het, in dit stadium van de ontwikkeling van de glastuinbouw, strategisch een goede werkwijze om te komen tot een sterk centrum voor de glastuinbouw.

Schoonebeek

De gemeente Schoonebeek kent wat betreft de glastuinbouw nog niet de ontwikkeling die de afgelopen jaren in de buurgemeente Emmen heeft plaats gehad. Men heeft recent besloten om zich actief op te stellen om tot ontwikkeling van glastuinbouw binnen haar gemeentegrenzen te komen. Momenteel beraadt men zich op de noodzakelijke stappen en investeringen die dit met zich meebrengt. Een strakke en éénduidige samenwerking met de gemeente Emmen lijkt in deze de meest efficiënte en aangewezen weg om tot een volwaardige ontwikkeling van de sector in Zuidoost-Drenthe te komen.

Vakorgaan

Het Vakorgaan voor de glastuinbouw in Zuidoost-Drenthe is de overkoepelende organisatie van glastuinders die zijn aangesloten bij één van de drie standsorganisaties C.B.T.B., A.B.T.B. en D.V.L.G. Als adviseurs voor het bestuur zijn hierin vertegenwoordigd de gemeente Emmen en het Consulentenschap voor de Landbouw in de provincie Drenthe.

Het vakorgaan heeft tot taak de gezamenlijke mening van de glastuinders te vertegenwoordigen en te behartigen. Het fungeert als zodanig veelal als gesprekspartner voor de verschillende overheden. Verder initieert en stimuleert het ontwikkelingen die voor de glastuinbouw in Zuidoost-Drenthe van belang zijn.

Stichting promotie glastuinbouw Zuidoost-Drenthe

In deze stichting zijn de verschillende belanghebbenden bij glastuinbouw in Zuidoost-Drenthe vertegenwoordigd. Dit zijn onder meer de georganiseerde glastuinders, de gemeentelijke overheden, de leveranciers van diensten en produkten, het onderwijs en de voorlichting. Het bestuur wordt gevormd door een vertegenwoordiger van de glastuinders, een van de Noordelijke Tuinbouw Studieclubs (N.T.S.) en een van de gemeente Emmen. Het bestuur wordt bijgestaan door een raad van advies.

De stichting doet aan actieve promotie van de glastuinbouw in Zuidoost-Drenthe door het organiseren van ontvangsten, excursies en voorlichtingsbijeenkomsten. Verder houdt ze zich bezig met het opstellen van een rampenplan in geval van calamiteiten.

Stichting promotie glastuinbouw Noord-Nederland

Deze stichting is ingesteld voor een periode van drie jaar, met als taak het imago en de kansen voor glastuinbouw in het Noorden te verbeteren. Verder speelt zij een rol bij het werven van tuinders uit andere delen van Nederland. Het is een samenwerkingsverband van gemeenten met glastuinbouw binnen haar grenzen en de drie noordelijke provinciebesturen.

Stichting Gietwaterproject

In deze stichting zitten vertegenwoordigers van de drie Standsorganisaties en twee vertegenwoordigers van de gemeente Emmen. Het doel van de stichting is het leveren van goed gietwater aan de tuinders in Erica en Klazienaveen. Men heeft hiervoor twee installaties. Hiervan verzorgt men ook het beheer.

Voorlichting

De voorlichting bestaat uit de Landbouwvoorlichting (D.L.V.) en een aantal voorlichters van de standsorganisaties. Men is momenteel bezig deze verschillende voorlichtingsbronnen te bundelen in een regionaal voorlichtingsapparaat. Aanscherping op dit punt wordt door alle partijen in de markt als zeer gewenst beschouwd. Zeker gezien de landelijke ontwikkelingen en het gevaar van versnippering van kennis.

Scholing

Op het gebied van glastuinbouw is er een dagopleiding in Emmen, het A.O.C. Elemacollege. Deze biedt een dagopleiding op lager en middelbaar niveau. Tevens worden er door deze opleiding extra scholingscursussen georganiseerd in samenwerking met het vakorgaan en het arbeidsbureau. Dit voor arbeidskrachten die werkzaam in de glastuinbouw en nieuwe beroepsgroepen, zoals herintredende en werkzoekende vrouwen.

Leveranciers

Zuidoost-Drenthe kent nog niet de bedrijvenstructuur van toeleverende bedrijven zoals die in het westen van het land aanwezig is. Toch zijn er een aantal bedrijven die wel direct van de tuinbouw afhankelijk zijn. Momenteel zijn er o.a. drie kassenbouwers (Brinkman, C.T.A.V. en Z.O.D.) en twee op de tuinbouw gespecialiseerde loonbedrijven. Veel van de leveranciers komen nog uit het westen van het Nederland. Dit blijkt over het algemeen voor het aanleveren van produkten of diensten geen probleem te zijn. Voor de verdere ontwikkeling van het gebied zou het wel wenselijk zijn, als ook een aantal vermeerderers zich in het gebied kwamen vestigen.

Diensten

In de dienstensector zoals banken en boekhoudbureaus zijn er, afgezien van de D.L.V. en particuliere teeltvoorlichters, nog geen gespecialiseerde bedrijven die alleen voor de glastuinbouw werken. De omvang van het huidige areaal is hiervoor nog niet voldoende om een dergelijke ontwikkeling te rechtvaardigen. Wel hebben banken en accountantskantoren in de regio een specialist op het gebied van de glastuinbouw in dienst.

3.5

Beleid op gemeentelijk niveau

Plan van aanpak glastuinbouw

In het plan van aanpak van de gemeente Emmen voor glastuinbouw wordt rekening gehouden met een verdere schaalvergroting van de glastuinbouwbedrijven. De nieuwe kavels in Klazienaveen (fase twee en drie) krijgen een gemiddelde grootte van circa 5 ha.

Er is bij de exploitatie-opzet van uitgegaan dat de kavels in een periode van zes jaar uitgegeven kunnen worden. Dit houdt in 10 ha per jaar.

In de gemeente Schoonebeek is het beleid ten aanzien van de glastuinbouw momenteel nog in ontwikkeling. Men wil deze studie afwachten alvorens haar beleidsstrategie ten aanzien van glastuinbouw verder vorm te geven.

Verkoopprijs

Voor de verkoop van de kavels wordt door de gemeente Emmen op dit moment een prijs van f 11,50 per m² opgegeven. Daarnaast kan een keuze gemaakt worden door de tuinder tussen opties om de grond in eigendom of in erfpacht te verwerven.

De prijzen in andere glastuinbouwgebieden variëren sterk. In andere delen van Noord-Nederland bijv. in Noordwest-Friesland wordt f 9,00 per m² betaald en in Hoogezand tussen de f 11,00 tot f 12,00. In andere, in de Vinex aangewezen gebieden liggen de prijzen rond de f 14,00 per m². De huidige grondprijs in Zuidoost-Drenthe is dus duidelijk concurrerend.

Milieu

De nieuwe glastuinbouwbedrijven in Zuidoost-Drenthe kunnen mede ten gevolge van de goede gietwaterkwaliteit naar verwachting ook in de toekomst voldoen aan de normen van het Zuiveringsschap Drenthe voor wat betreft de uitstoot van vervuild circulatiewater. Verder is door de gemeente Emmen een onderzoek gestart naar de verschillende afvalstromen die bij het produktieproces vrijkomen. De resultaten uit dit onderzoek kunnen als richtinggevend worden gezien ten aanzien van de maatregelen die bedrijven in een nieuwe fase dienen te nemen om milieuvriendelijke teeltwijzen te realiseren.

Ruimtelijk beleid Emmen

Het Bestemmingsplan Buitengebied gemeente Emmen (Gemeente Emmen, dienst Gemeentewerken afdeling R.O., 1987) regelt de bestemming en het gebruik van gronden en bouwwerken gelegen in het landelijk gebied van de gemeente Emmen. Er wordt een elftal bestemmingen onderscheiden (zie figuur 2).

Het agrarisch gebied van de gemeente Emmen is op grond van de landschappelijke situatie ingedeeld in een drietal categorieën, te weten:

1. agrarisch gebied met hoge landschappelijke en cultuurhistorische waarde
2. agrarisch gebied met landschappelijke waarde
3. agrarisch gebied

Voor de tuinbouw met intensieve teelten en glascultuur, zijn speciale complexen aangewezen. Ontwikkeling van glascultuur buiten deze aangewezen complexen is volgens het bestemmingsplan ongewenst.

Vanuit landschappelijke overwegingen dient te worden gestreefd naar herkenbaarheid en handhaving van de karakteristieken van het landschap. Deze worden o.a. bepaald door maat en schaal van de landschappelijke ruimte, visuele kenmerken en de aard van de begrenzing en de beplanting. Incidentele vestiging van glastuinbouwbedrijven kan datgene wat in landschappelijk opzicht waardevol wordt geacht verstoren.

In dit kader is concentratie van bedrijven gewenst, maar ook met het oog op een voor de glastuinbouw kwalitatief goed vestigingsklimaat. Daarbij kan worden gedacht aan de voordelen van aan- en afvoer van water, materialen, grondstoffen en produkten. En de voordelen bij de aanleg van infrastructurele voorzieningen ten behoeve van water, gas en elektriciteit.

In figuur 2 zijn de bestemmingen in het buitengebied weergegeven. Het grootste deel van het buitengebied valt onder 'agrarische bestemming, categorie C'. Voor de vestiging van nieuwe glastuinbouw in dit gebied is een bestemmingsplanwijziging noodzakelijk.

Ruimtelijk beleid Schoonebeek

Het bestemmingsplan van de gemeente Schoonebeek verdeelt het agrarisch gebied in twee typen, 'agrarisch gebied met doeleinden I' en 'agrarisch gebied met doeleinden II'. In dit laatste type is geen glastuinbouw mogelijk vanwege de landschappelijke waarden.

Glastuinbouw kan volgens het bestemmingsplan wel gelokaliseerd worden ten noordwesten van de kern Weiteveen. Door B&W van de gemeente wordt uitbreiding echter voorgestaan in het gebied wat direct aansluit op het huidige glastuinbouwgebied Erica, in het noord-westen van de gemeente. In het noordoosten van de gemeente is vanwege het kleinschalig landschap uitbreiding van glastuinbouw niet mogelijk.

3.6

Conclusies

Zuidoost-Drenthe heeft zich in het afgelopen decennium sterk ontwikkeld. Met name de snelheid van de groei in de afgelopen vijf jaar is bijzonder sterk geweest. De huidige omvang van het areaal bedraagt circa 215 ha netto glasoppervlak. Dit is circa 2% van het totale glastuinbouwareaal in Nederland. De bedrijfsgrootte is met circa 1,7 ha groter dan het landelijk gemiddelde (0,7 ha per bedrijf). Voor bepaalde teelten heeft Zuidoost-Drenthe inmiddels een centrumfunctie en een toonaangevende positie op landelijk niveau. De variatie in produkten is echter beperkt.

Het areaal zal echter door moeten groeien naar circa 400 ha om als volwaardig centrum te kunnen functioneren.

In de prognose wordt uitgegaan van een toename van het netto areaal met circa 200 ha tot het jaar 2005. De eerste aanzet van deze uitbreiding zal met name uit het gebied zelf komen. Na het jaar 2000 wordt verwacht dat het ruimtegebrek in het westen van het land zo nijpend is, dat hervestiging vanuit deze gebieden zal toenemen. De grondprijs van circa f 11,50 per m² is goed concurrerend met andere tuinbouwcentra in Nederland.

Zuidoost-Drenthe kent een goede organisatiegraad en een behoorlijke infrastructuur op het gebied van de glastuinbouw. De gemeente Emmen speelt in Zuidoost-Drenthe bij de ontwikkeling van de glastuinbouw een actieve rol. Zij vervult de functie van ontwikkelingsbureau. De gemeente Schoonebeek oriënteert zich momenteel op wat voor wijze glastuinbouw binnen haar grenzen kan worden ontwikkeld en welk beleid hiervoor nodig is.

Ruimtelijk gezien bestaan er, in zowel de gemeente Schoonebeek als Emmen, mogelijkheden om glastuinbouw verder uit te breiden zonder in conflict te komen met het bestemmingsplan.

Naast de twee betrokken gemeenten in Zuidoost-Drenthe zijn er verder nog verschillende andere instellingen en organisaties die een actieve bijdrage leveren in de ontwikkeling van de glastuinbouw in Zuidoost-Drenthe.

Tussen deze verschillende instanties bestaat over het algemeen een goed contact en wordt er op verschillende terreinen goed samengewerkt om tot een optimaal vestigingsklimaat voor glastuinbouw te komen.

Door deze wijze van samenwerken vast te houden en verder te versterken zijn er bij een gelijkblijvende landelijke ontwikkeling, voldoende mogelijkheden om de prognose van de gemeente Emmen te halen.

4 Bedrijfseconomische aspecten

4.1 Inleiding

Glastuinbouw is een bedrijfssector waar het economisch denken sterk aanwezig is. Men pleegt hoge investeringen op een relatief klein oppervlak, met een steeds kortere economische levensduur, waardoor hoge kapitaallasten ontstaan.

In dit hoofdstuk worden deze economische aspecten beschreven. Aangegeven wordt welke ontwikkelingen er spelen die van invloed kunnen zijn op de beslissingen van een tuinder over uitbreiding, verplaatsing of bedrijfsbeëindiging. Met name de eerste twee zijn voor Zuidoost-Drenthe van belang.

4.2 Techniek

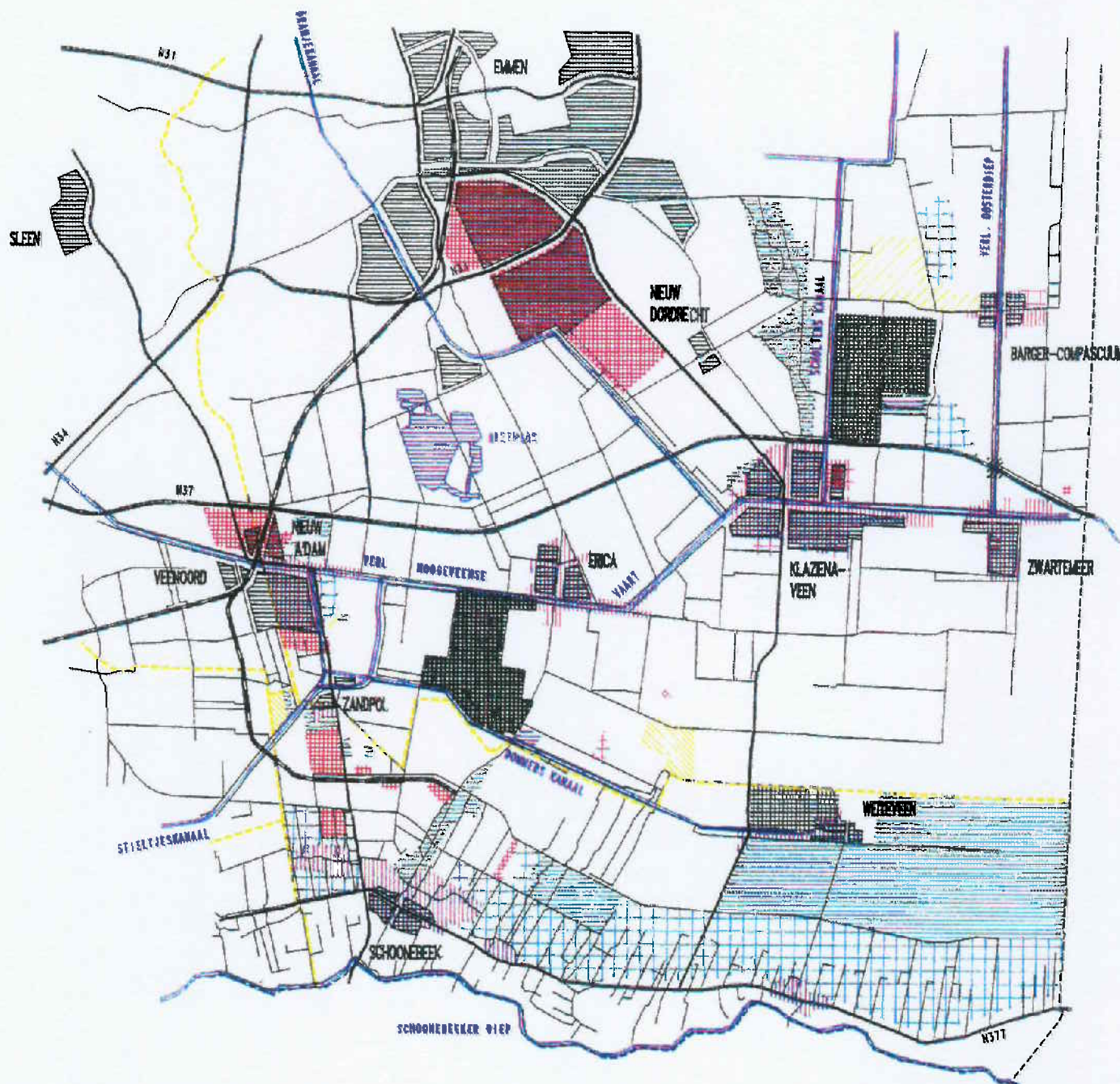
De teelttechniek binnen de glastuinbouw heeft zich, sinds de introductie van de substraatteelt en de opkomst van de automatisering, sterk ontwikkeld. Tevens is er een specialisatie in de produktie naar één gewas en een verlenging van de teeltduur opgetreden. Momenteel kan men het jaar rond produceren.

Om deze ontwikkelingen mogelijk te maken vereist een verhoogde inzet van kapitaal. Om deze kapitaalinzet per bedrijf te rechtvaardigen was opbrengstverhoging per m² en een grotere benutting van het bedrijfsoppervlak noodzakelijk. De opbrengst, in eenheden produkt, per bedrijf zijn daardoor toegenomen.

4.3 Investerings

De investeringen in een nieuw glastuinbouwbedrijf zijn hoog. De hoogte van de investeringen is afhankelijk van teelt en de daarvoor noodzakelijke bedrijfsuitrusting zoals het verwarmingssysteem, het kastype en inventaris. Om een beeld te geven van de noodzakelijke investeringen in twee typen glastuinbouwbedrijven die in Zuidoost-Drenthe het meest voorkomen zijn in tabel 5 voorbeelden weergegeven van een komkommer en rozenkwekerij.

FIGUUR 2 : BESTEMMINGEN
BUITENGEBIED

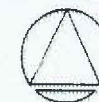
- DORPSKERN
- VEENMUSEUM
- NATUUR-/BOSGEBIED
- AGRARISCH GEBIED
- AGRARISCH GEBIED MET LANDSCHAPPELIJKE WAARDE
- BEDRIJVEN
- WATER
- RECREATIEVE DOELENDEN
- DELFSTOFWINNING
- UITBREIDINGSLOCATIE
- MOGELIJKE UITBREIDINGSLOCATIE
- GEMEENTEGRENS

- KEREN
- TUINBOUW GEBIEDEN
- SPOORLIJNEN
- PROVINCIALE WEGEN
- REGIONALE WEGEN
- OVERIGE WEGEN
- WATERWEGEN
- LANDSGRENS

GLASTUINBOUW Z.O. DRENTH

project nr : 07059
datum : september 1992
schaal : 1 : 75.000

Grijfwoud

Tabel 5: Voorbeeld investeringsbegroting

15.000 m ² komkommerwekerij		10.000 m ² rozenwekerij	
- Grond 3 ha, erfpacht	p.m.	- Grond 3 ha, erfpacht	p.m.
- Aankoop + ontsluitingskosten	f 27.000,00	- Aankoop + ontsluitingskosten	f 27.000,00
- Kassen	- 820.000,00	- Kassen	- 580.000,00
- Bedrijfsruimte incl. woongedeelte	- 300.000,00	- 350 m ² Bedrijfsr. incl. woonged.	- 265.000,00
- Verwarmingsinstallatie	- 410.000,00	- Verwarmingsinstallatie	- 357.000,00
- Scherm-elektra-beregening, substraat	- 350.000,00	- Scherminstallatie	- 140.000,00
- Inventaris	- 100.000,00	- Regenl., elek. ra, nutsaansl., comp	- 175.000,00
- Planten	- 50.000,00	- Inventaris, koelcel	- 75.000,00
- Bedrijfskapitaal	- 300.000,00	- Planten, incl. grondbew. en mest	- 275.000,00
- Financieringskosten/rente tijdens bouw	- 68.000,00	- Assimilatiebelasting	- 375.000,00
		- Bedrijfskap./Financieringskosten/rente bouw	- 206.000,00
TOTAAL	f 2.325.000,00	TOTAAL	f 2.475.000,00
Grond, 3 ha	- 345.000,00	Grond, 3 ha	- 345.000,00
TOTAAL	f 2.670.000,00	TOTAAL	f 2.820.000,00
	=====		=====

Bron: B.V. & V. Activagroep

Milieu

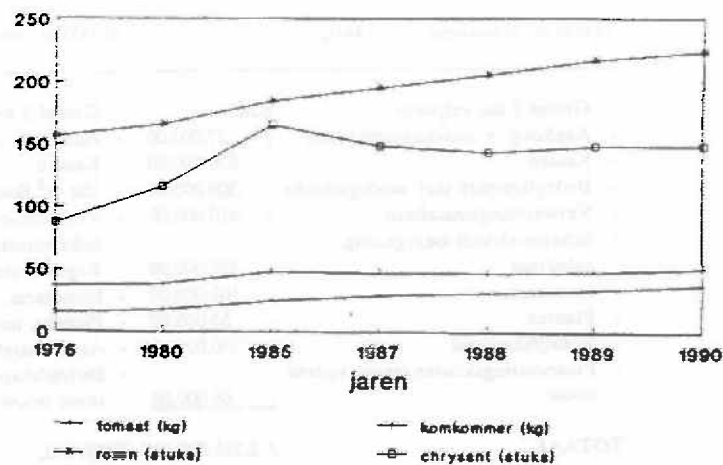
Voor de toekomst zal bij investeringen rekening moeten worden gehouden met de effecten van nieuw beleid op het gebied van gewasbescherming en milieu-eisen. De verwachting is dan ook dat er op de bedrijven in de komende 5 jaar eerder diepte-, dan uitbreidingsinvesteringen zullen plaatsvinden. Kleinere bedrijven komen door deze investeringen voor de keus te staan te stoppen of een geheel nieuw, groter bedrijf op te zetten, dat aan de eisen voldoet en voldoende economische basis heeft.

4.4

Productie

In de onderstaande grafiek is de ontwikkeling weergegeven van productie per m² voor de groentegewassen komkommer en paprika en de snijbloemen rozen en chrysant over de afgelopen vijftien jaar. Deze gewassen zijn de meest voorkomende teelten in Zuidoost-Drenthe. Afgezien van de productie van de chrysant in de laatste vijf jaar geldt voor de overige teelten dat de productie per m² sterk gestegen is.

Grafiek 2: Productie ontwikkeling per m²

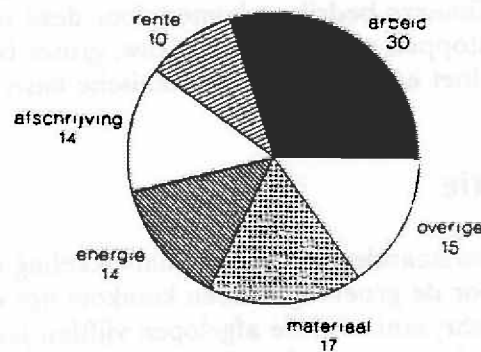
Bron: L.E.I./I.K.C. 1991

4.5

Kostenpatroon

Het kostenpatroon op een gemiddeld glastuinbouwbedrijf geeft momenteel het beeld zoals in grafiek 3 is weergegeven.

Grafiek 3: Kostenverdeling op een gemiddeld glastuinbouwbedrijf

Bron: I.K.C.

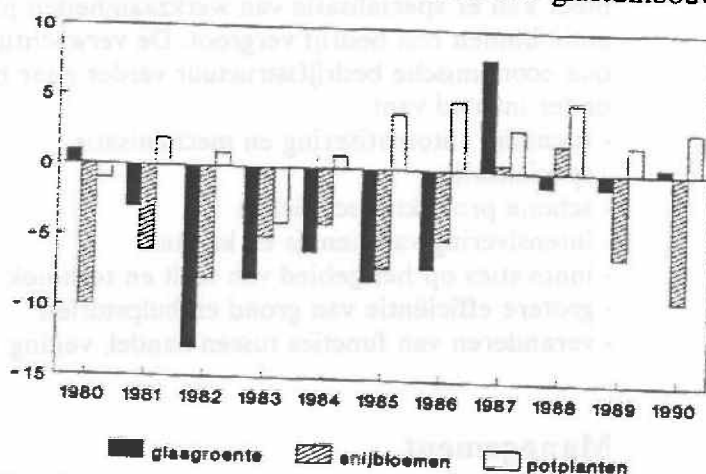
Arbeid veroorzaakt relatief het grootste deel van de kosten. Dit komt omdat er tijdens het proces en met de oogst veel handwerk aan te pas komt. De glastuinbouw is in vergelijking met andere agrarische sectoren dan ook een arbeidsintensieve bedrijfstak, gemiddeld werken er zes tot zeven mensen per ha en zorgt daarmee voor veel werkgelegenheid.

4.6

Rentabiliteit

In grafiek 4 is de rentabiliteit weergegeven van verschillende teelttypen. Dit is uitgedrukt in het saldo ten opzichte van de gemaakte kosten.

Grafiek 4: Rentabiliteit van verschillende glastuinbouwbedrijven

Bron: I.K.C. 1991

Het valt op dat alleen de teelt van potplanten over de verschillende jaren rendabel was. De meeste andere bedrijfstypen hadden geen of een negatief netto bedrijfsresultaat. De oorzaak hiervan is volgens het L.E.I., dat de ondernemersvergoeding relatief hoog is.

In tabel 6 zijn in procenten de opbrengsten ten opzichte van de kosten uitgedrukt. Dus wanneer bijv. de rentabiliteit 100 bedraagt zijn er evenveel kosten als opbrengsten geweest. Idem bij 104, zijn er meer opbrengsten als kosten gemaakt en bij 96, meer kosten als opbrengsten.

Tabel 6: Rentabiliteitsvergelijking

	1984	1986	1987	1988	1989	1990
Zuid Hol. Glasdistrict	99	97	107	104	100	99
Ov. West Nederland	93	94	101	101	-	-
Overig Nederland	91	92	99	97	94	94
Nederland	96	95	104	101	-	-

Bron: L.E.I. 1990

Uit de tabel komt duidelijk naar voren dat het verschil tussen deze verhoudingsgehalten tussen het 'Zuidhollands Glasdistrict' en 'Overig Nederland' steeds kleiner wordt. Dit betekent dat het voor steeds meer teelten in de glastuinbouw niet strikt noodzakelijk is om in het Westland te zitten om rendabel te produceren.

4.7

Bedrijfsgrootte

In een onderzoek van het L.E.I. in 1986 is aangetoond dat de optimale bedrijfsgrootte van een glastuinbouwbedrijf rond de 600 s.b.e. (standaardbedrijfseenheid) ligt. Dit komt overeen met circa 1,5 ha snijbloemen of glasgroenten en circa 1 ha potplanten. Bij een bedrijfsgrootte van 500 s.b.e. en meer kan er specialisatie van werkzaamheden plaatsvinden, wat de efficiëntie binnen een bedrijf vergroot. De verwachting is dat de optimumgrens qua economische bedrijfsstructuur verder naar boven toe zal opschuiven o.a. onder invloed van:

- toename automatisering en mechanisatie
- specialisatie
- schone produktietechnieken
- intensivering van kennis en kapitaal
- innovaties op het gebied van teelt en techniek
- grotere efficiëntie van grond en hulpstoffen
- veranderen van functies tussen handel, veiling en telers

4.8

Management

De glastuinders worden steeds 'professioneler' en hun opleidingsniveau neemt steeds verder toe. Lacunes in kennis op bepaalde terreinen worden over het algemeen snel met specifieke cursussen aangevuld. De dagelijkse kennis wordt onderhouden door het bezoeken van studieclubs, het lezen van vakliteratuur en consulten van de Voorlichtingsdienst.

De glastuinder is vaak een 'manager' van de complexe afstemming van de verschillende produktiemiddelen. Hij neemt steeds minder vaak direct deel aan het produktieproces. Bij een toename van bedrijfsgrootte is er naast een toename aan personeelsleden vaak ook een toename te zien van het aantal ondernemers per bedrijf. Bedrijven met een ondernemingsvorm als zoals B.V. of N.V. komen nog weinig voor. Over het algemeen zijn het eenmansbedrijven of maatschappen.

4.9

Arbeid

Naast intensivering van de inzet van kapitaalgoederen op de glastuinbouwbedrijven, is ook de inzet van arbeid gegroeid. In paragraaf 4.5 is al aangegeven dat dit momenteel de grootste kostenpost binnen de bedrijven is. Alleen gezinsarbeid is niet meer voldoende. Toch vormt de ondernemer met zijn gezinsleden, op de meeste bedrijven in Nederland, nog het merendeel van de arbeidskrachten. In Zuidoost-Drenthe ligt deze verhouding echter anders. Hier creëren 130 bedrijven circa 1.000 arbeidsplaatsen, waarbij op de meeste bedrijven de externe arbeidskrachten in de meerderheid zijn ten opzichte van het ondernemersgezin. Dit komt omdat de bedrijfsstructuur in Zuidoost-Drenthe over het algemeen groter is ten opzichte van het landelijke beeld.

Tabel 7: Verhouding arbeidskrachten per ondernemer op verwarmde glas-groentebedrijven naar bedrijfsgrootte in 1989 (exclusief rechts-personen)

Arbeidskrachten	Bedrijfsgrootte (sbe)					
	<250	250-350	350-500	500-750	750-1000	> 1000
Echtgenoten/ondernemer	0,55	0,58	0,54	0,46	0,42	0,37
Kinderen/ondernemer	0,19	0,21	0,17	0,16	0,12	0,11
Ov. familie/ondernemer	0,02	0,02	0,02	0,01	0,02	0,00
Vreemd/ondernemer	0,16	0,68	1,20	1,69	2,45	3,76

Bron: L.E.I. 1991

Uit tabel 7 is duidelijk af te lezen dat bij de grotere bedrijven veel 'vreemd' personeel in dienst is. Er wordt weinig meer door de familie meegewerkt. Op bedrijven boven de 1.000 s.b.e. werken er bijna 4 externe arbeidskrachten per ondernemer.

Tabel 8: Ontwikkeling arbeidsbezetting in uren per m²

1988	0,90
1989	0,93
1990	0,94

Bron: L.E.I. 1992

In de glastuinbouw is sprake van een stijgende arbeidsbehoefte. Tabel 8 laat zien dat over een periode van twee jaar de arbeidsbezetting is toegenomen met 0,04 uur/m². Per ha is dit ongeveer éénvijfde mensjaar (één mensjaar is circa 1.800 uur). Dit betekent dat voor het bewerken van 1 ha glastuinbouw in 1990 circa vijf mensjaren arbeid nodig waren.

In het Westland vormt de arbeidsvoorziening een probleem. Hier is de vraag groter dan het aanbod. Voor een deel wordt in de arbeidsbehoefte voorzien door middel van niet geregistreerde beroepsgroepen. Het ruimere arbeidsaanbod in Zuidoost-Drenthe vormt in dit licht dan ook een voordeel.

In Zuidoost-Drenthe hebben met het huidige glasoppervlakte van circa 215 ha, momenteel ongeveer 1.100 (215 ha x 9.400 uren/ha/1.800 uur/-jaar) mensen direct werk in de glastuinbouw. Dit aantal is inclusief de ondernemer en zijn gezin.

Een uitbreiding van het areaal met nog 200 ha zal, onder de huidige omstandigheden, een groei geven van nog eens 1.000 directe arbeidsplassen. Volgens het arbeidsbureau Zuidoost-Drenthe zijn er momenteel rond de 60 mensen ingeschreven die voor arbeid in de glasgroente aanmerking komen. Het afstemmen van de arbeidsvraag op het aanbod is voor Zuidoost-Drenthe voor de toekomst dan ook een punt van aandacht. Op deze manier kan men zorgen dat dit aspect een gunstige vestigingsvoorwaarde blijft.

4.10 Arbeidsomstandigheden

De arbeidsomstandigheden worden zowel door de werkende en werkzoekende als onvoldoende ervaren. Hierdoor is het voor de sector over het algemeen niet gemakkelijk om in de behoefte te voorzien.

Dit verschilt echter wel per gebied en per bedrijf. Er zijn bedrijven die gemakkelijk aan arbeidskrachten kunnen komen en er zijn ook gebieden waar het aanbod beduidend beter is.

Oplossingen liggen veelal op het terrein van verbetering van de arbeidsomstandigheden, de beloning en het bieden van perspectief op structureel werk. Tot op heden speelt deze problematiek in Zuidoost-Drenthe een beperkte rol. Voor de toekomst is dit echter wel een punt van aandacht. Met name in de relatie tussen de ondernemer en de werknemer ligt een deel van de oplossing van de arbeidsomstandigheden opgesloten.

4.11 Sociaal economische effecten

Door het Economisch-Technologisch Instituut (E.T.I.) is uit gegevens van 1979 geconcludeerd dat verhouding directe/indirecte werkgelegenheid in het Westland op 100/67 lag. Dit betekent dat op elke 100 arbeidsplaatsen in de tuinbouw er nog eens 67 indirecte arbeidsplaatsen zijn. Bij gebieden buiten het Westland ligt deze verhouding lager, in Venlo e.o. 100/40 en in Huissen-Lent e.o. 100/20. Voor Zuidoost-Drenthe zal de verhouding gezien het stadium van de ontwikkeling van de glastuinbouw wat lager uitkomen. Als aanname wordt in dit rapport gehanteerd een verhouding van 100/15. Dit betekent er bij circa 1.000 directe arbeidsplaatsen die de glastuinbouw in Zuidoost-Drenthe momenteel telt, er nog circa 150 ($(1.000/100) \times 15$) indirecte arbeidsplaatsen mogen worden bijgeteld.

Hierbij valt onder meer te denken aan de arbeidsplaatsen bij banken, de landbouwvoorlichting, het Elema College, het arbeidsbureau, de gemeente Emmen, de waterschappen en toeleveranciers e.d.

De verwachting is dat bij een verdere groei van het areaal glas van circa 200 ha naar in totaal 400 tot 500 ha een centrumfunctie kan ontstaan waarin de verhouding van arbeidsplaatsen kan toenemen tot circa 100/20 tot 100/25. Dit houdt in dat er in totaal circa 400 indirecte arbeidsplaatsen ontstaan.

Uitbreiding

Bij uitbreiding van het netto glasareaal in de eerst komende 10 tot 12 jaar met de geplande 200 ha netto glas zijn de gevolgen voor de arbeidsbezetting bepaald op basis van de eerder genoemde kengetallen. Bij volledige realisatie zullen er dan globaal circa 2.000 tot 2.500 directe arbeidsplaatsen zijn en circa 400 indirecte.

Het productieproces in de glastuinbouw kent vier verschillende emissiestromen, te weten;

1. vloeibare emissiestromen (drainagewater, spuiwater, condenswater en spoel- en reinigingswater)
2. vluchtige emissiestromen (gassen, depositie bestrijdingsmiddelen op het kasdek)
3. vaste emissiestromen (organisch materiaal, substraat en plastics)
4. lichte emissie (werkterrein verlichting + assimilatiebelichting)

Ad 1: Vloeibare emissiestromen

Door de Coördinatiecommissie Uitvoering Wet Verontreiniging Oppervlaktewater (CUWVO) zijn richtlijnen opgesteld waaraan de glastuinbouwsector dient te voldoen. Voor de lozing van het water dient te worden voldaan aan normen van de waterkwaliteitsbeheerders.

Water verontreinigd met bestrijdingsmiddelen en chemicaliën moet in de toekomst worden gereinigd voordat dit kan worden geloosd op het oppervlaktewater. Hiervoor zijn carboflo-installaties noodzakelijk. Gezien de noodzakelijke investeringen lijkt het in de toekomst gunstig deze collectief te exploiteren. Nader onderzoek zal dit moeten uitwijzen.

Ad 2: Vluchtige emissiestromen

De beperkingen van de uitstoot van gassen door de glastuinbouw heeft betrekking op het veel toegepaste CO₂-gas. Hiervoor geldt het beleid door het Ministerie van VROM vastgelegd in het Nationaal Milieu Beleidsplan. Hierin staat dat de uitstoot dient te worden gestabiliseerd op het niveau van 1989/1990 en vervolgens in de jaren daarna te worden gereduceerd met circa 50%.

De emissies van neerslag van bestrijdingsmiddelen op en tegen het kasdak en de kaswanden dienen door speciale goten te worden opgevangen en te worden opgevangen in een 'first-flush' voorziening. Deze voorziening houdt in dat de eerste hoeveelheid water die naar de afvoer stroomt, wordt opgevangen en niet wordt geloosd. Dit water krijgt dezelfde behandeling als het water dat verontreinigd is met bestrijdingsmiddelen. Dit water kan de tuinder na ontsmetting eventueel aanwenden als gietwater voor het beregenen van het gewas.

Ad 3: Vaste emissiestromen

Doordat het productieproces in de glastuinbouw tegenwoordig het jaar rond is, komt er een forse hoeveelheid afval vrij. Het organische materiaal wordt in de meeste gevallen verzameld en centraal afgevoerd. Daarnaast is er het afval van verpakkingen en teeltmaterialen, bestaande uit plastic of hout. Ook deze stoffen worden centraal verzameld en verwerkt. Na een aantal productiecycli komen ook de voedingsbodems van de substraatteelt als afval vrij.

Voor de afvoer en verwerking van het afval bestaan per provincie en gemeente andere regels. Op landelijk niveau zijn er nog geen regels gesteld. In Zuidoost-Drenthe is een onderzoek gaande naar de beste wijze van het verzamelen en verwerken van tuinbouwafval. Een werkgroep waarin onder meer de gemeente en het vakorgaan voor de Tuinbouw in Zuidoost-Drenthe zitting hebben is daarmee bezig.

Ad 4: Lichtemissie

Bij de teelt van sommige gewassen wordt gebruik gemaakt van zogenaamde assimilatie-belichting. Deze lichten verschuiven het dagritme van de planten, waardoor de produktie kan worden versneld. Voor omwonenden veroorzaakt deze verlichting echter hinder. Om deze hinder te beperken worden er schermen in de kas aangebracht die de uitstraling beperken. Maar de tuinders zelf hebben ook belang bij beperken van de lichtuitstoot. Ten eerste is er een hoger rendement van de verlichting en het schuin invallende licht kan in een andere kas groeiverstoring veroorzaken.

Het Landbouwschap heeft een verordening opgesteld ten aanzien van de lichtuitstoot. Hierin is geregeld dat er uit de kas niet meer dan 4 lux lichtuitstoot mag plaats vinden. Dit geldt niet als de burens met een hogere uitstoot van licht akkoord gaan. Op de openbare weg en op vaar- en spoorwegverbindingen mag de lichtuitstoot hoger zijn (maximaal 20 lux). De verordening van het Landbouwschap is bindend voor alle tuinders.

Gebieden waar de lichthinder dus beperkt is zijn voor glastuinders daarom aantrekkelijker dan gebieden waar beperkingen ten aanzien van de lichthinder wel speelt. Dit zorgt voor aanzienlijke besparingen omdat men dan geen lichtwerende schermen in de kassen hoeft aan te brengen.

4.13

Conclusies

Investerings in de glastuinbouw nemen steeds verder toe. Om deze investeringen op te kunnen brengen is vergroting van de bedrijfsstructuur noodzakelijk. Zuidoost-Drenthe kan voor bedrijven die sterk willen uitbreiden een goed alternatief vormen omdat de investeringsverhouding tussen de kosten van verwerving van de grond en de aanschaf en bouw van de kas met bijbehorende installaties gunstig is door de relatief lage grondprijs.

Doordat de bedrijfsgrootte toeneemt moet de tuinder zich meer op het management van zijn bedrijf toelagen. De kennisverwerving en leverancierscontacten worden daardoor rationeler en het bedrijfseconomische denken en handelen belangrijker. De emotionele en sociale factoren die een rol spelen bij de bedrijfsvoering en bedrijfsverplaatsing zullen daardoor in de toekomst naar verwachting minder op de voorgrond worden geplaatst. Dit kan in de toekomst de beslissing tot vestiging, buiten de huidige tuinbouwcentra in het westen van het land in Zuidoost-Drenthe gunstig beïnvloeden.

Grotere bedrijven hebben steeds meer 'vreemde' arbeid nodig. Momenteel is voor 1 ha glastuinbouw circa vijf mensjaren arbeid nodig. Voor de uitbreiding van glasareaal met circa 200 ha betekent dat er circa 1.000 directe en 150 à 200 indirecte arbeidsplaatsen bij kunnen komen. Het aantal arbeidskrachten wat in Zuidoost-Drenthe staat ingeschreven als werkzogene en in aanmerking komt voor arbeid in de glastuinbouw ligt op dit moment rond de 60. De arbeidsvoorziening is dan ook een punt van aandacht voor de toekomst.

De arbeidsomstandigheden vormen binnen de glastuinbouw een knelpunt. In het westen van het land is dit een van de oorzaken dat de arbeidsvraag groter is dan het aanbod. In Zuidoost-Drenthe spelen deze ontwikkelingen momenteel nog niet. Maar ook hier hebben de arbeidsomstandigheden aandacht nodig om er voor te zorgen dat ook in de toekomst de vraag en het aanbod op elkaar blijven aansluiten.

De regelgeving op milieugebied wordt steeds scherper ten aanzien van de glastuinbouw. Door hier vroegtijdig met beleid en middelen op in te spelen, kan Zuidoost-Drenthe zich duidelijk profileren ten opzichte van andere glastuinbouwgebieden in het land. Met name in nieuw aan te leggen gebieden kan rekening gehouden worden met voorzieningen en maatregelen op dit terrein. Mogelijkheden liggen in het collectief aanleggen en beheren van benodigde voorzieningen waardoor de kosten laag blijven.

5 Technische aspecten

5.1 Grondsoort

De grondsoort is, sinds de opkomst van de substraatteelt, met betrekking tot het teelttechnische aspect van minder belang geworden. Bij enkele teelten zoals onder meer radijs en roos speelt zij nog wel een rol. Bij grootschalige bedrijven mag over het algemeen worden uitgegaan van een productieproces op substraat. Voor deze bedrijven is de grondsoort geen selectie criterium bij het zoeken naar een locatie.

Bij bouw van de kassen is de bodemsamenstelling wel van belang. Bij enkele locaties in Nederland veroorzaakt dit nogal dure investeringen in de funderingen van de kas. In Zuidoost-Drenthe veroorzaakt de bodemsamenstelling volgens de kassenbouwers geen extra investeringen op dit punt.

5.2 Ruimte

Voor vestiging van 1 ha netto glas wordt uitgegaan van circa 2 ha bruto oppervlak. Gezien de ontwikkeling bij grotere bedrijven van de groei van het glasoppervlak naar circa 2 tot 2,5 ha, betekent dit een bruto oppervlaktebehoefte per bedrijf van circa 4 tot 5 ha.

Voor de uitbreiding van het areaal glas in Zuidoost-Drenthe met circa 200 ha tot het jaar 2000 geeft dit een totale bruto oppervlakte behoefte van 400 ha. Hierin is opgenomen ruimte voor ontsluitingswegen, waterberging en landschappelijke inpassing.

5.3 Bedrijfslay-out

Als meest ideale kavelvorm wordt een vierkant gezien. Dit vanuit oogpunt van optimale bedrijfsinrichting, in verband met:

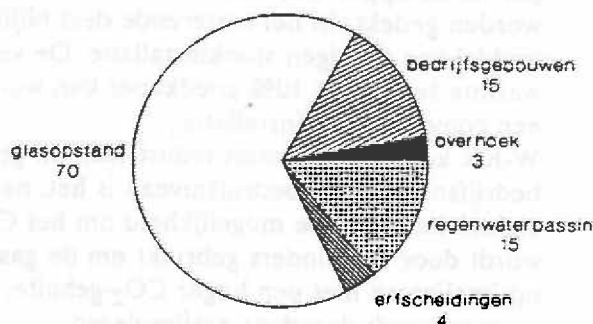
- lage bouwkosten
- groot energie-efficiëntie
- kleine transportafstanden
- lange werkpaden en beperkte wisseling
- optimale kasbenutting (weinig pad oppervlak)
- optimale kavelbenutting

Als kavelmaat voor uitgifte voor glastuinbouw wordt een minimale breedte van 200 m gesteld. Er moet daarbij wel rekening mee worden gehouden dat bedrijven een dubbele standaard kavelmaat willen hebben of juist een smallere kavel, voor specifieke teelten. Een flexibiliteit bij de inrichting en de uit te geven kavelbreedte is om deze reden gewenst. Deze afwijking in de maat geldt bijv. voor vermeerderings- of stekbedrijven. Deze wijken qua bedrijfsgrootte af van de standaardmaten voor glastuinbouwbedrijven.

Oppervlakteverdeling

Voor de interne oppervlakteverdeling van een glastuinbouwbedrijf is door de Werkgroep inrichtingseisen projectvestiging glastuinbouw (W.i.p.g) de volgende verhouding berekend (zie grafiek 5).

Grafiek 5: Oppervlakteverdeling gemiddeld glastuinbouwbedrijf

Bron: Werkgroep w.i.p.g. (1991)

5.4

Energie

Voor verwarming van de kassen wordt over het algemeen gas gebruikt. Een glastuinbedrijf verbruikt momenteel gemiddeld $47 \text{ m}^3/\text{m}^2/\text{jaar}$ (L.E.I., 1992). In Zuidoost-Drenthe werd in 1991 door 140 bedrijven circa 104 miljoen m^3 gas verbruikt, wat neerkomt op circa 750.000 m^3 per bedrijf. Het gemiddelde gasverbruik is de afgelopen jaren licht gestegen. De verwachting is dat het verbruik in de toekomst zal stabiliseren of mogelijk zelfs afneemt als gevolg van energiebesparende maatregelen en het toepassen van ketels met een hoger rendement. Voor een uitbreiding van circa 200 ha netto glasoppervlak zal er een extra aanvoer van 94 miljoen m^3 ($200 \text{ ha} \times 470.000 \text{ m}^3/\text{ha}$) extra gas per jaar nodig zijn.

Warmte-krachtkoppeling

Warmte-krachtkoppeling (W-KK) is een opkomende ontwikkeling in de glastuinbouw. Bij deze techniek benut men de warmte die vrijkomt bij het opwekken van elektriciteit voor het verwarmen van de kas. Een glastuinbouwbedrijf heeft per saldo meer warmte-energie nodig dan de elektrische-energie. De overtollige elektriciteit wordt daarom afgeven aan het lichtnet waarvoor de tuinder een vergoeding ontvangt.

De voordelen van W-KK zijn (Projectvestiging glastuinbouw, L.N.V. & I.K.C., 1991):

- circa 30% hogere energie-efficiency (in vergelijking met gescheiden opwekken)
- systeem kan goed in combinatie met assimilatie-belichting
- verlaagde emissie van SO_2 - en NO_x -gassen
- circa 60% verlaagde CO_2 -emissie (in vergelijking met gescheiden opwekken)

In het gebied rond Klazienaveen worden W-KK installaties op bedrijfsniveau geplaatst door het elektriciteitsbedrijf. Tevens is er een onderzoek gaande van naar de mogelijkheden een tweetal grootschalige warmtekrachtcentrales op projectniveau voor de tuinbouwcentra in Klazienaveen en Erica. Dit onderzoek wordt uitgevoerd door de elektriciteitsbedrijven EDON en de Gasunie. Per tuinbouwkas zal een warmtewisselaar worden geplaatst met een aansluitwaarde van circa 600 kW per ha kasoppervlak, waarmee 60% tot 70% van de warmtebehoefte kan worden gedekt. In het resterende deel blijft de tuinder voorzien door middel van de eigen stookinstallatie. De verwachting is dat op deze wijze de warmte tenminste 10% goedkoper kan worden geleverd ten opzichte van een conventionele installatie.

W-KK koppeling is naast industrieel- en projectniveau ook mogelijk op bedrijfsniveau. Op bedrijfsniveau is het, naast koppeling van de warmte en elektriciteit, ook de mogelijkheid om het CO₂-afvalgas te gebruiken. Dit gas wordt door de tuinders gebruikt om de gassamenstelling in de kas te optimaliseren met een hoger CO₂-gehalte. De groei en produktie van de planten wordt daardoor gestimuleerd.

Restwarmte

Naast W-KK als warmtebron is er de mogelijkheid van het benutten van afvalwarmtestromen uit industriële processen. Hierbij wordt warmte, die bij het productieproces vrij komt, aangevoerd voor de verwarming van de kassen. Het gaat dan om de levering van basis-warmte. De aanvullende warmtebehoefte wordt op bedrijfsniveau geregeld door middel van een eigen warmtebron.

Bij het realiseren van deze warmte-overdracht zal er een optimum dienen te worden gezocht tussen de af te leggen afstand, de investering in het traject en de kosten die met deze warmte-overdracht kunnen worden bespaard. In Zuidoost-Drenthe is de levering van warmte door nabijgelegen industrieën een nader te onderzoeken optie.

Windenergie

Energie-opwekking door windenergie voor assimilatie- en groeibelichting wordt momenteel op enkele plaatsen in Nederland toegepast. In Zuidoost-Drenthe zal deze optie echter niet reëel zijn, gezien de geringe windsnelheden.

5.5

Water

Watervoorziening

Totaal wordt door de glastuinbouw in Zuidoost-Drenthe circa (215 * 7.800 m³/ha/jr) 1,7 miljoen m³ water per jaar gebruikt. Twee plassen dienen op dit moment als bronnen voor deze waterlevering. Eén gelegen in het gebied Klazienaveen, de ander ten westen van het gebied Erica.

Er wordt onderzoek uitgevoerd naar de mogelijkheden om bij Klazienaveen de grondwateronttrekking te vergroten van circa 100.000 m³ naar in de toekomst maximaal 1.500.000 m³.

Voor de aanvoer van het gietwater is in de gebieden Erica en Klazienaveen, naast het reguliere waterleidingnet, een apart leidingstelsel aangelegd. De aanleg, beheer en exploitatie van deze infrastructuur is in handen van de Stichting Gietwater.

Door toenemend gebruik van de waterrecirculatie is de verwachting dat de waterbehoefte per ha zal dalen naar circa 7.000 m³/ha/jr. Dit betekent dat er in de toekomst bij 400 ha netto glas jaarlijks circa 2,8 miljoen m³ water nodig is. Momenteel bezit nog maar circa 20% van de bedrijven in Zuid-oost-Drenthe een recirculatiesysteem.

Wateronttrekking

Voor Klazienaveen wordt er een onderzoek uitgevoerd naar de gevolgen van de grondwateronttrekking. Volgens voorlopige gegevens verwacht men echter dat de onttrekking beperkte invloed heeft op de grondwaterpeilen in de omgeving. Ook in de toelichting van het (Voorontwerp) Waterhuishoudingsplan wordt er voor het gebied Veenmarken (onderdeel waterschap Dollard-Zijlvest) van uitgegaan dat eventueel nieuwe wateronttrekking binnen dit gebied op zowel het landbouw- als het natuurbelang van geringe betekenis is.

Kwaliteit

Door de toepassing van substraatteelt en de recirculatie van het water, is de waterkwaliteit van toenemend belang. Hoe 'neutraler' (niet zuur of basisch, pH = 0) het water, hoe beter het kan worden gebruikt als drager voor de voedingsstoffen. Een goede kwaliteit water bevat tevens zo weinig mogelijk zouten. Weinig zouten betekent bij substraatteelt dat aan het eind van een circulatieproces weinig afvalmineralen hoeven te worden geloosd.

Voor de waterkwaliteit voor glastuinbouw is het element Natrium (Na⁺) het bepalende zoutelement. De concentratie van dit element in het water mag niet te hoog zijn om voor het gebruik als gietwater in aanmerking te komen. Bij paprika kan al schade optreden wanneer het gehalte boven de 6 mmol/l uitkomt. Door verdamping en selectieve opname van voedingsstoffen door de gewassen zal bij circulatiesystemen de waterkwaliteit na verloop van tijd verslechteren. Dit betreft o.a. een toename van het natriumgehalte tot mogelijk boven de genoemde grenswaarde van 6 mmol/l. In de onderstaande tabel zijn kwaliteitsklassen vermeld van water op basis van de concentratie van het element natrium. Ook de concentraties in de verschillende watersoorten is aangegeven.

Tabel 8: Waterkwaliteitsklassen

	Natrium (mmol/l)
Klasse A	< 0,5
Klasse B	0,5-2,2
Klasse C	> 2,2
Leidingwater	2,0-2,2
Regenwater	0,1-0,5
Osmosewater	0

Bron: Hoogervorst (CL) 1991

Bronnen

Voor de glastuinbouw kunnen de volgende waterbronnen worden aange-
merkt:

- grondwater
- regenwater
- leidingwater
- osmosewater (recycling-water verkregen uit omgekeerde osmose)
- oppervlaktewater

Grondwater

In Zuidoost Drenthe is grondwater een uitstekende bron voor het gebruik als gietwater in de glastuinbouw. Het heeft een Na^+ concentratie van circa 0,3 mmol/liter en valt daarmee in de A-klasse.

In de toekomst is echter niet uitgesloten dat er beperkingen worden gesteld ten aanzien van de grondwateronttrekkingen. Dit gezien de specifieke hydrologische situatie en de verdrogingsproblematiek in de provincie Drenthe. Het laat zich in dit kader aanzien dat een verdere uitbreiding van de vergunning voor grondwateronttrekking voor het tuinbouwgebied Erica en omgeving enige beperkingen kent. Na een praktijksituatie van twee jaar zal medio 1994 bezien kunnen worden of het gietwaterproject Erica in aanmerking komt voor een uitbreiding van de benodigde vergunning. Bij het ontwikkelen van nieuwe locatie moet er echter van worden uitgegaan dat er naast grondwater ook andere bronnen voor het gietwater moeten worden gezocht.

Regenwater

Regenwater wordt vooral toegepast in gebieden waar het moeilijk is om goed grondwater te vinden of waar het leidingwater niet van voldoende kwaliteit is. Het voordeel van regenwater is dat het praktisch neutraal is. Het kan daarom prima dienst doen als gietwater. Een probleem is echter dat de bassins voor het opvangen en bewaren van het regenwater relatief veel bedrijfsoppervlak vraagt. Deze bassins hebben een capaciteit van circa 500 - 2.500 m³ per ha, afhankelijk van de additionele waterbronnen.

Leidingwater

Leidingwater kan, gezien de kwaliteit in Zuidoost-Drenthe (Na^+ concentratie 1,0-1,5 mmol/liter), ook als gietwater worden gebruikt. Het valt in klasse-B en is kwalitatief minder dan het huidige gietwater. Door het waterleidingbedrijf worden echter beperkingen gesteld aan het gebruik van drinkwater ten behoeve van glastuinbouwbedrijven. Deze beperkingen worden met name ingegeven door capaciteitsproblemen. Door de twee gietwaterprojecten in Klazienaveen en Erica worden nagenoeg alle glastuin-
ders momenteel voorzien van centraal geleverd (in Klazienaveen gezuiverd) grondwater ten behoeve van de beregening van de productie.

Osmosewater

Bij deze techniek worden door microfilters zouten en verontreinigingen uit het water gehaald waarna het bruikbaar is in de glastuinbouw. Momenteel is deze optie, in vergelijking met andere alternatieven, nog te duur. Op termijn kan deze optie wel in beeld komen wanneer er beperkingen worden gesteld aan de grondwateronttrekking of het gebruik van leidingwater.

Het ontwikkelen van deze reiniging kan mogelijk het beste collectief plaats vinden waardoor de kosten per ondernemer beperkt kunnen blijven.

Oppervlaktewater

Oppervlaktewater is over het algemeen niet van voldoende kwaliteit om als gietwater te worden gebruikt. Ook de samenstelling van het water is voortdurend aan verandering onderhevig waardoor het moeilijk is een standaard zuiveringsmethode toe te passen. Als bron voor het leveren van geschikt gietwater is het op dit moment, gezien de alternatieven, niet interessant.

5.6

Logistiek

Bij een toename van de bedrijfsomvang is het noodzakelijk de dimensionering van de aan- en afvoerwegen van en naar het gebied hierop aan te passen. Steeds meer bedrijven leveren maar één type produkt en vaak in bulk. De vrachtwagencombinaties komen in deze gevallen direct op het terrein van de bedrijven rijden om de produkten in te laden. De afmeting van de wegen moeten dan ook op deze vrachtwagens berekend zijn om de goederenstroom in en uit het gebied gemakkelijk te verwerken. Als uitgangsmaat wordt momenteel een breedte gesteld van circa 6 m. Ook dienen de ontsluitingswegen in het gebied een goede aansluiting te hebben op het landelijk wegennet. Dit voor goede verbindingen met de landelijke afnemers, leveranciers en dienstverleners.

5.7

Conclusies

De grondsoort is, afgezien van enkele teelten, door de opkomst van substraatteelt teeltechnisch van ondergeschikt belang geworden. Wat betreft de ruimte in Zuidoost-Drenthe betekent dat 200 ha netto glas een bruto oppervlaktebehoefte geeft van 400 ha, dit is inclusief de aan- en afvoerwegen, waterberging en landschappelijke inpassing. Een vierkant wordt als meest ideale kavelvorm gezien. Voor 200 ha extra netto glas zal circa 94 miljoen m³ extra gas per jaar nodig zijn in Zuidoost-Drenthe. Naast individuele gasinstallaties zijn er ook andere mogelijkheden zoals warmtekrachtkoppeling of restwarmtelevering.

De waterbehoefte ligt in Zuidoost-Drenthe momenteel op circa 1,7 miljoen m³/jaar, bij uitbreiding van het areaal zal dit stijgen naar circa 2,8 miljoen m³ water, waarbij ervan wordt uitgegaan dat dan de meeste bedrijven recirculatiesystemen bevatten. Hoeveel water er nog door de twee bestaande gietwaterbronnen kan worden geleverd wordt momenteel onderzocht. De kwaliteit van het huidige gietwater is bijzonder goed en is ook een belangrijk vestigingsaspect. Toch zal er bij volledige realisatie 200 ha extra glas met nieuwe waterbronnen rekening moet worden gehouden.

De logistiek voor de aan- en afvoer van goederen naar de bedrijven zal steeds meer met grote vrachtwagencombinaties plaatsvinden. De toegangswegen zullen hierdoor ook op moeten worden afgestemd.

6 Omgevingsfactoren

6.1 Inleiding

Na de behandelingen van bedrijfseconomische en technische aspecten en ontwikkelingen die in de glastuinbouw plaatsvinden, is in dit hoofdstuk een beschrijving gegeven van de omgevingsfactoren in de regio, die van belang zijn bij het vestigen van glastuinbouwbedrijven in Zuidoost-Drenthe.

6.2 Infrastructuur

De bestaande wegenstructuur in het plangebied geeft over het algemeen goede mogelijkheden tot ontsluiting van de locaties binnen het plangebied. Beperkende infrastructuur zijn de leidingtracés voor aardgas die door het gebied boven de N37 lopen. Dit gebied valt daardoor af als potentieel ontwikkelingsgebied voor glastuinbouw. Verder zijn er de zichtbare beperkingen, zoals wegen, spoorlijnen, woonkernen en bestaande glastuinbouwgebieden. Deze bestemmingen zullen in de gebiedsselectie als harde beperking worden meegenomen, deze zijn weergegeven in figuur 3 in paragraaf 6.9.

6.3 Nutsvoorzieningen

De aanleg van nutsvoorzieningen is voor de locaties in het plangebied niet onderscheidend. Het aanleggen van een net voor bedrijfswater zal voor alle locaties forse investeringen vergen.

Voor het waterleidingbedrijf is het leveren van meer water, zoals besproken in paragraaf 5.5 (leidingwater), een probleem.

Wat de aanleg van de infrastructuur betreft, is met name de dimensionering van belang. Hiervoor is het nodig om in een zo vroeg mogelijk stadium de gewenste ontwikkelingen kenbaar te maken. Dit geldt ook voor de PTT, EDON en Gasunie.

In het gebied Klazienaveen gaat de EDON door met het huidige systeem van verhuur van warmtekrachtstations op bedrijfsniveau. Dit blijkt tot op heden een goed en flexibel systeem, de ligging van de locaties is voor hen dan ook van ondergeschikt belang.

Toch liggen in het algemeen de investeringen die door de nutsbedrijven dienen te worden gepleegd, in een zodanige orde van grootte, dat de ligging van de locatie daar niet sterk onderscheidend meer is. Wel is de grootte van de te ontwikkelen locatie van belang, vanwege de te plegen investeringen in relatie tot het oppervlak.

Het verhard oppervlak per vierkante meter in gebieden met een hoge glasbezetting is groot. Dit veroorzaakt bij neerslag een hoge piekbelasting op van het afvoersysteem door de snelle afstroom. De noodzakelijke bergende capaciteit van de waterwegen binnen het gebied is afhankelijk van de bezettingsgraad van het gebied, de getolereerde stroomsnelheid door de waterlopen en de capaciteit en de afstand tot het gemaal. Het vergroten van de bergende capaciteit kan door het aanleggen van bredere waterwegen of het creëren van landschappelijke voorzieningen voor het bufferen van het water. Hiervoor kunnen onder meer de overhoeken binnen de locaties en bedrijven worden gebruikt of voor dit doel ingerichte zones.

De waterafvoer in het plangebied wordt beheerd door twee waterschappen; Waterschap Bargerbeek en het Waterschap Dollardzijvest. De eerste beheert de waterlopen rond Erica e.o. de tweede de waterlopen ten noorden van de N37, rond tuinbouwgebied Klazienaveen e.o.

Erica

De afvoer van water uit het tuinbouwgebied Erica vindt plaats onder vrij verval via een duiker onder het 'Dommerskanaal' en een aantal sloten naar 'Kanaal A'. De capaciteit van de duiker is echter beperkt, circa $2 \text{ m}^3/\text{s}$. De beste oplossing om de afvoercapaciteit te vergroten is een gemaal aan de noordzijde van het gebied bij de 'Verlengde Hoogeveense vaart'. Hierbij dient een afweging plaats te vinden tussen het te ontwikkelen gebied en de te plegen investering. Een andere optie is het reserveren van grond voor het tijdelijk bufferen van water.

De gebieden aan de zuidzijde van het 'Dommerskanaal' hebben een waterafvoer onder vrij verval, evenals de gebieden ten oosten van de weg Schoonebeek-Erica. De waterafvoermogelijkheden van 'Kanaal A' moeten bij een toename van het glasoppervlak verbeterd te worden. Dit geeft problemen, vanwege een geconstateerde verontreiniging in de kanaalbodem. Ten noordoosten van de kern Erica geeft de waterafvoer geen probleem. Hier kan afvoer van het water voor het grootste deel onder vrij-verval plaatsvinden via de 'Verlengde Hoogeveense vaart'. Ook kan gedacht worden aan buffering van het water binnen het gebied zelf waardoor de huidige afvoercapaciteit toch toereikend is.

Klazienaveen

In Klazienaveen vindt de afvoer in noordelijke richting plaats naar het Verlengde Oosterdiep. Het bestaande gebied is hydrologisch gemodelleerd door het waterschap Dollardzijvest. De gevolgen van een geplande uitbreidingen kunnen met dit model worden nagerekend. Men ziet bij uitbreiding van het areaal in Klazienaveen geen beperkingen ontstaan.

Doordat in de toekomst steeds meer gietwater gerecirculeerd zal worden, zal de hoeveelheid overtollig water (voornamelijk spui) afnemen.

Mede op basis van de tussenrapportage van de CUWVO (Commissie Uitvoering Wet Verontreiniging Oppervlaktewateren) is uitgangspunt dat dit water op de riolering zal worden geloosd. Afvoer van het afvalwater zal binnen het plangebied plaats hebben op de rioolwaterzuiveringsinstallatie Bargeres ten noorden-oosten van Nieuw-Amsterdam. Het betreft hier een grote installatie met een capaciteit van 100.000 V.E. (vervuilingseenheden) en een droogweerafvoer van 3.000 m³/uur. Voor de lozingsvoorwaarden zal het zuiveringsschap Drenthe aansluiten op het landelijk beleid.

Voor de dimensionering van de riolering wordt het gemiddelde spui-debiet als maatgevend beschouwd. Andere bedrijfsmatige lozingen en lozingen van huishoudelijk afvalwater zijn te verwaarlozen. Het spui-debiet is van verschillende factoren afhankelijk, waaronder:

- kwaliteit gietwater
- soort gewas
- verdamping
- oppervlakte

Op basis van een rapportage van het Staring Centrum Wageningen (Hamaker, 1992) kan een schatting worden gemaakt van de hoeveelheid drainwater (spui). Uitgaande van paprika (veel spui) en het gebruik van klasse C gietwater (pessimistisch uitgangspunt) wordt in de genoemde rapportage verwacht dat maximaal circa 150 m³/ha per decade (10 dagen) drainwater moet worden afgevoerd. Omgerekend betekent dit voor 200 ha paprika circa 125 m³/uur.

Uitgaande van gietwater van klasse B of A (meer realistisch); in Zuidoost-Drenthe gaat het om respectievelijk 65 en 45 m³/uur voor 200 ha.

Op basis van het voorgaande wordt voorgesteld voor glastuinbouw in Zuidoost-Drenthe uit te gaan van een debiet van circa 0,5 m³/uur per ha (100 m³/uur voor 100 ha). Voor het vaststellen van een definitieve dimensionering zal bij het ontwikkelen van een locatie uitgegaan moeten worden van de meest recente onderzoeksresultaten die ook aan de praktijk zijn getoetst. Dit laatste heeft bij het onderzoek van het Staring Centrum nog niet plaats kunnen vinden.

Of voor de nieuwe uitbreidingslocaties aansluiting op de bestaande persleidingen mogelijk is, hangt sterk af van de omvang en de snelheid waarmee de locatie wordt ontwikkeld en van de aanpassingen in de regelgeving. De persleiding vanaf de kern Klazienaveen naar de zuiveringsinstallatie (debiet 460 m³/uur) biedt eventueel nog mogelijkheden tot koppeling. Uitgaande van realisatie van een geheel nieuwe persleiding, zijn locaties gelegen op korte afstand van de zuiveringsinstallatie het meest gunstig om te ontwikkelen.

6.6

Stofneerslag Purit

Aan de noordoostzijde van de plaats Klazienaveen is de Purit fabriek (Norit N.V.) gesitueerd. Hier wordt actieve kool geproduceerd uit turf en andere grondstoffen.

Naar aanleiding van klachten van tuinders uit het glastuinbouwgebied bij Klazienaveen over zwarte stofneerslag op de kassen, is er een onderzoek uitgevoerd. Hieruit blijkt dat de emissiebron van de neerslag (actief koolstof) op het terrein van de Purit fabriek moet worden gezocht. Hoewel de neerslag (en dus het optreden van lichtverlies) in het onderzoek niet kan worden gekwantificeerd, kan wel worden geconcludeerd dat de bedrijven op de kortste afstand tot de fabriek de meeste hinder ondervinden.

Op basis van het voorgaande kan worden gesteld dat een eventuele uitbreiding van het glastuinbouwgebied rond Klazienaveen in zuidelijke richting, een aandachtspunt vormt.

6.7

Bodem- en grondwaterverontreiniging

In opdracht van de provincie Drenthe zijn verschillende onderzoeken uitgevoerd naar bodem- en grondwaterverontreiniging ter plaatse van (voormalige) wijken. Dit betreft onder meer vaarten en lager gelegen terreingedeelten die in de jaren zestig en zeventig gedempt zijn met diverse afvalstoffen, waaronder boorspoeling, boorgruis, filteraarde en kunsthars met organische oplosmiddelen (provincie Drenthe, Witteveen & Bos, 1991). De directe invloed van de vervuiling op het teeltproces is door de toeneemende teelt op substraat en de gezamenlijke gietwatervoorziening niet te verwachten.

De verontreinigingen kunnen, afhankelijk van de aard en de ernst van de verontreiniging wel enige beperkingen geven ten aanzien van het gebruik en de inrichting van de locaties voor glastuinbouw. Zo is er voor het verlenen van een bouwvergunning o.a. een 'Schone grond' verklaring noodzakelijk. Met nadruk wordt er door de provincie op gewezen dat de mogelijkheid bestaat dat andere, niet onderzochte wijken en terreingedeelten eveneens verontreinigd zijn.

In het zuidelijk deel van het plangebied komen enkele vervuilde wijken voor. Op dit moment wordt in opdracht van de Provincie een nader onderzoek ingesteld. Voor enkele wijken (7 en 14, kaart Witteveen & Bos, 1991) is de saneringsnoodzaak vastgesteld.

6.8

Natuur en landschap

Het huidige grootschalige veenkoloniale landschap is ontstaan door vervening van het voormalig hoogveen van het Boer tanger moeras, eind vorige eeuw. Karakteristiek hierin zijn de wijken en kanalen en de langs de hoofdvaart gesitueerde bebouwingslinten. Langs de randen van de grote hoogveengebieden ontstond, vooruitlopend op de grootschalige vervening, plaatselijk randveenontginning.

Landschapstype

Schoonebeek is met haar 'wegdorpenlandschap' gelegen op de overgang van het hoogveengebied naar het stroomdal van het Schoonebeker Diep. Hierin komt een kleinschalig landschap voor van singels en bosjes.

Rondom Emmen is sprake van een esdorpenlandschap, aan de voet van de Hondsrug. De twee (hoger gelegen) uitlopers van de Hondsrug (een in de richting van Erica, de ander richting Nieuw-Dordrecht-Klazienaveen) zijn mede bepalend geweest voor het landschap, zoals de lopen van weg- en kanaalrichtingen en bebouwingslinten.

Ecologische structuur

Enkele niet-verveende gedeelten (veenreservaat Bargerveen en het Nationaal Veenpark) evenals de beboste gedeelten van het veengebied, worden gerekend tot de zogenaamde 'kerngebieden' van de ecologische hoofdstructuur. Overige belangrijke natuurwaarden in de omgeving worden gevormd door macrogradiënten langs de rand van het Drents Plateau (tussen Emmen en Klazienaveen), de vochtige heide- en hoogveengebieden, de heide- en hoogveenbebouwing en gebieden met relatief veel bosjes en houtwallen.

Verder komen binnen het plangebied natuurwetenschappelijke waardevolle vaarten en wijken voor. Deze kunnen mogelijk benut worden voor het vormen van ecologische verbindingzones die de kerngebieden met elkaar verbinden. Ten oosten van het huidige glastuinbouwgebied Klazienaveen bevindt zich een oud beekdal, wat mogelijkheden heeft om op bepaalde plaatsen de stroomdalsituaties te herstellen.

Relevant voor het plangebied zijn de natte en droge verbindingzones die in het gemeentelijk netwerk worden voorgesteld. De belangrijkste bos- en natuurgebieden zijn op de 'beperkingenkaart' weergegeven.

6.9

Conclusies

In dit hoofdstuk zijn de omgevingsfactoren weergegeven die van belang zijn bij het vestigen van glastuinbouwbedrijven in Zuidoost-Drenthe. In figuur 3 zijn verder alle harde beperkingen en de reserveringen in het plangebied weergegeven.

In opdracht van de provincie Drenthe zijn er onderzoeken in het plangebied verricht naar bodem- en grondwaterverontreinigingen. Op bepaalde plaatsen in het plangebied is verontreiniging geconstateerd en is de saneringsnoodzaak vastgesteld. Voor uitbreiding van het areaal is, door de toenemende teelt op substraat, geen directe invloed of beperking te verwachten.

Voor de waterafvoer in het plangebied zal een grotere capaciteit noodzakelijk zijn in verband met de toename van het verhard oppervlak. In het gebied rond Erica betekent dit het vergroten van de afvoercapaciteit door het plaatsen van een gemaal aan de noordzijde van het gebied bij de 'Verlengde Hoogeveense vaart'. Ook is het mogelijk om in plaats van het vergroten van de afvoercapaciteit een buffering in het gebied te realiseren, waardoor de huidige afvoercapaciteit gehandhaafd kan blijven.

Welke van de twee opties het gunstigst is zal nader moeten worden afgewogen.

In het gebied rond Klazienaveen zijn weinig problemen met de afvoer van water te verwachten bij uitbreiding van het glasareaal.

Het afvalwater uit de kassen (percolaat of spui) zal in de toekomst op de riolering worden geloosd. De lozingsnormen hiervoor in Zuidoost-Drenthe zullen naar verwachting aansluiten op de landelijke normen die voor glastuinbouw gaan gelden.

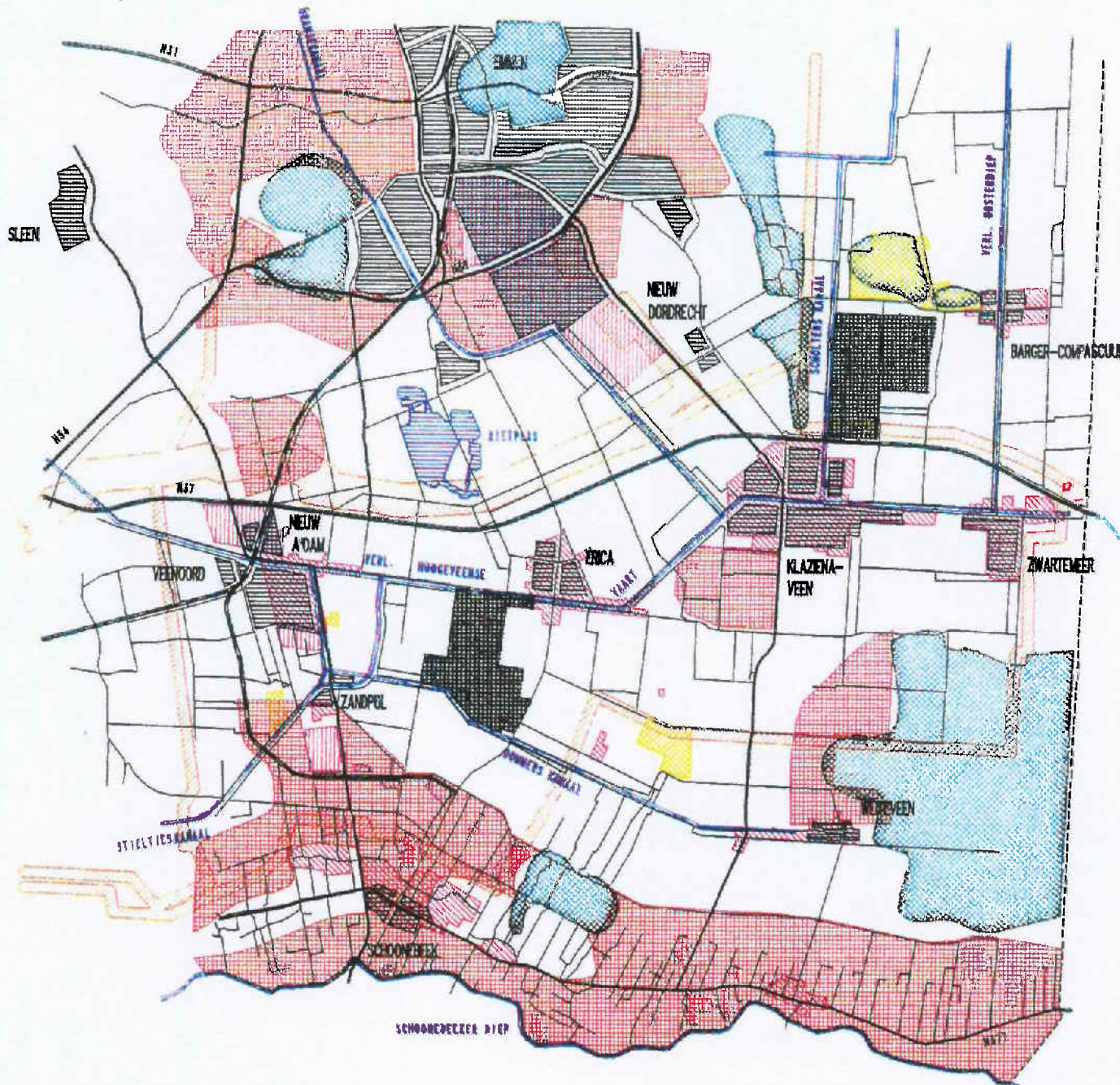
De hoeveelheid spui is sterk afhankelijk van teelt, kwaliteit van het gietwater, verdamping en oppervlak. Of aansluiting op de bestaande persleidingen bij uitbreiding van de locaties mogelijk is hangt sterk af van de snelheid waarmee de locatie wordt ontwikkeld en de aanpassingen in de regelgeving.

De nutsvoorzieningen gas, water en licht zijn in principe niet beperkend voor het ontwikkelen van een locatie. Wel is het van belang zo vroeg mogelijk te weten welke locatie zal worden ontwikkeld en hoe groot het oppervlak zal worden. Op die manier kunnen de nutsbedrijven goed rekeningen houden met de capaciteit van hun hoofdinfrastructuur.

Verder is aan de noordoostzijde van de plaats Klazienaveen de Puritfabriek (Norit N.V.) gesitueerd. In een onderzoek is aangetoond dat bedrijven op korte afstand van deze fabriek hinder van stofneerslag kunnen ondervinden. Met vestiging van bedrijven op locaties rond deze fabriek zal met dit aspect rekening moeten worden gehouden.

Het veenkoloniale landschap is kenmerkend voor het grootste deel van het plangebied. Het deel van het plangebied wat is gelegen in de gemeente Schoonebeek kenmerkt zich door een 'wegdorpenlandschap' en kent een kleinschalig landschap met singels en bosjes. Rondom Emmen is aan de voet van de Hondsrug sprake van een 'esdorpenlandschap'.

Enkele niet verveende gedeelten (veenreservaat Bargerveen en het Nationaal Veenpark) evenals beboste gedeelten van het veengebied worden gerekend tot de zogenaamde 'kerngebieden' van de ecologische hoofdstructuur. Relevant voor het plangebied zijn de natte en droge verbindingzones die in het gemeentelijk netwerk worden voorgesteld.

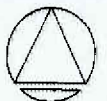
GEEN GLASTUINBOUW MOGELIJK WEGENS:

	LEIDINGSTRATEN
	AGRIARISCH GEBIED MET BEPERKINGEN
(ZONE 2)
	BOS- EN NATUURGEBIEDEN
	WOON- EN UITBREIDINGSLOCATES
	INDUSTRIELOCATES
	RECREATIEGEBIEDEN

	KERNEN
	TUINBOUW GEBIEDEN
	SPOORLIJNEN
	PROVINCIALE WEGEN
	REGIONALE WEGEN
	OVERIGE WEGEN
	WATERWEGEN
	LANDSGRENS

GLASTUINBOUW Z.O. DRENTHE

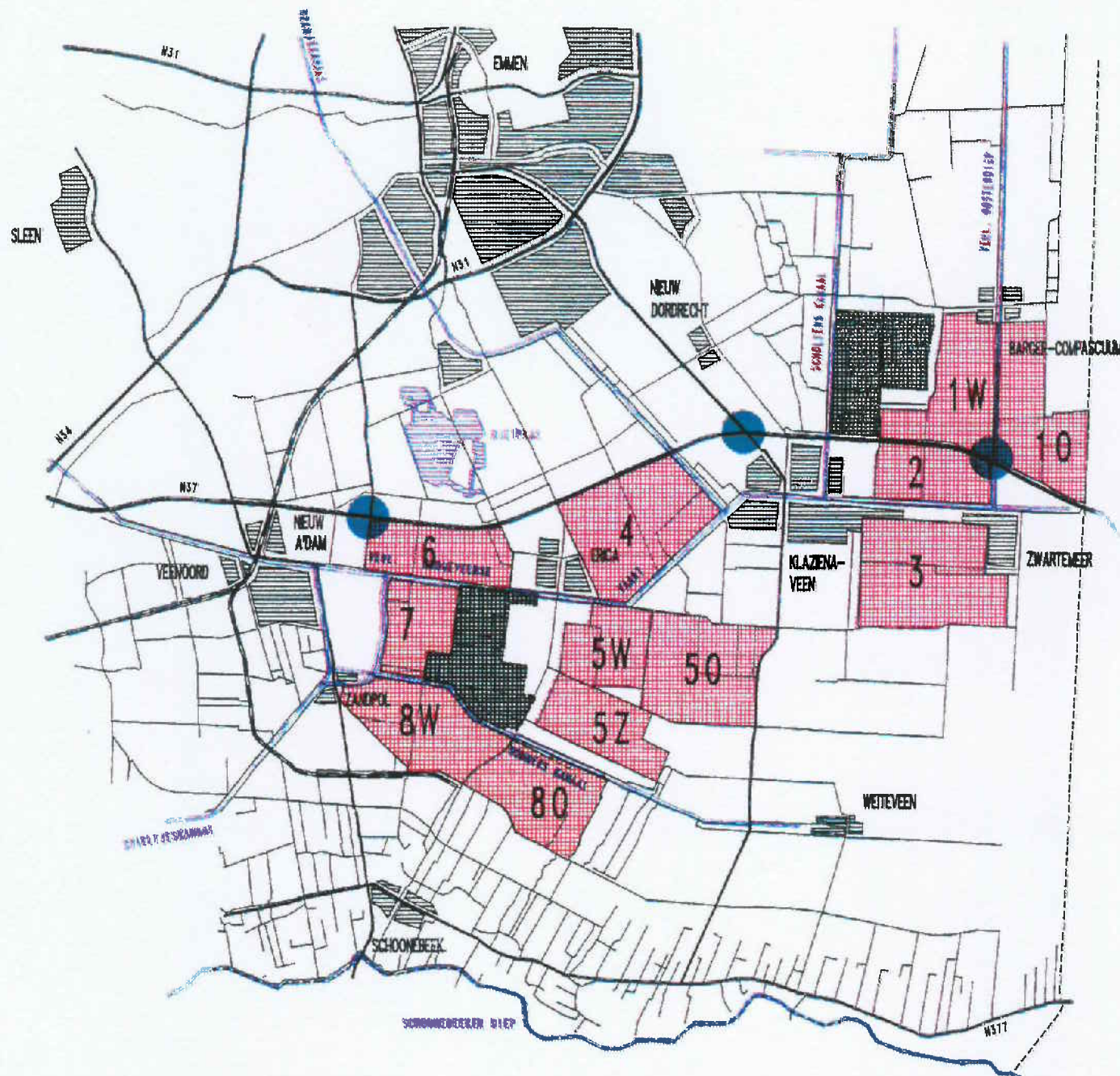
project nr : 07059
datum : september 1992
school: 1 : 75.000

oranjewoud

**FIGUUR 4 : UITBREIDINGS-
LOCATIES GLASTUINBOUW**

MOGELIJKE LOCATIES VOOR
GLASTUINBOUW

5N LOCATE NUMMER

N = NOORD

Z = ZUID

W = WEST

O = OOST

AFSLAG N37

KERNEN

TUINBOUW GEBIEDEN

SPOORLIJNEN

PROVINCIALE WEGEN

REGIONALE WEGEN

OVERIGE WEGEN

WATERWEGEN

LANDSGRENS

GLASTUINBOUW Z.O. DRENTE

project nr : 07059
datum : september 1992
schaal : 1 : 75.000

oranjewoud

0 5 10 20 30 km

7 Locatieselectie

7.1 Inleiding

In dit hoofdstuk vindt de locatiebeoordeling plaats om te komen tot de selectie van locaties die, binnen het plangebied, voor uitbreiding van de glastuinbouw in Zuidoost-Drenthe in aanmerking komen. In dit selectieproces zijn twee werkstappen te onderscheiden: eerst is een afbakening gemaakt van de beschikbare locaties en vervolgens zijn de locaties geanalyseerd.

Afbakening

De afbakening is gemaakt op basis van de bestaande bestemmingen en de functiezonering volgens het streekplan. Deze eerste afbakening resulteert in potentiële locaties. Bij de afbakening van de locaties zijn de bestaande wegen, sloten en kanalen aangehouden als begrenzing.

Analyse potentiële locaties

Deze locaties zijn vervolgens bekeken en geanalyseerd aan de hand van de beoordelingsaspecten als:

- situering
- omvang
- afstand tot de veiling
- externe/interne ontsluiting
- aansluiting op riolering
- aansluiting op nutsvoorzieningen
- interne verkavelingsmogelijkheden
- waterhuishouding
- natuur- en landschapsaspecten

Afweging van deze criteria leidt tot een conclusie per locatie, die aan het eind van dit hoofdstuk in een overzicht bijeen zijn gebracht. Deze vormen de basis voor de ontwikkelingsstrategie (hoofdstuk 8).

7.2 Afbakening

De eerste selectie van potentiële locaties vindt plaats aan de hand van het aangeven van de 'harde' beperkingen c.q. randvoorwaarden. Deze beperkingen voor toekomstige glastuinbouwlocaties betreffen:

1. **Functiezonering volgens het Streekplan** (zie figuur 1)
Tuinbouw is alleen mogelijk binnen de zone 1 gebieden, zone 2 gebieden vallen af.
2. **Huidige bestemmingen** (zie figuur 2)
 - de bestaande bebouwingskernen
 - huidige glastuinbouwconcentraties
 - geplande verdubbeling van de N37
 - geplande recreatiegebied 'De Rietplas'
 - infrastructuur (wegen, kanalen, leidingenroutes)
 - natuur- en bosgebieden

Conclusie afbakening

Bovenstaande beperkingen c.q. randvoorwaarden zijn weergegeven in figuur 3 in hoofdstuk 6 paragraaf 6.9.

Op basis van deze afbakening komen, binnen het plangebied, een achttal locaties naar voren die als potentiële uitbreidingslocatie in aanmerking komen. Deze zijn weergegeven in figuur 4.

7.3

Analyse potentiële locaties

De acht potentiële locaties worden vervolgens nader bekeken en onderling vergeleken. Dit gebeurt aan de hand van de volgende criteria:

1. **Algemene beschrijving**

- situering en begrenzingen
- omvang
- afstand tot de veiling in Nieuw-Amsterdam

2. **Infrastructuur en nutsvoorzieningen**

- de externe en interne ontsluiting
- riolering
- aansluitingen nutsbedrijven

3. **Interne verkavelingsmogelijkheden**

Uitgaande van het bestaande wegen- en waterlopenpatroon en de verkaveling is glastuinbouw in de ene locatie beter inpasbaar dan in de andere. Uitgegaan wordt van een standaardmaat voor glastuinbouwka- vels van 200 bij 250 m (breedte x diepte).

4. **Waterhuishouding**

Hier wordt de waterafvoer van de verschillende locaties bekeken.

5. **Natuur en landschap**

Hierbij heeft naast de bestaande natuurwaarden in Emmen en Schoone- beek vooral de toekomstvisie van de gemeente Emmen omtrent het realiseren van een ecologisch netwerk als leidraad gefungeerd.

6. **Overige bijzonderheden**

Bij dit onderdeel zullen die aspecten worden genoemd die van invloed kunnen zijn bij het afwegen van een locatie ten opzichte van een andere.

Voor de uitgebreide beschrijving van de locatie-analyse wordt verwezen naar bijlage 1. Per locatie worden de belangrijkste zaken samengevat en met elkaar in verband gebracht.

In paragraaf 7.4 worden de belangrijkste punten per locatie weergegeven.

7.4

Overzicht conclusies

In deze paragraaf zijn de belangrijkste conclusies van de verschillende locaties op een rij gezet.

Locatie 1

- aanleg nieuwe persleiding noodzakelijk
- afstand tot waterzuivering relatief groot
- relatief grote afstand van de veiling Nieuw Amsterdam
- goede en snelle ontsluiting naar de N37

- nabijheid van de Puritfabriek is een negatief aspect, uitbreiding kan dan ook het best vanuit het noorden starten
- speciale aandacht voor inpassing van de lintbebouwing
- mogelijkheden voor inpassing ecologische verbindingzone aan westzijde en aan de oostzijde
- locatie 1-west sluit direct aan op het bestaande glastuinbouwgebied Klazienaveen

Locatie 2

- aandacht voor inpassing van de lintbebouwing langs het kanaal
- mogelijkheden voor inpassing van ecologische verbindingzone
- de Purit-fabriek is op betrekkelijk korte afstand gelegen
- gunstig gesitueerd ten opzichte van de N37

Locatie 3

- aan drie zijden begrenst door lintbebouwing: de locatie is daardoor vrij 'ingesloten'
- de zuidzijde heeft geen duidelijke 'harde' grens
- relatief grote afstand tot de veiling
- bij inrichting is aanpassing van de bemaling noodzakelijk
- het gebied kent belangstelling vanuit andere agrarische gebruiksvormen

Locatie 4

- centraal gelegen tussen de bestaande glastuinbouwlocaties
- goed bereikbaar en qua 'profilering' gunstig
- landschappelijk 'kwetsbare' randen aan twee zijden
- de afstand tot de veiling relatief kort
- de externe ontsluiting via de kommen Erica of Klazienaveen is een nadeel

Locatie 5

- de afstand tot de veiling relatief klein
- de externe ontsluiting is ongunstig (door de kernen Erica of Klazienaveen)
- het gebied kent geen duidelijke afbakeningen
- ontwikkeling van glastuinbouw hier betekent een 'verstedelijking' van een nog relatief onontgonnen gebied
- door de ruimtelijke opbouw te faseren in drie delen

Locatie 6

- gunstig gesitueerd ten opzichte van de N37
- relatief korte afstand tot de veiling
- interne verkaveling ongunstig
- beperkte omvang in relatie tot de ontwikkelingskosten

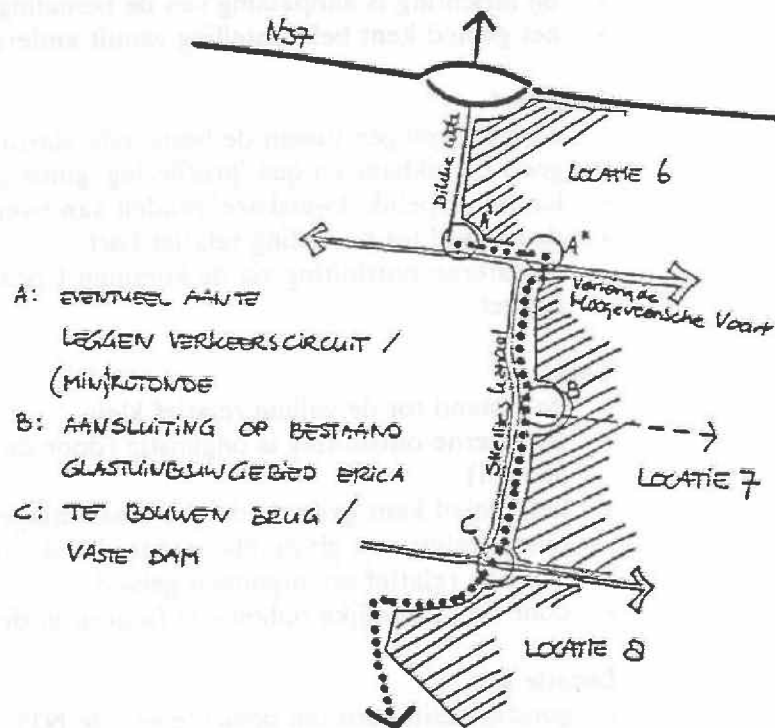
Locatie 7

- korte afstand tot de veiling
- korte afstand tot het bestaande glastuinbouwgebied
- waterafvoer een probleem bij verder uitbreiding

Locatie 8

- verkeersstromen moeten via de kernen Erica of Nieuw Amsterdam
- voor een verbeterde ontsluiting van de locatie is een idee ontwikkeld (zie figuur)
- interne ontsluitingsmogelijkheden van het gebied zijn matig
- relatief veel weg nodig om het gebied intern te ontsluiten
- aanleg van een nieuwe persleiding noodzakelijk
- gefaseerde uitbreiding in dit gebied meest aangewezen oplossing, een eerste uitbreiding is in de westpunt van deze locatie denkbaar
- op relatief grotere afstand gelegen ten opzichte van de N37

Uit bovenstaande conclusies per locatie kan geconstateerd worden dat de acht locaties in principe allen geschikt zijn voor verdere ontwikkeling van glastuinbouw. Wel is er voor verschillende locaties sprake van knelpunten, zoals ontsluiting, afwatering, riolering en vervuiling. Dit heeft niet geleid tot het uitsluiten van locaties, maar kan invloed hebben op het tijdstip waarop de locaties tot ontwikkeling worden gebracht. Dit wordt in hoofdstuk 8 verder uitgewerkt in een fasering.

JDEE T.B.V. VERBETERDE ONTSLUITING
LOCATIE 8

8 Ontwikkelingsstrategie

8.1 Inleiding

Op basis van gegevens uit de analyse van de ontwikkelingen in de glastuinbouw, de huidige situatie van de glastuinbouw in Zuidoost-Drenthe en de conclusies uit de locatieselectie in het voorgaande hoofdstuk is in dit hoofdstuk een strategie opgesteld voor de wijze waarop uitbreiding van het glasareaal in Zuidoost-Drenthe gestalte kan krijgen. In deze strategie komen de volgende aspecten aan de orde:

- fasering
- inrichting
- ontwikkeling
- positionering
- profilering

Om tot een kader te komen waaraan de genoemde aspecten getoetst kunnen worden, waarna een afweging mogelijk is, is het noodzakelijk een aanzet te geven van een visie voor het buitengebied. Deze visie wordt besproken in paragraaf 8.2.

8.2 Visie

De realisatie van een glastuinbouwlocatie heeft directe invloed op de ruimtelijke ontwikkelingen in het plangebied. Een visie op de ontwikkeling van het buitengebied als geheel speelt bij het aanwijzen van nieuw te ontwikkelen glastuinbouwlocaties dan ook een doorslaggevende rol. Door beide betrokken gemeenten is echter op dit moment nog geen visie voor het buitengebied opgesteld. Om toch tot een nadere afweging en fasering van de locaties te komen is een aanzet gegeven voor een dergelijke visie. Het opstellen van een visie van de beide gemeenten op de gewenste ontwikkeling van het buitengebied als totaal valt buiten het kader van dit onderzoek.

De nieuw te ontwikkelen locatie(s) dienen bij te dragen aan een afwisselend landschap met een duidelijke ruimtelijke samenhang tussen bebouwing, wegen-, beplantings- en waterstructuur en ecologische verbindingzones. Met andere woorden: De ontwikkeling dient zoveel mogelijk te passen in en aan te sluiten bij het landschappelijk en ecologisch 'raamwerk'. Dit in goede harmonie met andere ontwikkelingen in het gebied.

Uitgangspunten

Om dit te bereiken zijn in het kader van deze visie de volgende uitgangspunten voor de fasering van de glastuinbouwlocaties geformuleerd:

1. Begrenzing

De locatie dient ruimtelijk begrenst te zijn door de 'dragers van het landschappelijk raamwerk'. Dit raamwerk wordt gevormd door elementen zoals wegen, waterlopen, bebouwingslinten, beplantingselementen en (te ontwikkelen) landschappelijke en/of ecologische verbindingzones.

Hierdoor wordt enerzijds de locatie 'ingebed' in het bestaande landschap en anderzijds wordt hiermee een langzaam, ongecontroleerd uitbreiden van glastuinbouw door het gebied ('olievlek-effect') voorkomen.

2. *Samenhang*

De te ontwikkelen locaties dienen een duidelijk ruimtelijk samenhangend en herkenbaar geheel te vormen. Hierbij dient de fysieke omvang voldoende te zijn om als glastuinbouwgebied te kunnen functioneren. Een ongecontroleerde 'versnippering' van glastuinbouw in het buitengebied kan hiermee worden voorkomen.

3. *Afstand*

Tussen de glastuinbouwlocaties onderling dient voldoende afstand te worden bewaard waardoor een 'geleding' van het landschap ontstaat met daarin een terugkerende afwisseling van 'glas' en 'niet-glas'. Dit voorkomt dat het buitengebied gedomineerd wordt door alleen glas zoals dit op plaatsen in het westen van het land het geval is. De huidige ruimtelijke beleving van het plangebied in Zuidoost-Drenthe blijft zo behouden.

4. *'Drager'*

Als drager voor de ruimtelijke ontwikkelingen in het buitengebied wordt de N37 beschouwd. Voor de glastuinbouw enerzijds vanwege het toenevend belang wat aan een goede bereikbaarheid wordt gesteld, anderzijds vanwege de 'profilering' van deze activiteit in het gebied (zichtbaar vanaf de snelweg).

8.3

Fasering

Op basis van de in de visie geformuleerde uitgangspunten is een fasering voor het ontwikkelen van nieuwe glastuinbouwlocaties opgesteld. De fasering geeft de volgorde aan van de te ontwikkelen locaties. Deze is niet in de tijd uitgezet omdat over de snelheid van de ontwikkelingen geen concrete uitspraken zijn te doen gezien de vele factoren die hierop van invloed zijn.

De oppervlakten die per fase genoemd worden zijn de bruto oppervlakten, globaal kan hiervan ongeveer de helft voor glastuinbouw worden ingericht. De genoemde oppervlakte is in de eerste fase al voldoende om aan de gewenste 200 ha te voldoen. Het is echter noodzakelijk de bestemde locaties niet geheel vol te bouwen waardoor alle uitbreidings- en inbreidingsmogelijkheden van het gebied direct worden benut waardoor de vitaliteit van het gebied op de langere termijn in het gedrang komt. In figuur 5 is de fasering weergegeven.

Eerste fase

Voor de eerste fase wordt voorgesteld zowel bij de locatie Erica als Klazie-naveen het huidige uitbreidingsproces vast te houden en te continueren. Hiervoor komen de locaties 1-west (325 ha) en 7 (150 ha) het meest in aanmerking. Met name in locatie 7 vindt vestiging van nieuwe glastuinbouw bedrijven al plaats. Voor beide locaties geldt dat hierbij deels gebruik kan worden gemaakt van de reeds aanwezige infrastructuur en voorzieningen of dat hierop kan worden aangesloten.

Tweede fase

In deze fase komen locatie 8-west (275 ha) en locatie 2 (150 ha) in aanmerking om als glastuinbouwlocatie te worden ontwikkeld. Voor beide locaties geldt dat zij ruimtelijk een eenheid vormen met de tot dan toe gerealiseerde glastuinbouwgebieden bij Erica en Klazienaveen. Er is sprake van twee duidelijke concentratiegebieden.

Derde fase

In deze fase wordt voorgesteld locatie 4 (400 ha) als autonoom gebied te ontwikkelen. De dan bestaande concentratiegebieden Klazienaveen en Erica hebben een dusdanige omvang verkregen, dat uitbreiding op een nieuwe locatie haalbaar wordt geacht.

Locatie 4 is duidelijk ruimtelijk begrensd en ligt direct aan de N37. Op deze wijze worden drie afgebakende concentratiegebieden verkregen, waarbij sprake is van de gewenste geleiding in het landschap van glas en 'niet-glas' en er een koppeling is met de N37. Door tijdig met de voorbereiding voor de ontwikkeling van deze locatie te beginnen kan goed worden ingespeeld op de aanleg van de infrastructuur door de verschillende nutsbedrijven en op een goede fasering.

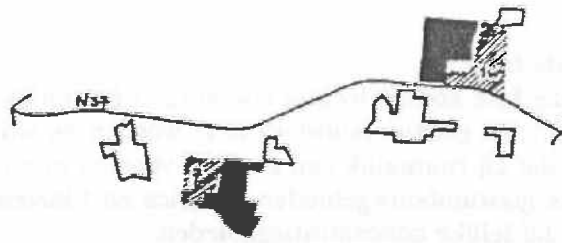
Vierde fase

In deze fase kunnen locatie 6 (150 ha) en locatie 1-oost (300 ha) worden ontwikkeld. Het betreft duidelijk begrensde locaties, ruimtelijk gekoppeld aan de bestaande gebieden Erica en Klazienaveen en direct liggend aan de N37. De bestaande glastuinbouwgebieden nemen daardoor wel in ruimtelijk volume toe. Ook is het de vraag of economisch gezien de te ontwikkelen oppervlakte tegen die tijd voldoende is in relatie met de ontwikkelingskosten. Er blijft echter sprake van 3 concentratiegebieden met een landschappelijke begrenzing en geleiding.

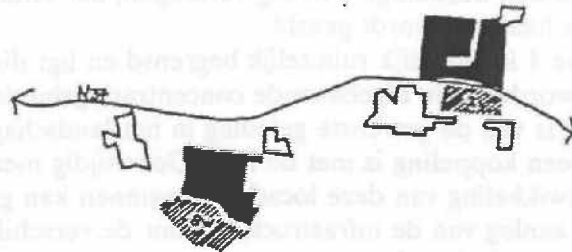
Vijfde fase

Als laatste in de prioriteit voor ontwikkeling als glastuinbouwlocatie worden de locaties 3 (400 ha), 5 (700 ha) en 8-oost (225 ha) aangemerkt. Voor al deze locaties geldt dat zij niet een ruimtelijk samenhangend geheel vormen met de bestaande glastuinbouwgebieden of andere passende elementen in het landschap. Met name bij locatie 5 en 8-oost is geen sprake van een duidelijke koppeling aan structuurdragers als wegen, linten, kanalen of verbindingzones. Locatie 5 is gelegen in relatief 'onontgonnen' gebied. Ontwikkeling van glastuinbouw draagt hier niet bij aan een 'herkenbaar' landschap. Bij locatie 3 is voorts de ligging direct aansluitend aan het Barger-Oosterveen van invloed geweest op deze lage prioriteit-toekenning. De ontwikkeling van een qua karakter en intensiteit duidelijk verschillende functie nabij dit gebied kan op termijn tot conflicten leiden.

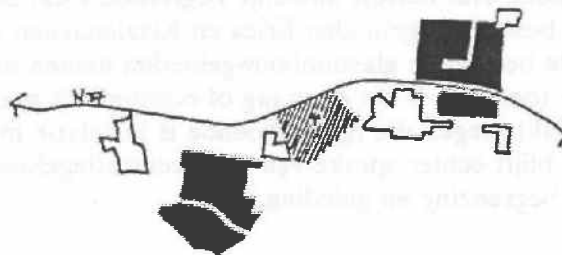
Om de noordelijk centrumfunctie te kunnen realiseren is een 'compact' centrum met interne korte afstanden een voorwaarde. Als deze centrumfunctie gerealiseerd is, door een omvang van 400 ha of meer netto glasoppervlak na 2005, kan ook worden gedacht aan nieuwe centra die op grotere afstand liggen, bijv. in het noordelijk deel van de gemeente Emmen. Voorwaarde is dan wel een goede aansluiting is op het hoofdwegennet mogelijk.

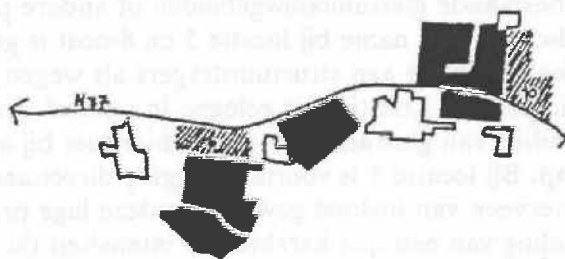
1^e FASE

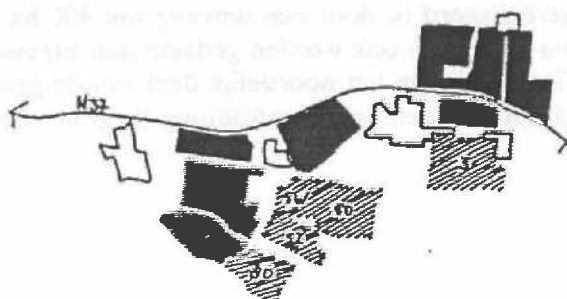
2^e FASE

3^e FASE

4^e FASE

5^e FASE

Bij de uitbreiding van de bestaande glastuinbouwgebieden en bij de inrichting van een nieuwe locatie, is een zorgvuldig overwogen inrichting van groot belang. Daarbij dient te worden ingespeeld op de lokale eigenschappen en potenties van het plangebied. Zo kan met de glastuinbouwgebieden een 'eigen gezicht' worden ontwikkeld.

Bij bijv. de ene locatie glastuinbouw kan een combinatie met waterberging worden gerealiseerd, terwijl bij andere locaties 'dooradering' met een ecologische verbindingszone of landschappelijke c.q. recreatieve aspecten de inrichting kunnen bepalen.

Voor de te ontwikkelen locaties geldt dat voorafgaand aan het 'bouwrijp maken' het wenselijk is een inrichtingsplan op te stellen. Hierdoor is het mogelijk vanaf het eerste begin een evenwichtige opbouw te realiseren waarbij alle functies een afgewogen plaats krijgen in het geheel.

Afhankelijk van de beschikbare middelen kan invulling van de gewenste inrichtingsfuncties gefaseerd gerealiseerd worden. Hierbij zal in eerste instantie moeten worden gezocht naar financieringsmogelijkheden buiten de tuinbouwexploitatie. Hierbij kan worden gedacht aan, het herinrichtingsinstrumentarium, 'A2-regeling' natuurwerken of gemeentelijke of provinciale bijdragen.

Richtlijnen

Om tot een hoogwaardige ruimtelijke inrichting van 'glastuinbouwlandschappen' te komen is een aantal richtlijnen opgesteld:

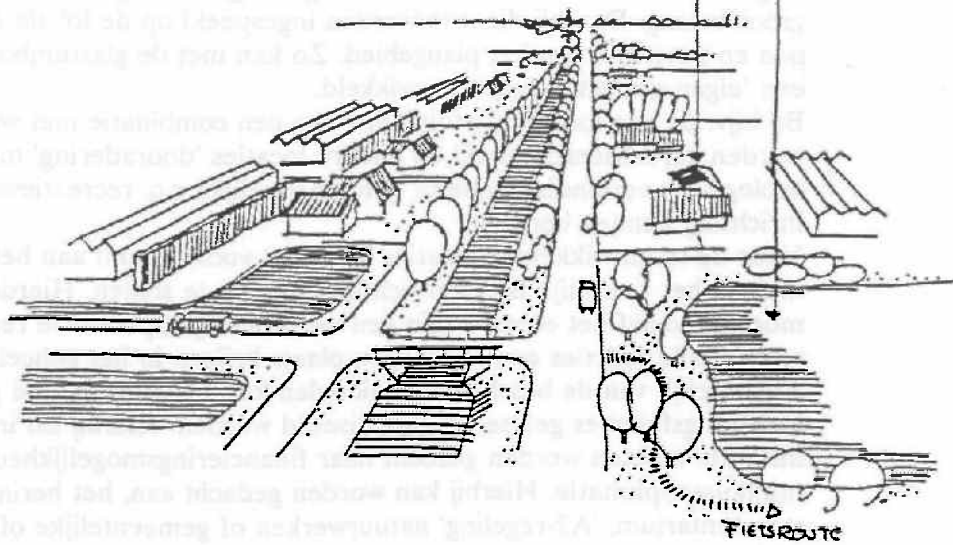
1. *Handhaven c.q. versterken landschappelijke karakteristiek*

Handhaven c.q. versterken van de landschappelijke karakteristiek van het veenkoloniale gebied door bij de verkaveling ten behoeve van de glastuinbouw zoveel mogelijk uit te gaan van het bestaande, rechtlijnige patroon van wegen en waterlopen (wijken). De bestaande strokenverkaveling met een diepte van 200 tot 250 m vormt hiervoor een goede basis. De karakteristieke openheid van het veenkoloniale gebied zal binnen de glastuinbouwgebieden grotendeels verloren gaan. Door het onbebouwd laten van een of meerdere percelen (en hier bijv. vollegrondstuinbouw te ontwikkelen of een akkerbouwbedrijf te handhaven) kan het opstrekkende karakter toch in stand blijven. Door wie de kosten van een dergelijke wijze van ontwikkelen zal worden gedragen is een aspect wat een nadere praktische en politieke uitwerking behoeft.

2. *Zonering ten opzichte van andere functies*

Duidelijke zonering en aanwijzing van bufferzones ten opzichte van woon functies (dorpsranden en bebouwingslinten), wegen, waterlopen en natuurgebieden. Karakteristieke bebouwing en beplanting langs kanalen en vaarten vrijwaren van glastuinbouw ('afstand houden tot'). Het versterken van de bebouwingslinten door middel van nieuwe bebouwing (al dan niet gekoppeld aan glastuinbouwbedrijf) kan eveneens tot een duidelijke ruimtelijke zonering/opbouw worden gekomen.

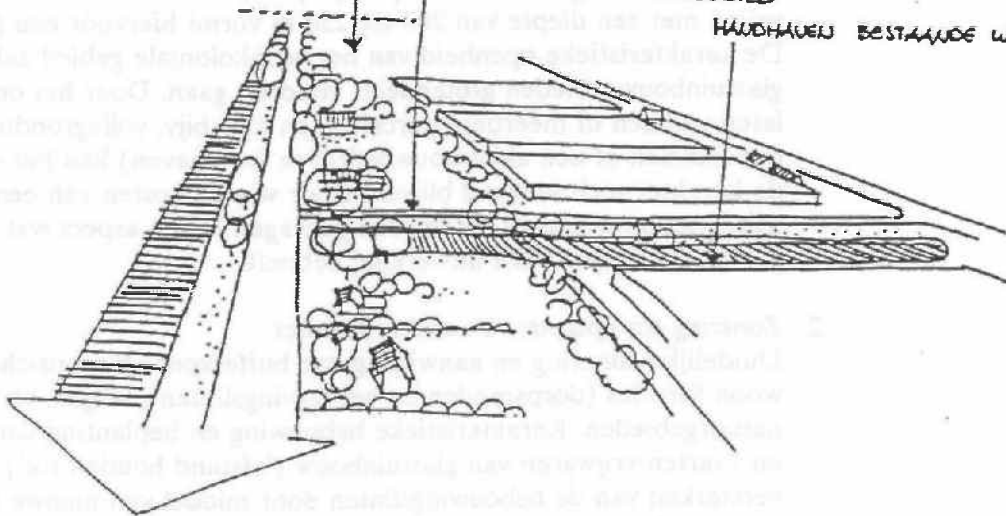
VERDICTEN BESTAAND
BEOUWINGS LIJN
D.M.V. WOONING + BEDRIJF
EN/OF WATERBUTTER

VERDICTEN BESTAAND
BEOUWINGS LIJN D.M.V. WOONBEOUWING

TOEGANGSWEG GLASTUINBOUWGEBIED

HAUDHAVEN BESTAANDE WISKEN

3. Toevoegen 'water' en 'groen'

Beperking van het monofunctionele karakter van het gebied door toevoeging van waterpartijen en groen. Deze elementen dienen een functionele bestemming te hebben in de vorm van waterberging of waterbuffering ten behoeve van de glastuinbouwfunctie naast ruimtelijke overwegingen (doorbreken monofunctionaliteit, ruimtelijke geleiding, afwisseling, oriëntatie) Waar mogelijk kan dit in combinatie met ecologische verbindingzones (nat of droog) en eventueel gecombineerd met recreatieve (fiets)verbindingen.

Voor locatie 4 is het plan 'waterconservering veenkoloniale wijken' in voorbereiding. Bij inrichting als glastuinbouwgebied is een nadere afstemming op deze plannen wenselijk, waarbij wellicht een koppeling met waterconservering ten behoeve van de glastuinbouw mogelijk is.

In locatie 7 kan reservering van grondoppervlak voor waterbuffering binnen het gebied nodig zijn als oplossing voor de geringe afvoercapaciteit. Ook hier kan wellicht een koppeling met waterconservering ten behoeve van de glastuinbouw, alsmede aan het ontwikkelen van een ecologische verbindingzone tot stand worden gebracht.

4. Inpassen ecologische verbindingzones

Het ontwikkelen van ecologische verbindingzones (veelal gekoppeld aan vaarten en kanalen of aan voormalige beeklopen) kan gestalte krijgen in combinatie met de ontwikkeling van de glastuinbouwlocaties. Deze zones kunnen bestaan uit een aaneenschakeling van kleine landschapselementen (bosjes en singels) of uit natte elementen als water en verveende gebiedjes (al dan niet gecombineerd met een functie ten behoeve van waterberging). Op deze wijze wordt een ecologisch interessant en een landschappelijk gevarieerd gebied verkregen. Het in ontwikkeling zijnde gemeentelijk ecologisch netwerk kan hiertoe verder worden uitgewerkt.

In het bijzonder voor locatie 1 en 2 geldt dat het ontwikkelen van de ecologische verbindingzone kan worden aangegrepen om een ruimtelijke buffer te verkrijgen tussen het bestaande glastuinbouwgebied en de nieuwe locatie. Op deze manier kan worden voorkomen, dat een groot aaneengesloten 'glaslandschap' ontstaat.

8.5

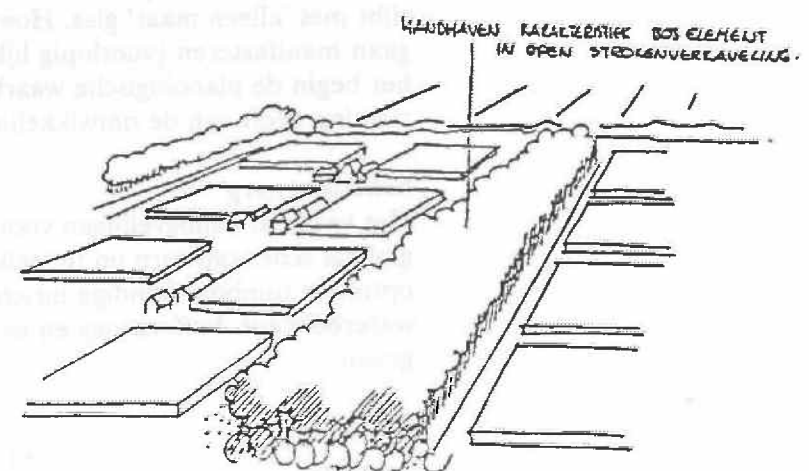
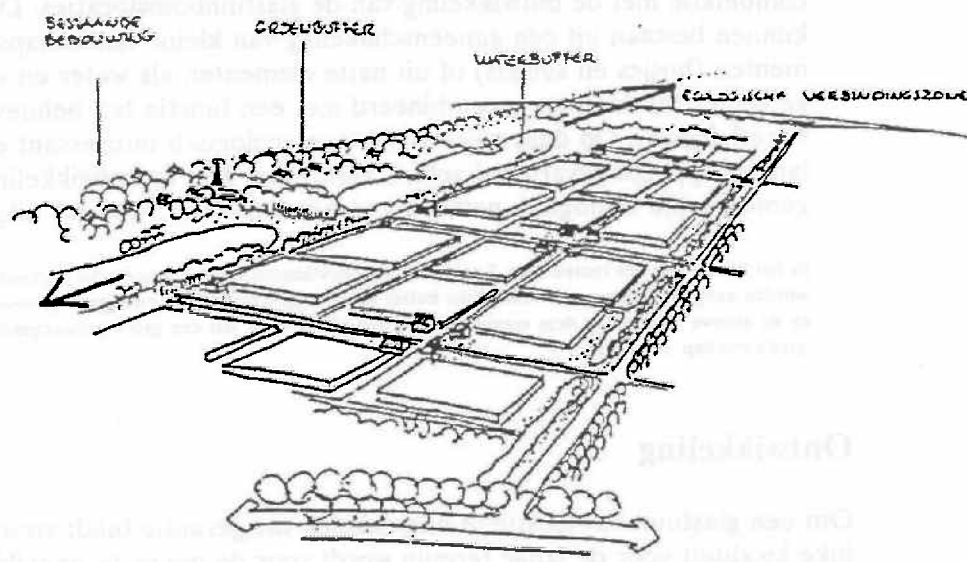
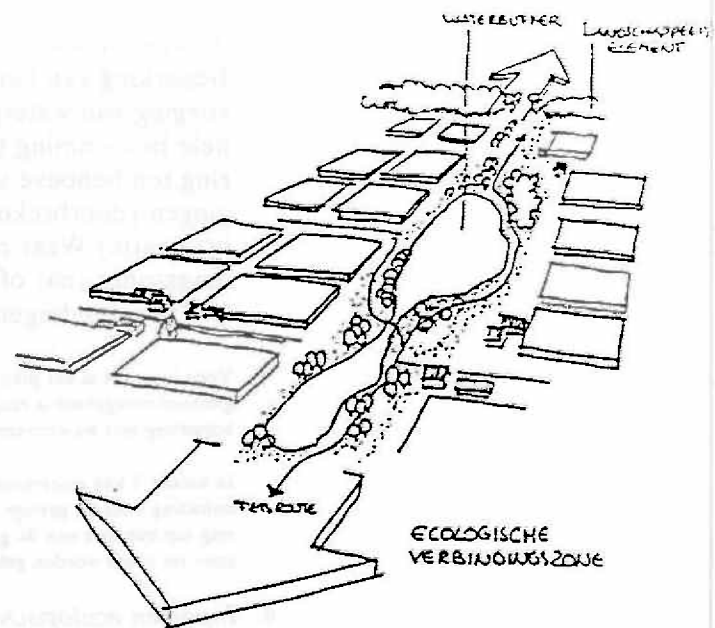
Ontwikkeling

Om een glastuinbouwlocatie te ontwikkelen die garantie biedt voor ruimtelijke kwaliteit voor de lange termijn wordt voor de nieuw te ontwikkelen locaties een planmatige ontwikkeling aanbevolen aan de hand van een vroegtijdig op te stellen ontwikkelingsplan.

Door deze planmatige ontwikkeling is te voorkomen dat het gebied dichtslibt met 'alleen maar' glas. Hoewel dit zich pas op de lange termijn zal gaan manifesteren (voorlopig lijkt er een overvloed aan ruimte), dient vanaf het begin de planologische waarborg te worden geschapen die afgewogen richting geeft aan de ontwikkeling.

Schetsontwerp

Het verdient aanbevelingen voor een nieuwe locatie als eerste aanzet een globaal schetsontwerp op te stellen ten behoeve van op de eerste plaats een optimale tuinbouwkundige inrichting, maar ook om functies zoals, 'groen', waterbekkens, bufferzones en ecologische verbindingen een juiste plaats te geven.

Het schetsontwerp vormt het raamwerk voor een fase-gewijze invulling. Detailplannen voor projectvestiging zijn daarin de bouwstenen, die op termijn invulling geven aan het totaal-concept.

Uitgangspunten

In dit verband is het gewenst dat de gemeenten nadere uitgangspunten vast leggen ten aanzien van de volgende onderwerpen:

- De gewenste bufferzones tussen glastuinbouw en lintbebouwing, kanalen, wegen e.d. Een dergelijke uitspraak is mede noodzakelijk, in het licht van de problematiek van eigendom en beheer van deze zones.
- De inpassing van 'groene functies' zoals groenstroken, recreatieve fietspaden, ecologische verbindingen, waterbekkens e.d. en wijze van ontwikkeling daarvan. Ook hier zal een uitspraak moeten worden gedaan ten laste van welke kostendragers deze functies gerealiseerd kunnen worden: wat komt ten laste van de tuinbouwontwikkeling en wat komt ten laste van de overheden.

8.6

Positionering

Emmen wordt binnen het landelijk beleid aangemerkt als centrum voor glastuinbouw in Noord Nederland. Dit betekent dat er gestreefd moet worden naar ontwikkeling van een sterke centrumfunctie. Hiervoor zal zo snel mogelijke gestreefd moeten worden naar een areaal van minimaal 400 ha netto glas. Daarna is een doorgroei na het jaar 2005 noodzakelijk om de centrumfunctie vast te houden en verder te versterken.

Het beleid ten aanzien van het versterken van het ondernemersklimaat, met onder andere gunstige startersregelingen, garantstellingen en pachtconstructies moet worden gecontinueerd en waar mogelijk verder worden uitgebreid.

Intensivering en bundeling van de voorlichting op meerder vlakken in één orgaan moet zo spoedig mogelijk plaats vinden, om te zorgen voor een stevig regionaal voorlichtingsapparaat.

Voorgesteld wordt het ontwikkelen van een agro-industrieterrein voor onder meer de glastuinbouw en tuinbouw. Hierop kunnen overslagbedrijven, transport bedrijven en leveranciers zich vestigen. Dit kan versterkend werken voor de gehele sector.

Tevens wordt het opzetten van een 'Tuinbouwcentrum' voorgesteld. Hierin dienen alle organisaties in het noorden die iets met tuinbouw te maken hebben, fysiek te zijn gebundeld in Zuidoost-Drenthe. Hierdoor kan extra profilering van het gebied plaatsvinden en kunnen de onderlinge contacten worden verstevigd en geoptimaliseerd. Tevens kan aan dit centrum een recreatief-toeristische functie worden toegevoegd, waardoor er zich een grotere maatschappelijke bekendheid van het gebied ontwikkeld en extra neveninkomsten kunnen worden gegenereerd. Dit kan een extra toeristische attractie voor de regio vormen. Dit is mogelijk te combineren met het initiatief voor de organisatie van de Floriade.

Zuidoost-Drenthe dient zich nog sterker naar voren te schuiven als modern innoverend glastuinbouwcentrum. Dit door een voorbeeld functie te vervullen voor de huidige en toekomstige inrichtings- en milieu-eisen (W-KK centrales, restwarmtekoppeling en teelttechniek), door bijv. het opstarten van voorbeeldprojecten of experimenten.

Dit levert publiciteit op en geeft Zuidoost-Drenthe een actief imago. Dit spreekt een moderne ondernemer in de tuinbouw aan en zal een gunstige invloed hebben op de vestigingskeuze. Ook moet worden gestreefd naar een optimale waterhuishouding binnen de locaties. Dit kan gebeuren door centrale regenwaterbuffering en het onderzoeken van de mogelijkheden van een centraal recirculatiesystemen voor drainwater en centrale zuivering. Ook het ontwikkelen van vollegrondstuinbouw in de directe omgeving van de glastuinbouwgebieden kan de profilering als tuinbouwcentrum versterken. Zuidoost-Drenthe zal een karakter moeten krijgen als één gebied met goede vestigingsmogelijkheden voor grootschalige, moderne bedrijven (> 5 ha) en goede vestigingsvoorwaarden voor jonge startende ondernemers. Daarvoor is het belangrijk het sterk klantgericht 'elk wat wils' beleid voor te zetten en verder uit te dragen.

De ontwikkelingskosten van de verschillende locaties zijn binnen het kader van deze studie niet gedetailleerd genoeg in beeld te brengen om hierover een gefundeerde uitspraak te kunnen doen. Voor het bepalen van de kosten die gepaard gaan met het oplossen van de knelpunten, zoals in- en externe ontsluiting, waterafvoer, nutsvoorzieningen en bodemsanering dienen door de gemeenten eerst principe besluiten te worden genomen over de volgorde in de ontwikkeling van de locaties. Vervolgens kunnen door onder meer de nutsbedrijven, PTT, waterschappen en het zuiveringschap gedetailleerde studies worden verricht naar de oplossingsrichtingen en de te plegen investeringen. In dit stadium is het voor deze partijen niet mogelijk de hoogte van de vereiste investeringen te bepalen. Er wordt wel gesteld dat de globale kosten niet onderscheidend voor de locatiekeuze zijn.

Gezien de gekozen fasering is er echter voldoende tijd om de ontwikkelingskosten van de nieuwe locaties voldoende in beeld te brengen. Tevens kunnen de grondverwervingskosten dan ook worden bepaald en in de ramingen worden meegenomen.

Conclusies

In de strategie komen de volgende aspecten aan de orde:

- fasering
- inrichting
- ontwikkeling
- positionering
- profilering

Om tot een kader te komen waaraan de genoemde aspecten getoetst kunnen worden, waarna een afweging mogelijk is, is het noodzakelijk een aanzet te geven van een visie voor het buitengebied deze is als volgt geformuleerd:

De nieuw te ontwikkelen locatie(s) dienen bij te dragen aan een afwisselend landschap met een duidelijke ruimtelijke samenhang tussen bebouwing, wegen-, beplantings- en waterstructuur en ecologische verbindingzones. Met andere woorden: De ontwikkeling dient zoveel mogelijk te passen in en aan te sluiten bij het landschappelijk en ecologisch 'raamwerk'. Dit in goede harmonie met andere ontwikkelingen in het gebied met de volgende uitgangspunten:

1. Begrenzing van het gebied.
2. Samenhang binnen het gebied.
3. Afstand tussen de gebieden.
4. De N-37 als drager voor de ontwikkeling.

Fasering

Op basis van de in de visie geformuleerde uitgangspunten is een fasering voor het ontwikkelen van nieuwe glastuinbouwlocaties opgesteld welke is weergegeven in figuur 5.

Om de noordelijk centrumfunctie te kunnen realiseren is een 'compact' centrum met interne korte afstanden een voorwaarde met een omvang van 400 ha of meer netto glasoppervlak.

Bij de uitbreiding van de bestaande glastuinbouwgebieden en bij de inrichting van een nieuwe locatie dient te worden ingespeeld op de lokale eigenschappen en potenties van het plangebied. Zo kan met de glastuinbouwgebieden een 'eigen gezicht' worden ontwikkeld.

Het is wenselijk een inrichtingsplan op te stellen. Hierdoor is het mogelijk vanaf het eerste begin een evenwichtige opbouw te realiseren. Hierdoor is het mogelijk te voorkomen dat het plangebied dichtslibt met 'alleen maar' glas.

De ontwikkelingskosten van de verschillende locaties zijn binnen het kader van deze studie niet gedetailleerd genoeg in beeld te brengen om hierover een gefundeerde uitspraak te kunnen doen. Ten eerste zijn voor het bepalen van de kosten die gepaard gaan met het oplossen van de knelpunten, zoals in- en externe ontsluiting, waterafvoer, nutsvoorzieningen en bodemsanering in dit stadium geen uitspraken te doen.

Tevens dient Zuidoost-Drenthe zich sterker naar voren te schuiven als modern innoverend glastuinbouwcentrum, door bijv. het opstarten van voorbeeldprojecten of experimenten. Dit levert publiciteit op en geeft Zuidoost-Drenthe een actief imago.

**FIGUUR 5 : FASERING ONT-
WIKKELING GLASTUINBOUW**

- 1a FASE
- 2a FASE
- 3a FASE
- 4a FASE
- 5a FASE

5N LOCATE NUMMER

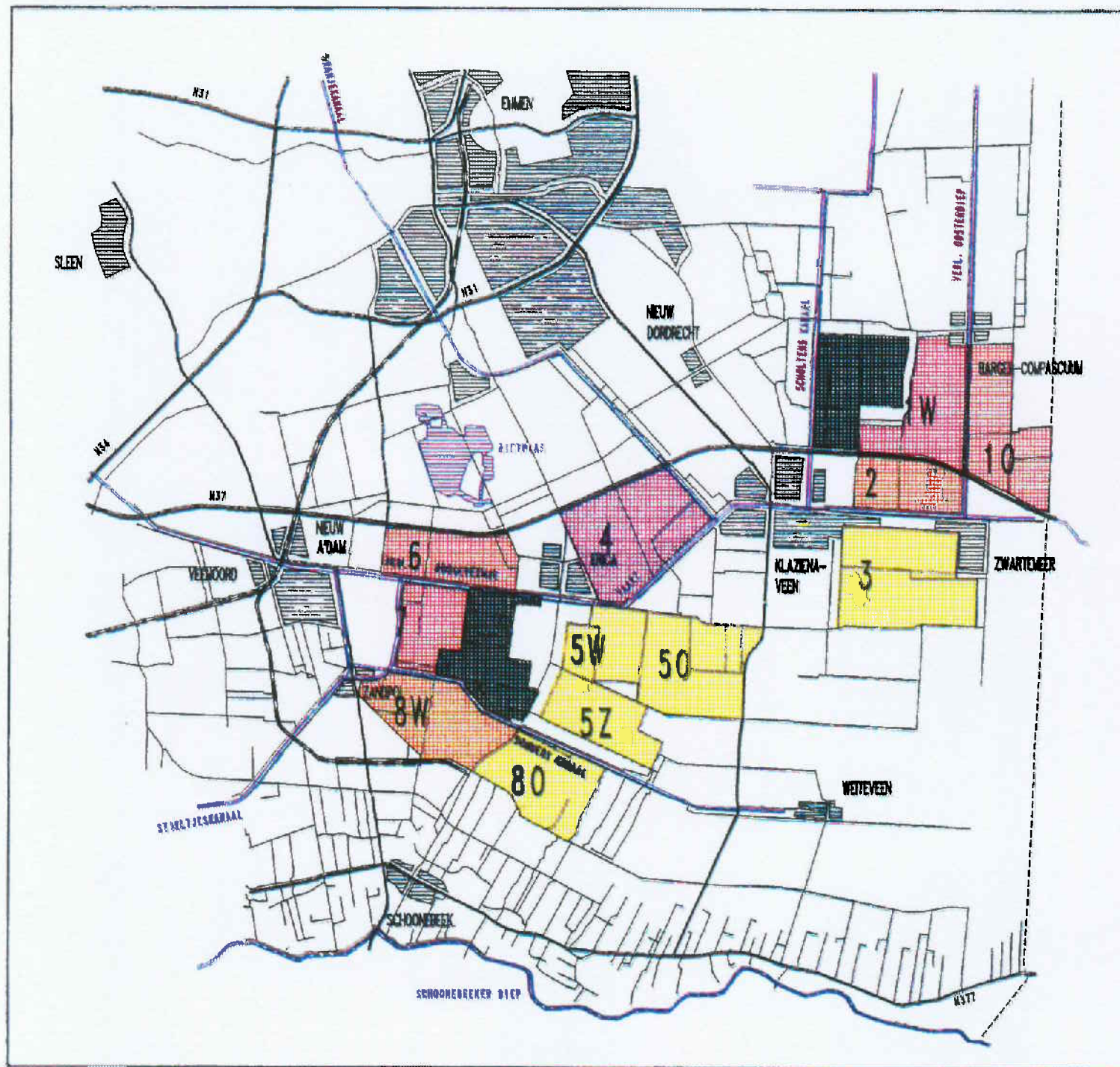
N = NOORD
Z = ZUID
W = WEST
O = OOST

- KERNEN
- TUINBOUW GEBIEDEN
- SPOORLINEN
- PROVINCIALE WEGEN
- REGIONALE WEGEN
- OVERIGE WEGEN
- WATERWEGEN
- LANDSGRENS

GLASTUINBOUW Z.O. DRENTHE

project nr : 07056
datum : december 1992
schaal : 1 : 75.000

 Granjewoud

Actieprogramma

In dit hoofdstuk zijn de verschillende acties geformuleerd om tot de ontwikkeling van een glastuinbouwcentrum in Zuidoost-Drenthe te komen. Bij elk van de acties is aangegeven wie de initiatiefnemers dienen te zijn en wanneer de actie globaal moet worden ondernomen.

Er is een indeling gemaakt in acties voor ontwikkeling van de korte termijnlocaties, de middellange termijnlocaties en voor de ontwikkeling van de centrumfunctie als geheel.

ACTIEPUNTEN	INITIATIEFNEMERS	TIJDSPLANNING
Fase I		
Korte termijn locaties		vanaf
Besluitvorming locatiekeuze	Gemeenteraden	1993
Detailonderzoek kostenbepalende factoren projectvestiging	Gemeenten	1993
Opstellen globaal schetsontwerp	Gemeenten	1993
Afstemming met de Herinrichtingen deelg. Emmen	Gem./Deelgeb.comm.	1993
Aanpassen bestemmingsplan	Gemeenten	1993/94
Exploitatieopzet/grondverwerving	Gemeenten	1993/94
Gefaseerde inrichtingsplannen projectvestiging	Gemeenten	1994
Inrichten gebied	Gemeenten	1994
Uitgifte gronden	Gemeenten	eind 1994 - 1998
Fase II		
Middellange termijn locaties		vanaf
Opstellen ruimtelijke visie buitengebied	Gemeenten	1993
Principe uitspraak locatiekeuze	Gemeenteraden	1994
Detailonderzoek knelpunten locaties	Gemeenten	1993 - 1995
Overleg over normen zuiveringsschap	Gemeenten/Vakorgaan	1993 - 1995
Onderzoek naar gietwatervoorziening	Stichting gietwater	1993 - 1994
Onderzoek naar collectieve regenwateropvang	Gemeenten/St. gietwater	1993 - 1994
Overleg nutsbedrijven	Gemeenten	1994
Waterconservering+ afvoer	Gem./Vakorgaan/waterschappen	1994
Onderz. naar mogelijkheden gebruik restwarmte	Gem./Oranjew./Vakorg.	1992 - 1994
Afstemmen met de Herinrichtingen deelgebieden Emmen & Schoonebeek	Gem./Deelg. commissies	1994
Definitieve locatie keuze	Gemeenteraad	1995
Opstellen ontwerp schets	Gemeenten	1995
Opstellen faseringsplan	Gemeenten	1995
Aanpassen bestemmingsplan	Gemeenten	1996
Opstellen eerste fase projectvestiging	Gemeenten	1996
Inventarisatie financieringsmogelijkheden/instrumentarium	Gemeenten/Vakorgaan	1995 - 1996
Uitwerken exploitatie/grondverwerving	Gemeenten	1996
Inrichting gebied	Gemeenten	1997
Uitgifte gronden	Gemeente	1997 - 2005

Actiepunten voor ontwikkeling centrumfunctie	INITIATIEFNEMERS	TIJDSPLANNING
Versterking van het tuinbouwonderwijs	Gem./Vakorg./LNV/ Standstorg.	1992-1995
Vormgeving samenwerkingsverband Emmen/Schoonebeek	Gemeenten	1993-1995
Bundeling van de voorlichting	Gem./Vakorg./CL/DLV	1993-1994
Efficiëntere afzetstructuur/bundeling N-Nederland	Veilingen/Standstorg./ Vakorg./Transp.teurs	1993-1994
Handhaven en versterken startersregelingen	Gemeente Emmen	1993-2006
Onderz. wenselijkheid bundeling tuinbouworganisaties	Gem./Vakorg./St. Gietw./ St. Prom. Tuinb./etc.	1993-1996
Onderzoek naar realiseren "Tuinbouwhuis"	Gem./Vakorg./St. Prom. Tuinb./Standstorg./DLV	1993-1995
Verwerven landelijk tuinbouwonderzoek	Gem./Vakorg./CL/DLO	1993-1995
Stimuleren vestiging vermeerderingsbedrijven	Gemeenten/St.Pro.Tuinb	1993-1995
Onderz. Recreatief-toeristische medegebruik glastuinb.	Gem./Cons.OR/Recr.sch.	1993-1995
Onderzoek educatie en voorlichtingscentrum	Gem./Cons.OR/DLV/ /Recr.sch./Tuinb.ondw.	1993-1995

Literatuurlijst

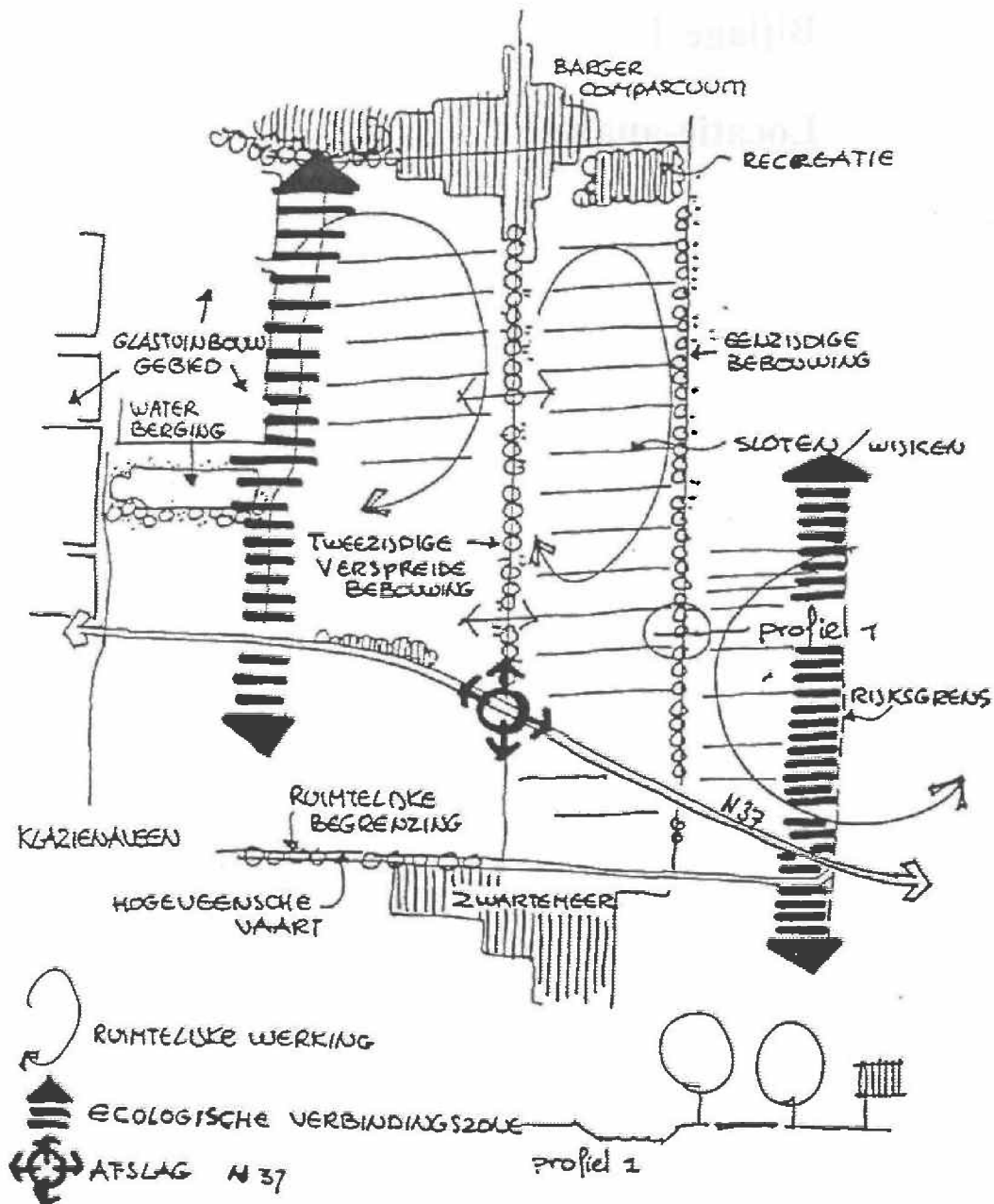
- 1 Bloemenveiling Westland
De glazen stad van het Westland
Naaldwijk
1992
- 2 Bugel
Glastuinbouw in Noord-Nederland
Groningen
1990
- 3 Centraal bureau RBO
Basisopleiding Tuinbouwmedewerker
Emmen
1990
- 4 Consulentenschap L.N.V.
Tuinbouw Cursuswerk
Assen
1992
- 5 Consulentenschap L.N.V.
Tuinbouwcursuswerk
Assen
1992
- 6 Consulentenschap L.N.V. Drenthe
Werkplan 1992 CL Drenthe
Assen
1992
- 7 Consulentenschap L.N.V./Provincie
Afzetstructuur van Groente/Fruit/Bloemen
Assen
1992
- 8 C.B.T.
Jaarverslag CBT
Zoetermeer
1992
- 9 C.U.W.V.O.
Tussenrapportage glastuinbouw
Den Haag
1992
- 10 D.L.V.
10 factoren die een rol spelen bij vestiging
Emmen
1992
- 11 D.L.V.
Advisering aan de agrarische ondernemer
De Meern
1991
- 12 D.L.V.
D.L.V. Staat voor advies op maat
De Meern
1991
- 13 D.L.V.
Startersbrochure bloemisterij
Emmen
1991
- 14 E.G.D.
Energie in de Glastuinbouw
Groningen
1992
- 15 Fabrikant kassen
Promotiefolde Dalsum
Den Hoor
1991
- 16 Gemeente Emmen
Bestemmingsplan buitengebied gemeente Emmen
Emmen
1987
- 17 Gemeente Emmen
Emmen dat moet je ruim zien
Emmen
1991
- 18 Gemeente Emmen
Handelingen v/d raad der gemeenten Emmen
Emmen
1992
- 19 Gemeente Emmen
Herz. best. plan landelijk gebied Schoonebeek
Schoonebeek
1989
- 20 Gemeente Emmen
Jaaroverzicht gemeente Schoonebeek
Schoonebeek
1991

- 21 Grontmij.
Glastuinbouw Midden Zeeland
Goes
1991
- 22 Heidemij.
Neerslag – Afvoer berek. Klazinaveen
Assen
1991
- 23 Heidemij Adviesbureau
Bundeling act. van BI/Grte/Fruit in Noord NL.
Assen
1991
- 24 Huizinga W.T.
Nieuwe markten nieuwe land- en tuinbouw
Leeuwarden
1988
- 25 I.H.N.
Nader onderzoek stofproblematiek v. Purit
Groningen
1991
- 26 I.H.N.
Onderzoek stofneerslag in Tuinbouwcomplex
Groningen
1991
- 27 I.K.C.
Kwantitatieve informatie v/d glastuinbouw '91 – '92
Naaldwijk
1992
- 28 K.N.M.I.
Klimaat cijfers
De Bilt
1991
- 29 Landbouw Economisch Instituut
Bedrijfs grootte en schaafeffecten Glasgroente
Den Haag
1991
- 30 Landbouw Economisch Instituut
De glasgroenteteelt 1975 – 1995
Den Haag
1991
- 31 Landbouw Economisch Instituut
De land- en tuinbouw in Drenthe 1980 – 1990
Den Haag
1987
- 32 Landbouw Economisch Instituut
Het Westlandse glastuinbouwcomplex
Den Haag
1991
- 33 Landbouw Economisch Instituut
Motieven voor vestiging in de regio Aalsmeer
Den Haag
1990
- 34 Landbouw Economisch Instituut
Op weg naar een schonere glastuinbouw 1 & 2
Den Haag
1992
- 35 Landbouw Economisch Instituut
Rentabiliteit en Financiering tuinbouw 1990
Den Haag
1987
- 36 Landbouw Economisch Instituut
Tuinbouw cijfers 1991
Den Haag
1991
- 37 Landbouwschap
Veel en goed werk in de glastuinbouw
Den Haag
1990
- 38 LT Journaal
Stuifzand in High-tech van de Glastuinbouw
Wageningen
1992
- 39 Ministerie van L.N.V.
Natuurbeleidsplan, regeringsbeslissingen
Den Haag
1990
- 40 Ministerie van L.N.V.
Projectvestiging Glastuinbouw
Den Haag
1991

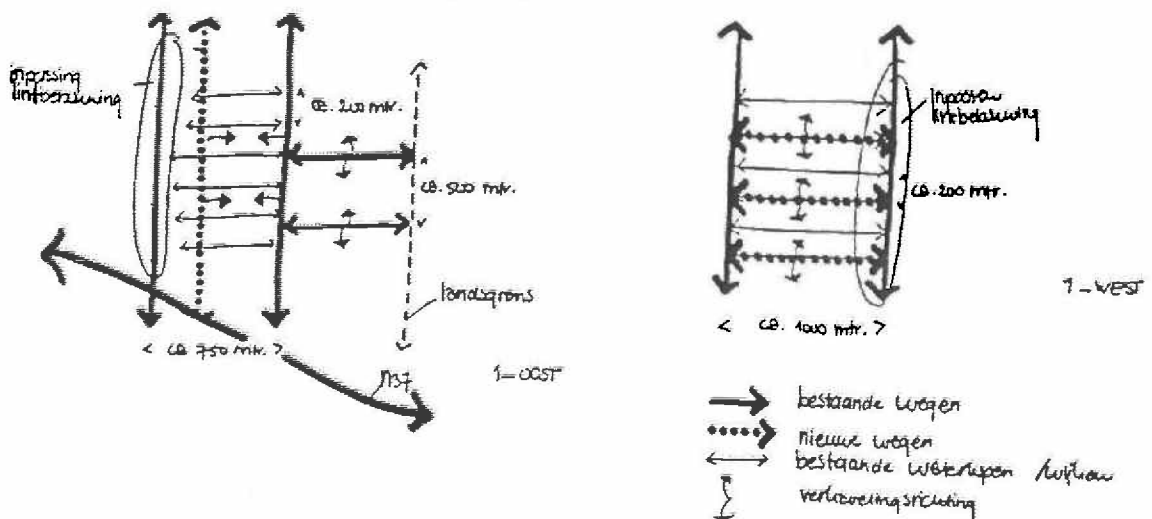
<p>41 Ministerie van L.N.V.
Provinciale Ontwikkelingsnota Drenthe
Assen
1992</p> <p>42 Ministerie van L.N.V.
Rapport Werkgroep Bloemisterij
Den Haag
1990</p> <p>43 Ministerie van L.N.V.
Rap. Werkgroep Groenteteelt onder Glas
Den Haag
1990</p> <p>44 Ministerie van L.N.V.
Tuinbouw onder glas
Den Haag
1988</p> <p>45 Ministerie van Sociale Zaken
Banen in de Drentse glastuinbouw
Rijswijk
1990</p> <p>46 Ministerie van V.R.O.M.
Vierde Nota Ruimtelijke ordening Extra
Den Haag
1991</p> <p>47 Oogst (tijdschrift)
Glast.b. Helenaveen laat zich niet wegdrucken
Den Haag
1991</p> <p>48 Oogst (tijdschrift)
Uitbreidingsgebieden snel open
Den Haag
1991</p> <p>49 Oranjewoud
Glastuinbouw in Nationaal perspectief
Oosterhout
1991</p> | <p>51 Provinciale Staten Drenthe
Globale aanw. relatienotageb. & natuur ontwikkeling
Assen
1991</p> <p>52 Provinciale Staten Drenthe
Provinciaal Natuurbeleidsplan
Assen
1992</p> <p>53 Provinciale Staten Drenthe
Streekplan Drenthe
Assen
1990</p> <p>54 Provincie Drenthe
Nota Landinrichting Drenthe
Assen
1991</p> <p>55 Prov. Zuidh - Holland
Transportcentrum Westland
Den Haag
1988</p> <p>56 P.R. Westland
De Glazenstad
Naaldwijk
1989</p> <p>57 P.R. Westland
Westland in cijfers
Naaldwijk
1990</p> <p>58 Rabo-bank Nederland
Visie op uw bloemisterijbedrijf
Utrecht
1990</p> <p>59 Rabo-bank Nederland
Visie op uw glasgroentebedrijf
Utrecht
1991</p> |
|---|--|

60	Programma commissie agro-business
P.C. Agro-Business 1991-1994
Groningen
1991	70	Rijks Universiteit Groningen
Ecologische structuur en bosontwikkeling
Emmen
1991
61	Rijks Universiteit Groningen
Imago-onderzoek in de glastuinbouw
Groningen
1992	71	Tijdschrift Oogst
Tuinbouw verdient eigengezicht
Den Haag
1992
62	Rijks Universiteit Groningen
Imago-onderzoek in de Glastuinbouw
Groningen
1992	72	Tijdschrift Oogst
Tuinbouw verkast
Den Haag
1990
63	Stichting Friese Milieuraad
Milieueffecten van Tuinbouw
Leeuwarden
1990	73	Tijdschrift Oogst
Tuinbouwverkast
Den Haag
1990
64	Stichting Glastuinbouw
Waarom glastuinbouw in Emmen
Emmen
1991	74	Vakgroep Economische Geografie
Het tuinbouwcomplex Emmen
Nijmegen
1984
65	Stichting Glastuinbouw Noord Ned.
Verkassen naar het Noorden
Leeuwarden
1991	75	V.B.A.
Jaarverslag 90 V.B.A.
Aalsmeer
1991
66	Stuurgroep 2012
Geef het glastuinbouwcomplex de ruimte
De Lier
1990	76	Provincie Drenthe/Witteveen
Aanvul. nader onderzoek project ged. wijken (Deel 1)
Assen
1991
67	Subwerkgroep CUWVO VI
Tussenrapportage glastuinbouw
Den Haag
1992		
68	S.L.N.O. werkgroep
Visie op ruimtelijke ontwik. glastuinbouw
Den Haag
1991		
69	Tijdschrift Oogst
Tuinbouw 2000
Den Haag
1992		

LOCATIE 1

PRINCIPE INTERNE VERKIEUWELING

Locatie-analyse

Locatie nummer 1

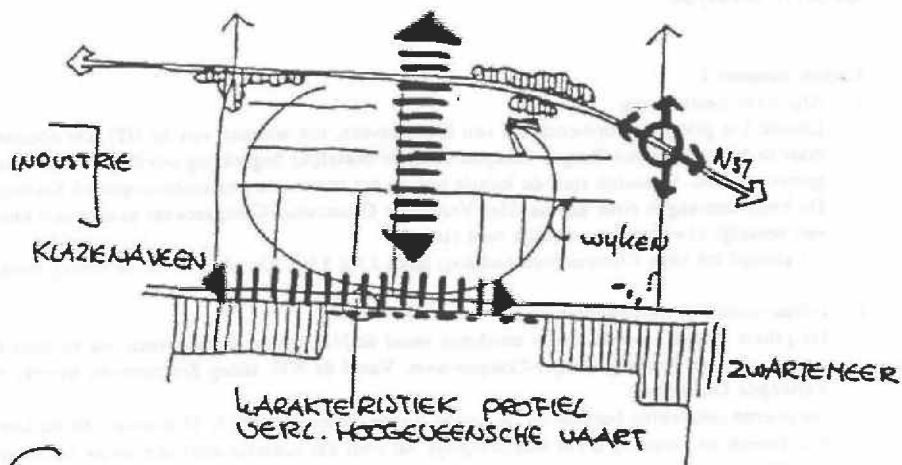
1. Algemene beschrijving
Locatie 1 is gelegen noord-oostelijk van Klazienaveen, ten noorden van de N37. De noordelijke begrenzing wordt gevormd door de bebouwing van Barger-Compascuum, de oostelijke begrenzing wordt gevormd door de Limietweg/nijks- en gemeentegrens. Westelijk sluit de locatie aan op het bestaande glastuinbouwgebied Klazienaveen. De bruto omvang is circa 625 ha. Het Verlengde Oosterdiep/Compascuum kanaal met lintbebouwing deelt de locatie in een westelijk (1w) en een oostelijk deel (1o). De afstand tot kern Klazienaveen bedraagt circa 2 tot 5 km. De afstand tot de veiling circa 10-15 km.
2. Infrastructuur & nutsvoorzieningen
De gehele locatie 1 wordt extern ontsloten vanaf de N37, afslag Klazienaveen, via de kern Klazienaveen of via de provinciale weg Postweg/Barger-Compascuum. Vanaf de N37, afslag Zwartemeer, bereikt men de locatie via het Verlengde Oosterdiep. De interne ontsluiting bestaat uit de Lange Runde en het Verlengde Oosterdiep en de Limietweg. Wat betreft de riolering is het waarschijnlijk dat voor het oostelijk deel een nieuw tracé voor een persleiding nodig zal zijn. Het westelijk deel zal kunnen aansluiten op het bestaande tracé. Het westelijk gedeelte van de locatie grenst vrijwel aan de gierwaterbron Klazienaveen. Het oostelijk deel ligt op een afstand van enkele kilometers. De aansluitingen voor de nutsvoorzieningen vormen in locatie 1 geen onderscheidend probleem.
3. Interne verkavelingsmogelijkheden
Voor zowel het westelijk als het oostelijk gedeelte kan goed worden aangesloten op het bestaande wegen-, wijken- en verkavelingspatroon. In het oostelijk gedeelte bedraagt de afstand tussen de ontsluitingswegen circa 750 m. Hier is een verkaveling denkbaar, waarbij de glastuinbouwkavels direct vanaf de twee hoofdwegen ontsloten worden. Voor de glastuinbouwkavels in relatie met de lintbebouwing langs de Verlengde Oosterdiep zijn verschillende opties mogelijk. In het westelijk gedeelte is de afstand tussen de twee hoofdonsluitingswegen circa 1.000 m. Hier is een verkaveling denkbaar waarbij in aansluiting op het bestaande wijkenpatroon ontsluitingswegen haaks op de bestaande wegen kunnen worden geprojecteerd. Bij ontwikkelen van de Lange Runde als ecologische verbindingzone (zie punt 5) verdient het de voorkeur deze weg niet als ontsluitingsweg te laten dienen, maar bijv. parallel hieraan een ontsluitingsweg te realiseren.
4. Waterhuishouding
Afvoer van het regenwater van het glastuinbouwgebied bij Klazienaveen vindt plaats in noordelijke richting, met name via het Verlengde Oosterdiep. Het bestaande gebied is hydrologisch gemodelleerd door het waterschap Dollardzijlvest. Mede op basis hiervan wordt uitbreiding in oostelijke of zuidelijke richting goed mogelijk geacht.
5. Natuur en landschap
In de toekomstvisie van het gemeentelijk netwerk wordt een ecologische verbindingzone tussen het kerngebied Barger-Oosterveen en het kerngebied Oosterbos/Veenpark voorgestaan. Deze verbindingzone is globaal gekoppeld aan de (voormalige) loop van de Lange Runde, de westelijke begrenzing van locatie 1-west. Tevens wordt een ecologische verbindingzone voorgesteld vanuit het kerngebied Barger-Oosterveen in noordelijke richting.
6. Overige bijzonderheden
De lintbebouwing langs het Verlengde Oosterdiep vormt een punt van aandacht bij de inpassing van glastuinbouw in dit gebied. Ook dient de nabijheid van de Purit-fabriek vermeld te worden gezien de huidige discussie over de vermeende uitstoot. De locatie is goed zichtbaar vanaf de N37.

Conclusies

Ongunstig zijn de aspecten 'riolering' en 'afstand tot waterzuivering'. Verder is Locatie 1 op relatief grote afstand van de veiling Nieuw Amsterdam gelegen, maar kent een goede en snelle ontsluiting naar de N37. De nabijheid van de Puritfabriek is een negatief aspect in het licht van de nog lopende discussie. Uitbreiding van de glastuinbouw kan dan ook het best vanuit het noorden starten. Speciale aandacht vraagt de inpassing van de lintbebouwing langs het Verlengde Oosterdiep. Tevens dient aandacht te worden besteed aan het ontwikkelen van de ecologische verbindingzones in dit gebied:

- Locatie 1-oost kent ten aanzien van nutsvoorzieningen barrières door de weg en het kanaal. De ligging direct aan de N37 is voor de bereikbaarheid en uit oogpunt van 'profilering' gunstig.
- Locatie 1-west sluit direct aan op het bestaande glastuinbouwgebied, een voordeel voor wat betreft de aansluitmogelijkheden.

LOCATIE 2

RUWTE WERKING

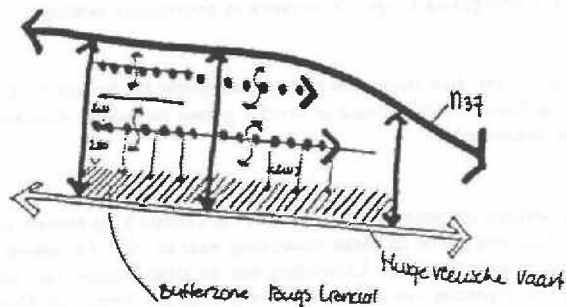

ECOLOGISCHE VERBODINGSZONE

AFSLAG N37

PRINCIPE INTERNE VERLADELING

bestaande wegen

nieuwe wegen

bestaande waterlopen /
vaarten

verlaedingsrieling

Locatie-analyse

Locatie nummer 3

1. Algemene beschrijving

Locatie 3 is gelegen ten zuidoosten van kern Klazienaveen, tussen het kerngebied Barger-Oosterveen welke de zuidelijke begrenzing vormt en de Verlengde Hoogeteense vaart welke de noordelijke begrenzing vormt. De westelijke en oostelijke begrenzing vormen twee noord-zuid verlopende bebouwingslinten. De omvang bedraagt circa 400 ha. De afstand tot het glastuinbouwgebied Klazienaveen is 3 tot 5 km, de afstand tot de kern maximaal 3 km. De afstand tot de veiling bedraagt 10 - 15 km.

2. Infrastructuur & nutsvoorzieningen

De externe ontsluiting wordt gevormd door de N37, afslag Klazienaveen, via de bebouwde kom Klazienaveen (circa 3 km). De tweede mogelijkheid is de afslag Zwartemeer, langs de bebouwde kom Zwartemeer. De Meerwijk, de Hoge weg en de bebouwingslinten aan oost- en westzijde vormen de interne ontsluiting.

Wat betreft de riolering is aansluiting op het bestaand persleiding tracé mogelijk of de capaciteit voldoende is zal moeten worden onderzocht op het moment voor deze locatie gekozen wordt en de nieuwe regels ten aanzien van vervuiling bekend zijn.

Aansluiten op het PTT net geeft problemen in verband met de beperkte capaciteit.

3. Interne verkavelingsmogelijkheden

Benutting van het bestaande wijkenpatroon in deze locatie is qua maat/onderlinge afstand (250 m) mogelijk. In het nieuwe ontsluitings- en verkavelingspatroon kunnen haaks op de bestaande oost-west verlopende wegen nieuwe wegen worden geprojecteerd. De bestaande weg en waterloop Verlengde Meerwijk, midden door het gebied, geven aanleiding voor een andersoortige invulling. Dit kan bijv. in combinatie zijn met waterberging.

Speciale aandacht vraagt de inpassing van de bebouwingslinten aan west, oost en noordzijde van locatie 3.

4. Waterhuishouding

Bij locatie 3 wordt in de huidige situatie het wateroverschot uitgeslagen op de Verlengde Hoogeteense Vaart. Vrije lozing is niet mogelijk. Daarom is bij inrichting van het gebied als glastuinbouwlocatie aanpassing van de bemaling noodzakelijk. De benodigde bemalingscapaciteit is onder andere afhankelijk van de oppervlakte glas/verharding en van de reeds aanwezige en nog te realiseren bergingsmogelijkheden in het gebied.

5. Natuur en landschap

De (natte) verbindingzone (gemeentelijk netwerk) doorsnijdt locatie 3. Deze is gelegen tussen de kerngebieden Barger-Oosterveen en Oosterbos -Veenpark, langs het voormalig beekdal van de Lange Runde.

6. Overige bijzonderheden

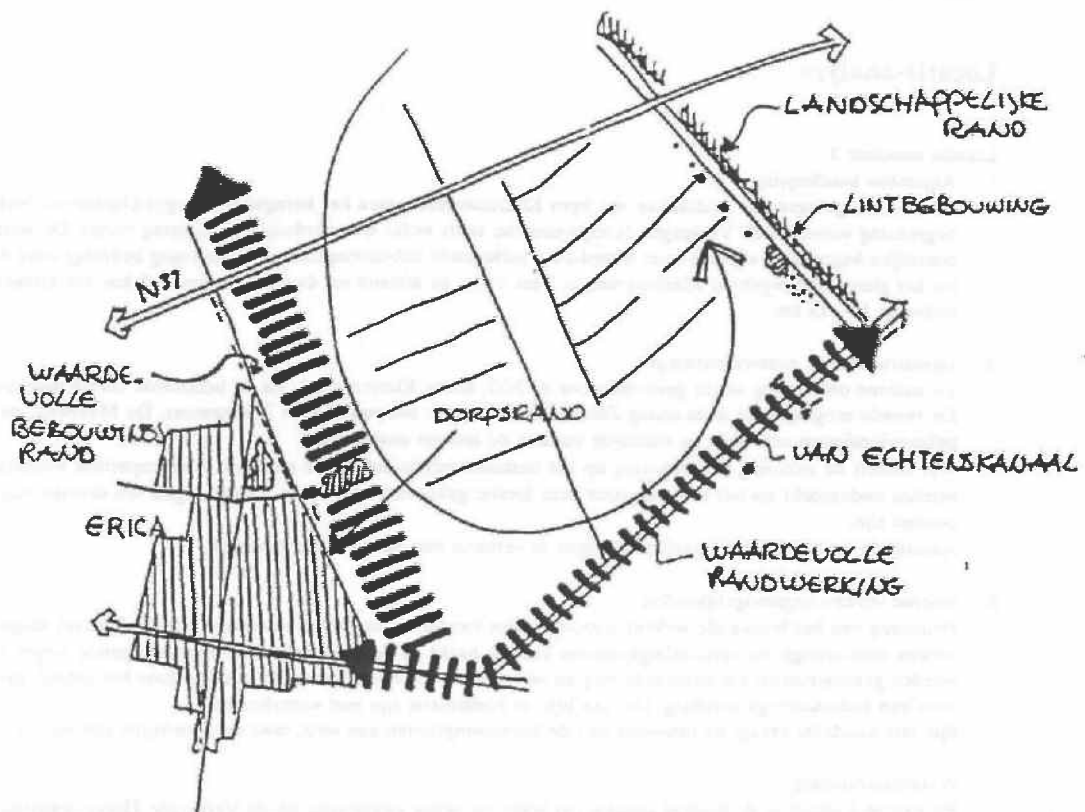
Locatie 3 wordt aan de oost-, noord- en westzijde begrensd door lintbebouwing waardoor extra ruimte dient te worden gereserveerd tussen de bebouwing en de kassenzone. Ook grenst de locatie aan het kerngebied/natuureservaat Barger-Oosterveen. Hierdoor zijn er slechts beperkte mogelijkheden tot grondwateronttrekking. Het realiseren van een gietwaterwinlocatie is hier niet mogelijk. Ook bij deze locatie dient de nabijheid van de Purit-fabriek vermeld te worden. Tevens is er sprake van vervuilde wijken aan de noord- en oostzijde van de locatie, hier is echter een saneringsplan voor opgesteld.

Het betreft hier recent ontgonnen grond en is zeer 'in trek' bij de akkerbouwers in de omgeving.

Conclusies

Locatie 3 wordt aan drie zijden begrensd door lintbebouwing. Aan de zuidzijde grenst het aan het Barger-Oosterveen welke geen duidelijk 'harde' grens vormt. De locatie voor glastuinbouw vrij 'ingesloten' met aan de zuidgrens een gevoelig natuurgebied. De bereikbaarheid van de locatie is goed, maar van een gunstige ligging aan de N37 vanuit het oogpunt van profilering is geen sprake. De locatie is op relatief grote afstand van de veiling gelegen. Bij inrichting als glastuinbouwgebied is aanpassing van de bemaling noodzakelijk. Tevens kent het gebied een goede belangstelling voor andere soorten van agrarisch gebruik.

LOCATIE 4

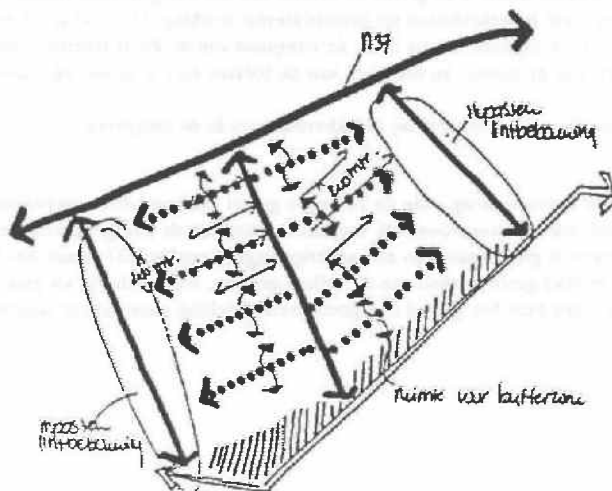

RUIMTEWERKING

LANDSCHAPPELIJKE VERBINDINGSZONE

PRINCIPE INTERNE VERLAEVING

→ bestaande wegen

...→ Nieuwe wegen

→ bestaande bebouwing/voertuigen

↪ verlaevingsrichting

Project : Zuidoost-Drenthe, een toekomst voor glastuinbouw
Projectnummer : 07059

Bijlage 1

Blad 2

Locatie-analyse

Locatie nummer 2

1. Algemene beschrijving

Locatie 2 is gelegen ten noord-oosten van Klazienaveen, tussen de Verlengde Hoozeveense vaart, de zuidelijke begrenzing en de N37 de noordelijke begrenzing. De oude zwarte weg en het Verlengde Oosterdiep vormen resp. de west- en de oostgrens. De bruto omvang bedraagt circa 150 ha. De afstand tot het glastuinbouwgebied Klazienaveen is circa 2 tot 4 km. De afstand tot de kern 1 tot 3 km. De afstand tot de veiling bedraagt circa 10 - 15 km.

2. Infrastructuur & nutsvoorzieningen

De externe ontsluiting is vanaf de N37 afslag Klazienaveen, via de bebouwde kom Klazienaveen langs de Verlengde Hoozeveense vaart.

Gunstiger is de afslag Zwartemeer, waardoor men niet door de bebouwde kom van Klazienaveen hoeft. Via het viaduct over de N37 is de locatie bereikbaar vanuit de bestaande glastuinbouwconcentratie Klazienaveen. De interne ontsluiting wordt gevormd door drie noord-zuid lopende secundaire wegen.

Voor wat betreft de riolering is aansluiting op het bestaande persleiding tracé mogelijk. De locatie is op geringe afstand van de gietwaterwinning Klazienaveen gesitueerd (circa 1,5 km). De aansluiting op nutsbedrijven vormt in locatie 2 geen onderscheidend probleem. Aansluiting op het PTT-net geeft problemen in verband met de capaciteit.

3. Interne verkavelingsmogelijkheden.

Gezien de (grote) afstand tussen de bestaande noord-zuid verlopende ontsluitingswegen lijkt een verkaveling, waarbij haaks op de bestaande wegen nieuwe ontsluitingswegen worden geprojecteerd, de meest logische.

4. Waterhuishouding

Afvoer van het regenwater van het glastuinbouwgebied bij Klazienaveen vindt plaats in noordelijke richting, met name via het Verlengde Oosterdiep. Het bestaande gebied is hydrologisch gemodelleerd door het waterschap Dollardzijlvest. Mede op basis hiervan worden uitbreiding in oostelijke of zuidelijke richting goed mogelijk geacht.

5. Natuur en landschap

De ecologische verbindingzone tussen de kerngebieden Barger-Oosterveen en Oosterbos-Veenpark is gekoppeld aan het voormalige beekdal van de Lange Runde. Deze is daarmee 'dwars' door locatie 2 geprojecteerd.

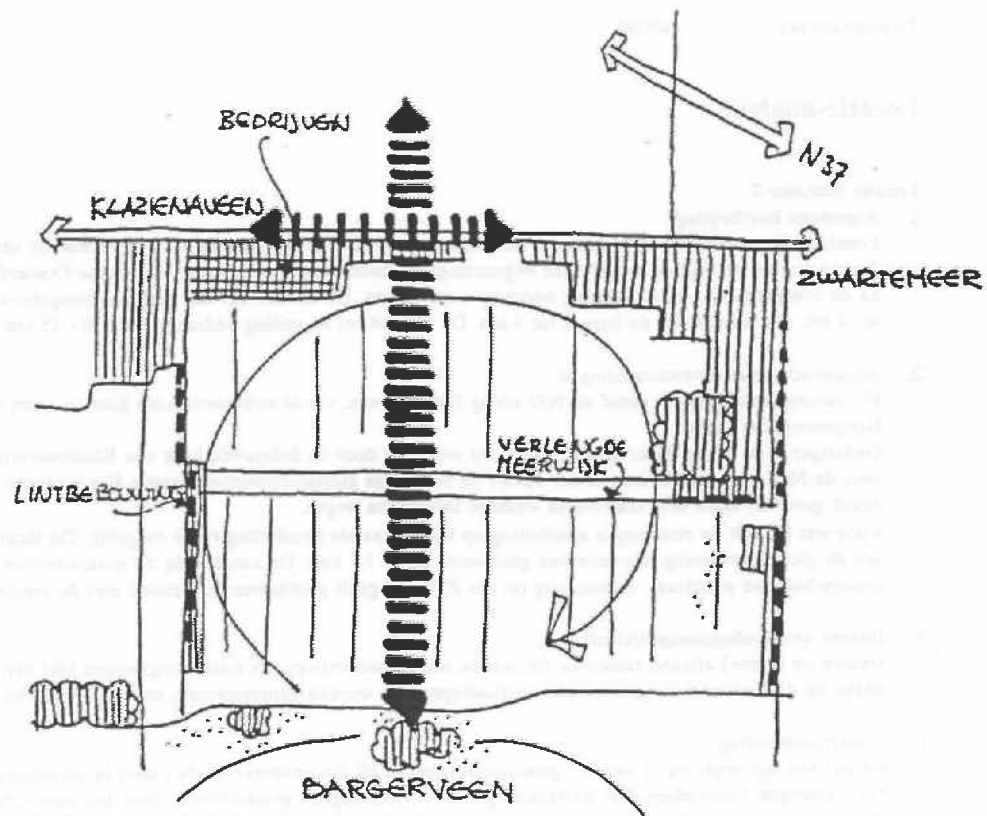
6. Overige bijzonderheden

Speciale aandacht vraagt de lintbebouwing langs de Verlengde Hoozeveense vaart. Vermeld dient te worden de nabijheid van de Purit-fabriek. De locatie is goed zichtbaar vanaf de N37.

Conclusies

Locatie 2 is gunstig gesitueerd ten opzichte van de N37, zowel wat betreft bereikbaarheid als wat betreft 'profilering'. Speciale aandachtspunten bij de inpassing van een glastuinbouwgebied vraagt de lintbebouwing langs het kanaal. Tevens zal de ecologische verbindingzone, die door het gebied is geprojecteerd, goed in de nieuwe plannen dienen te worden ingepast. De locatie ligt iets verder van de veiling dan de bestaande locaties in Klazienaveen. De Purit-fabriek is ook hier op betrekkelijk korte afstand gelegen. Voor hier verdere ontwikkeling van glastuinbouw wordt gestart verdient het aanbeveling maatregelen t.b.v. de beperking van de uitstoot af te wachten.

LOCATIE 3

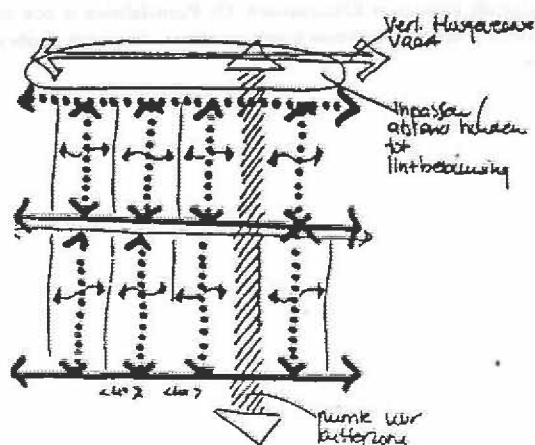

* MERENDEEL GEBIED DOOR BEBOUWING OMGEVEN

↳ RUIMTE WERKING

||| ECOLOGISCHE VERBINDINGSZONE

PRINCIPE INTERNE VERLADELING

- bestaande wegen
-> nieuwe wegen
- ↔ bestaande wegen / vaarten
- ↪ verlaedingsrichting

Project : Zuidoost-Drenthe, een toekomst voor glastuinbouw
Projectnummer : 07059

Bijlage 1
Blad 4

Locatie-analyse

Locatie nummer 4

1. Algemene beschrijving

Locatie 4 is gesitueerd ten zuiden van de N37 (noordelijke begrenzing), tussen Erica en Klazienaveen. De Bladderswijk vormt de oostelijke -, het Van Echtskanaal de zuidelijke - en de lintbebouwing van Erica de westelijke begrenzing. Het betreft een akkerbouwgebied met tamelijk grote hoogteverschillen.

De bruto omvang is circa 400 ha. De afstand tot het glastuinbouwgebied Klazienaveen is 4 tot 7 km, de afstand tot glastuinbouwgebied Erica 2 tot 5 km. De locatie is aansluitend aan de kern Erica, en op gemiddeld 3 km afstand van centrum Klazienaveen. De afstand tot de veiling bedraagt circa 6 - 9 km.

2. Infrastructuur en nutsvoorzieningen

Locatie 4 wordt extern op twee manieren ontsloten. De eerste is via de N37, afslag Klazienaveen, via bebouwde kom Klazienaveen. De tweede via de N37, afslag Nieuw Amsterdam, via de Verlengde Hoogetveensche Vaart en de bebouwde kom Erica. Bij ontwikkeling als glastuinbouwgebied zijn andere ontsluitingen denkbaar, bijv. een ontsluitingsweg parallel aan de N37 of een tunnel ter hoogte van de Verlengde Herendijk. De interne ontsluiting wordt gevormd door 3 secundaire wegen, lopend van noord west naar zuid oost.

Wat betreft de riolering lijkt aansluiting op het bestaande persleiding tracé mogelijk. Aansluiting op het elektriciteitsnet is in locatie 4 moeilijk in verband met de capaciteit van de aanvoer. Het aanleggen van infrastructuur voor gas, waterleiding en P.T.T. vormt geen onderscheidend probleem.

3. Interne verkavelingsmogelijkheden

Bij locatie 4 kan goed gebruik gemaakt worden van de bestaande ontsluitingsweg, noord-zuid en het wijkenpatroon. Dit resulteert in een verkaveling, waarbij nieuwe wegen in oost-west richting, haaks op de bestaande interne ontsluitingswegen worden aangelegd.

4. Waterhuishouding

Met uitzondering van de gronden gelegen hoger dan N.A.P. + 18,50 kan gesproken worden van een goede waterbeheersing in dit gebied. Momenteel is in dit gebied, het plan 'waterconservering veenkoloniale wijken' in voorbereiding. Deze conservering zal zorgdragen voor een grotere watercapaciteit binnen het gebied. Bij inrichting als glastuinbouwgebied is aanpassing van de waterbeheersing noodzakelijk, maar zal geen grootschalige extra investeringen vergen ten opzichte van andere gebieden.

5. Natuur en landschap

In het gemeentelijk netwerk zijn landschappelijke verbindingzones aangegeven langs het Van Echtskanaal en langs de oostzijde van Erica richting de Rieplas. Dit zijn punten van aandacht bij realisatie van glastuinbouw.

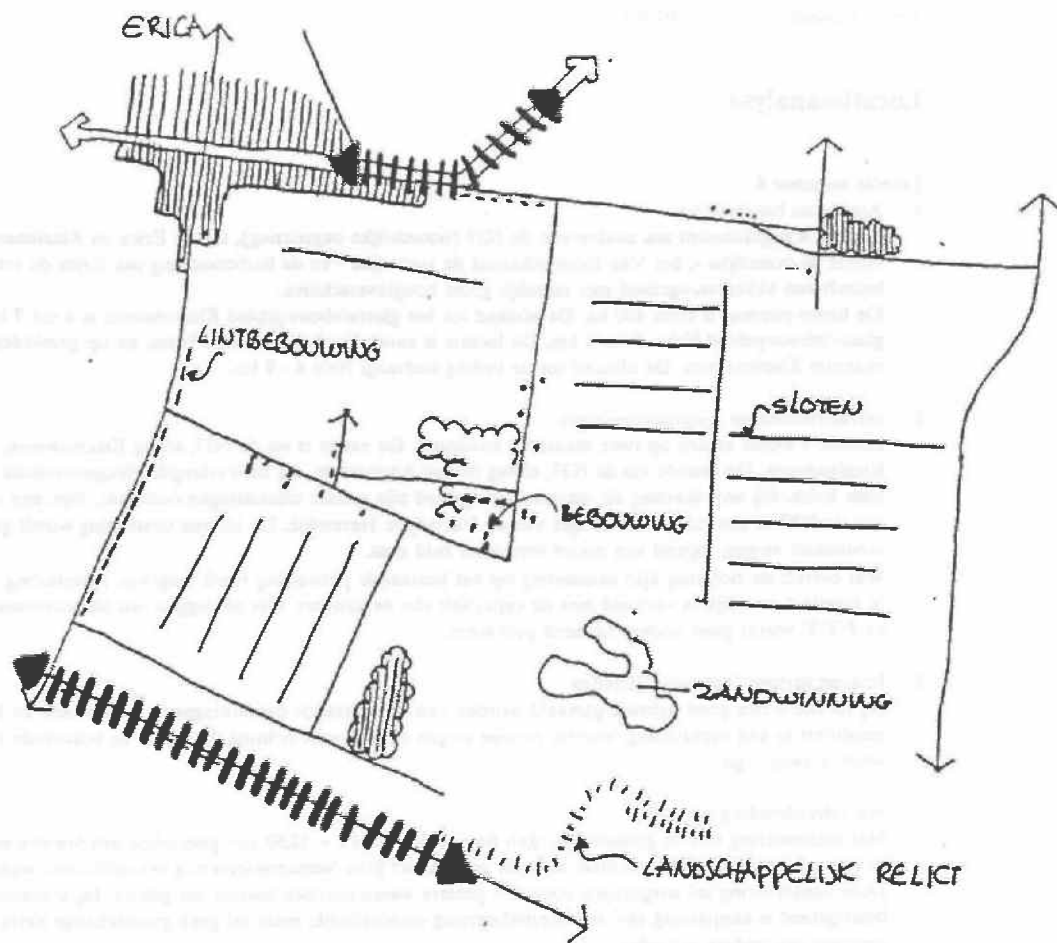
6. Overige bijzonderheden

Locatie 4 wordt langs de oost- en westzijde begrensd door karakteristieke lintbebouwing. De locatie is wat betreft zichtbaarheid vanaf de N37 gunstig gelegen.

Conclusies

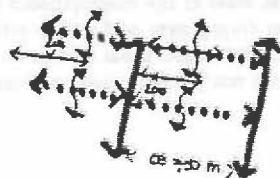
Locatie 4 is centraal gelegen tussen de bestaande glastuinbouwlocaties Erica en Klazienaveen. De Locatie ligt qua 'profilering' gunstig, nl. direct langs de N37. De bereikbaarheid is niet optimaal, maar er zijn mogelijkheden om dit te verbeteren. Door de landschappelijk 'kwetsbare' randen aan twee zijden (waaronder het dorpsgezicht op Erica) is niet het hele gebied voor glastuinbouw te benutten. De afstand tot de veiling is relatief kort. Een nadeel is dat de externe ontsluiting via de kommen Erica of Klazienaveen loopt. Bij ontwikkeling van het gebied zal dan ook gezocht moeten worden naar ontsluitingsmogelijkheden die de verkeersdruk op beide kernen niet verder belasten.

LOCATIE 5

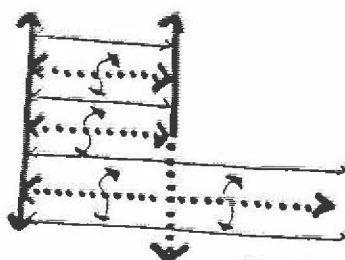

 ECOLOGISCHE VERBINDINGSZONE EN/OF
 LANDSCAPPELIJKE VERBINDINGSZONE

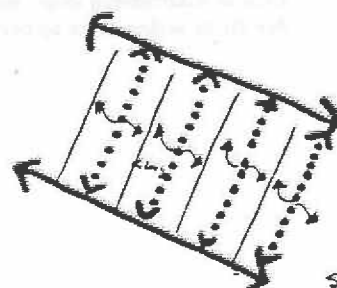
PRINCIPE INTERNE VERLAELING

S-west

S-east

S-zuid

- bestaande wegen
- nieuwe wegen
- bestaande waterlopen / wiften
- schuifverandering

Locatie-analyse

Locatie nummer 5

1. Algemene beschrijving

Locatie 5 is gesitueerd ten zuiden van de kern Erica, oostelijk van de huidige tuinbouwlocatie. De bruto omvang bedraagt circa 700 ha. Begrenzingsen zijn aan de noordzijde de Verlengde Hoogeveense vaart/Veenhoeksweg, aan de zuidzijde de ontsluiting parallel aan de Zuiderweg, aan de westzijde de lintbebouwing Pannekokendijk-Peelstraat en aan de oostzijde de Dordse Dijk. Het gebied is tamelijk heterogeen qua grondgebruik en heeft een goede grond. Naast grootschalige landbouw komt ook vollegrondstuinbouw voor alsmede enkele veredelingsbedrijven. Midden in locatie 5 komt een concentratie van bebouwing voor. Het gebied is hierdoor in drie deelgebieden (west, oost en zuid) op te splitsen. De afstand tot het glastuinbouwgebied Erica is circa 5 km. De afstand tot de bebouwde kom van Erica varieert van 1 tot circa 4 km. De afstand tot de veiling bedraagt circa 5 tot 10 km.

2. Infrastructuur & nutsvoorzieningen

De locatie is op twee manieren extern ontsloten. Vanaf de N37, afslag Klazienaveen, door het centrum van Klazienaveen, of vanaf de N37, afslag Nieuw Amsterdam, via de Verlengde Hoogeveense vaart, door kern Erica. De interne ontsluiting wordt gevormd door 3 noord-zuid verbindingen haaks op Hoogeveense Vaart. In 'lengterichting' vormen de Noordersloot en de ontsluitingsweg parallel aan de Zuidersloot de interne ontsluiting.

Wat betreft riolering lijkt aansluiting op het bestaand persleidingtracé mogelijk.

Aansluiting op de nutsvoorzieningen geeft in locatie 5 overwegend geen onderscheidend problemen.

3. Interne verkavelingsmogelijkheden

In locatie 5 kan het bestaande wijkenpatroon, met een onderlinge afstand van 200 à 250 m, goed als leidraad dienen bij de verkaveling. Haaks op de interne ontsluitingswegen kunnen de nieuwe ontsluitingswegen worden geprojecteerd. De locatie is door de opbouw gefaseerd te ontwikkelen. Speciale aandacht bij de verkaveling als glastuinbouwgebied vraagt de bebouwingsconcentratie in het midden, de lintbebouwing aan de westzijde en de aansluiting op de bebouwing van Erica.

4. Waterhuishouding

Er zijn geen beperkingen met betrekking tot vrije lozing.

5. Natuur en landschap

De Hoogeveense vaart (gedeeltelijk de noordelijke begrenzing van locatie 5) is in het gemeentelijk netwerk aangegeven als landschappelijke verbindingzone. Het Dommerskanaal (zuidelijke begrenzing van de locatie) wordt als een te ontwikkelen ecologisch/landschappelijke verbindingzone beschouwd.

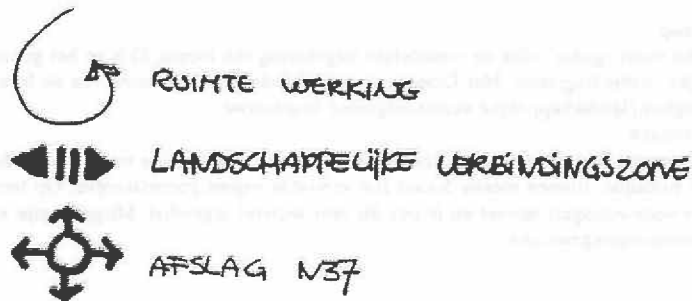
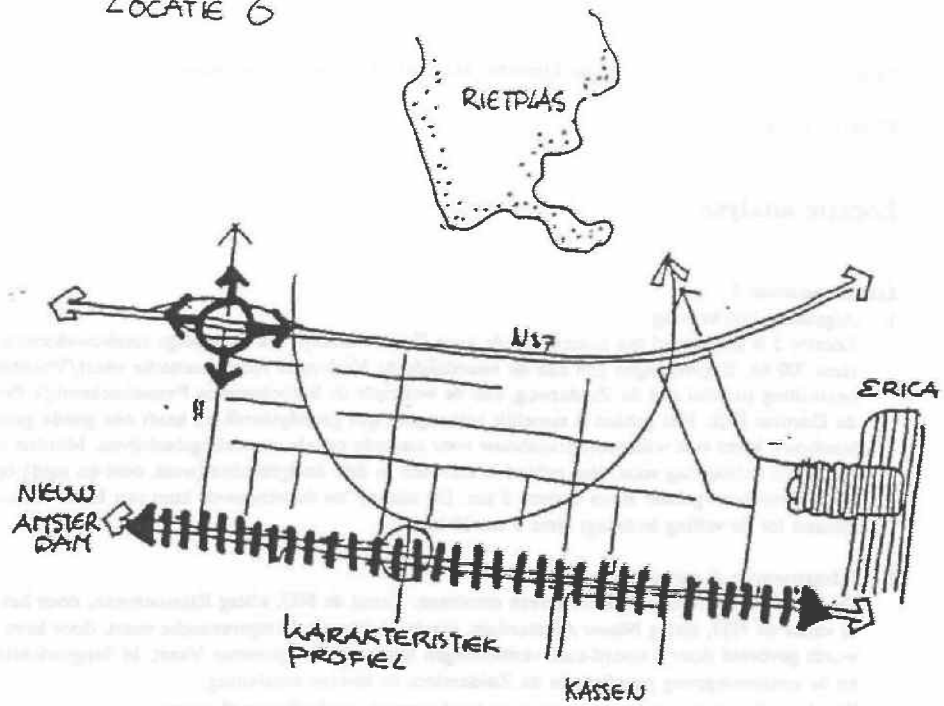
6. Overige bijzonderheden

Speciale aandacht vragen de lintbebouwing Erica - Amsterdamse Veld aan de westzijde en de ecologische verbindingzone aan de noord- en zuidzijde. Binnen locatie 5-zuid zijn vervuilde wijken geconstateerd. Op basis van analyseresultaten worden de risico's voor volksgezondheid en milieu als zeer beperkt ingeschat. Mogelijk zijn er wel beperkingen ten aanzien van de teelt van consumptiegewassen.

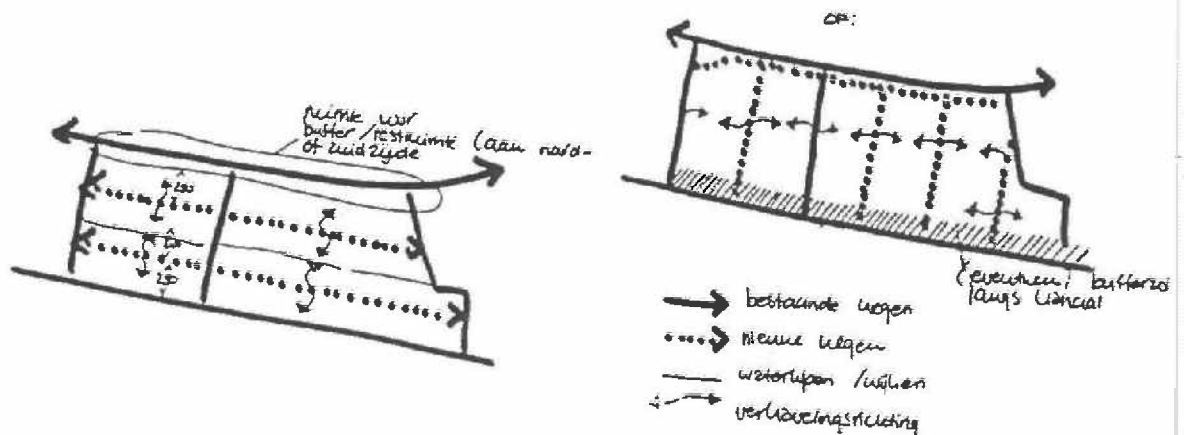
Conclusies

Locatie 5 is door de ruimtelijke opbouw te faseren in drie delen. De afstand tot de veiling is relatief klein. De externe ontsluiting is minder gunstig, nl. door de kernen Erica of Klazienaveen. Als negatief aspect dient de vervuiling van twee wijken in het zuidelijk deel te worden opgemerkt. Verder kent het gebied geen duidelijke ruimtelijke afbakeningen. Ontwikkeling als glastuinbouwgebied betekent een sterke 'verstedelijking' in een nu nog open, relatief 'onontgonnen' gebied.

LOCATIE 6

PRINCIPE INTERNE VERLADELING

Project : Zuidoost-Drenthe, een toekomst voor glastuinbouw
Projectnummer : 07059

Bijlage 1

Blad 6

Locatie-analyse

Locatie nummer 6

1. Algemene beschrijving

Locatie 6 is gesitueerd ten noorden van glastuinbouwgebied Erica tussen de N37 (noordelijke begrenzing) en de Verlengde Hoogeveense Vaart (zuidelijke begrenzing). De westelijke begrenzing wordt gevormd door de Nieuwe Amsterdamse straat, de oostelijke grens door de Veenschapswijk. De bruto omvang bedraagt circa 150 ha. Het gebied heeft relatief sterke hoogteverschillen.

De locatie sluit aan op het glastuinbouwgebied, met een maximale afstand van circa 3 km (gescheiden door Verlengde Hoogeveense Vaart).

De afstand tot de kern Erica bedraagt circa 1 km.

2. Infrastructuur & nutsvoorzieningen

De externe ontsluiting is vanaf de N37, afslag Nieuw Amsterdam (direct aan afslag liggend). De interne ontsluiting wordt gevormd door 3 noord-zuid verlopende wegen, haaks op de Verlengde Hoogeveense vaart.

Wat betreft de riolering is aansluiting op het bestaand persleidingtracé mogelijk. Aansluiting op de nutsvoorzieningen vormt in deze locatie geen onderscheidend probleem.

3. Interne verkavelingsmogelijkheden

Indien uitgegaan wordt van het bestaande wijkenpatroon ontstaat bij de verkaveling ten behoeve van glastuinbouw veel restruimte langs de noord- of zuidzijde (uitgaande van de standaard maat van 200 m breedte bij 250 m diepte). Indien het nieuwe wegenpatroon haaks op de Verlengde Hoogeveense Vaart wordt gesitueerd, kan een optimalere verkaveling worden verkregen. Het wijkenpatroon is dan slechts beperkt bruikbaar. Dit betekent echter een eenzijdig bebouwde weg, wat economisch gezien ongunstig is. ('Veel weg voor relatief weinig tuinbouwkavels').

4. Waterhuishouding

Het is een vrijwel geheel bemalen gebied, dat via twee gemalen loost op de Verlengde Hoogeveense Vaart. De waterbeheersing in het gebied zal mede dienstbaar gemaakt worden voor het toekomstig waterrecreatiegebied Emmen-zuid (de Rietplas).

5. Natuur en landschap

Aan de westzijde van locatie 6 is de ecologische verbindingszone tussen het Noord Bargerbos en het kleinschalig landschap ten zuiden van Zandpol geprojecteerd. Deze zone volgt globaal het beekdal van de Steenstroom. Aan de zuidzijde vormt de landschappelijke verbindingszone langs de Verlengde Hoogeveense vaart de begrenzing van de locatie.

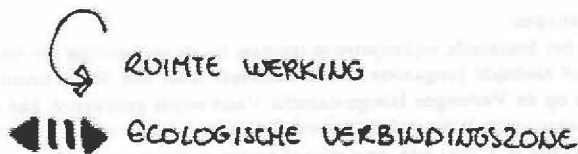
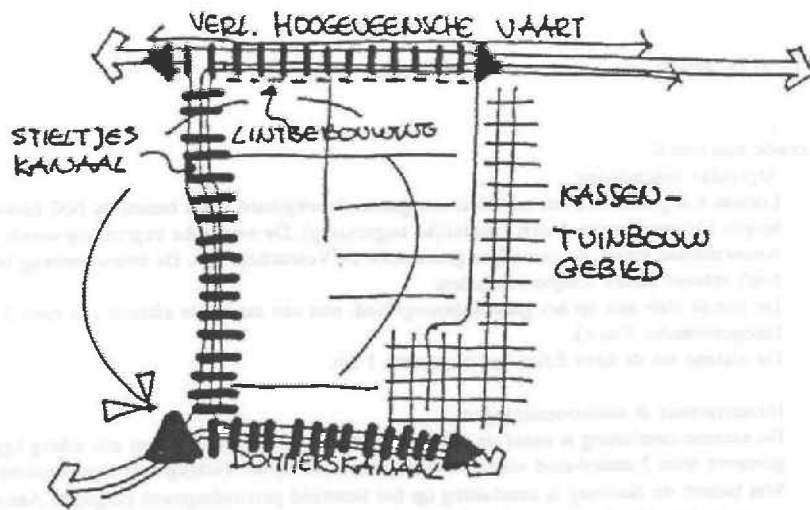
6. Overige bijzonderheden

Aan de zuidzijde komt karakteristieke lintbebouwing en beplanting voor langs de Verlengde Hoogeveense vaart.

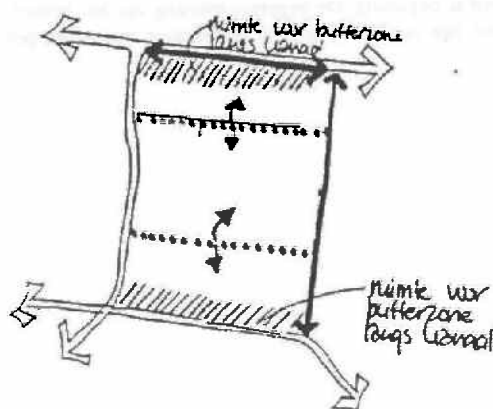
Conclusies

Locatie 6 is goed bereikbaar (direct aan een afslag gelegen) en zichtbaar vanaf de N37 en op een relatief korte afstand van de veiling. De interne verkaveling van het gebied is ongunstig. De beperkte omvang van het gebied in relatie met de kosten die gemaakt moeten worden om het in te richten, zijn per ha vrij hoog in vergelijking met ander gebieden.

LOCATIE 7

PRINCIPE INTERNE VERLAEUING

- bestaande wegen
- nieuwe wegen
- waterlopen / kanalen
- ↔ verkeerslijnscheiding

Project : Zuidoost-Drenthe, een toekomst voor glastuinbouw
Projectnummer : 07059

Bijlage 1

Blad 7

Locatie-analyse

Locatie nummer 7

1. Algemene beschrijving

Locatie 7 is gesitueerd ten westen van- en aansluitend op het glastuinbouwgebied Erica. Dit vormt de oostelijke begrenzing. De westelijke begrenzing wordt gevormd door het Stieltjeskanaal, de noordelijke door de verlengde Hoogeveense vaart en de zuidelijke begrenzing door het Dommerskanaal. De bruto omvang is circa 150 ha. De afstand tot zowel Erica als Nieuw Amsterdam bedraagt circa 2 km.

De afstand tot de veiling bedraagt circa 4 à 5 km.

2. Infrastructuur & nutsvoorzieningen

De externe ontsluiting is vanaf de N37, afslag Nieuw Amsterdam, via de Nieuw Amsterdamse straat, langs Verlengde Hoogeveense Vaart. De interne ontsluiting is beperkt en bestaat uit één secundaire weg in de oost-west richting, die wordt doorgetrokken.

Wat betreft de riolering lijkt aansluiting op het bestaande persleidingentracé een mogelijkheid, alsook de aanleg van een nieuw tracé. Aansluiting op de nutsvoorzieningen is in locatie 7 geen onderscheidend probleem.

3. Interne verkavelingsmogelijkheden

Bij verkaveling ten behoeve van glastuinbouw biedt het bestaande wijkenpatroon goede aanknopingspunten.

4. Waterhuishouding

Het gebied is vrijlozend via een onderleider in het Dommerskanaal. Watert af (met berekende landbouwkundige afvoer) op (kwetsbaar) systeem van het Kanaal A.

Bij verdere uitbreiding van de glastuinbouw zal de waterafvoer een probleem vormen, gezien de geringe afvoercapaciteit. Oplossing van dit probleem zal hoge investeringen vergen, of in de realisatie van een afvoergemaal, of in reservering van grondoppervlak voor waterbuffering binnen het gebied.

5. Natuur en landschap

Aan de westzijde is er een natie ecologische verbindingszone NO langs het beekdal van de Sleenerstroom geprojecteerd. Aan de noord- en zuidzijde bevinden zich de te ontwikkelen verbindingszones langs de kanalen (Gemcentelijk netwerk).

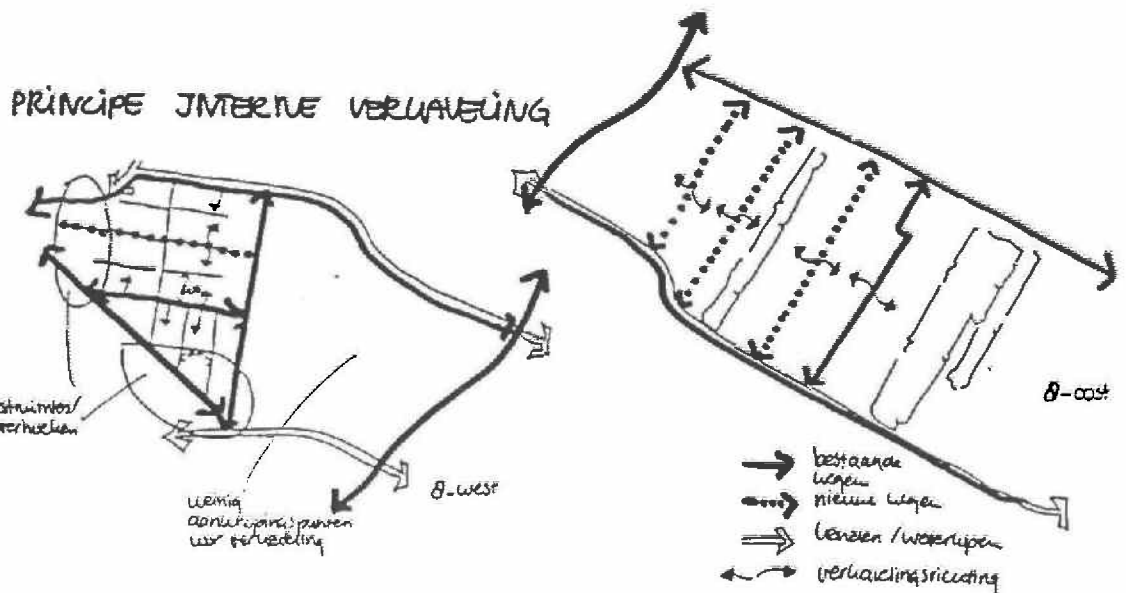
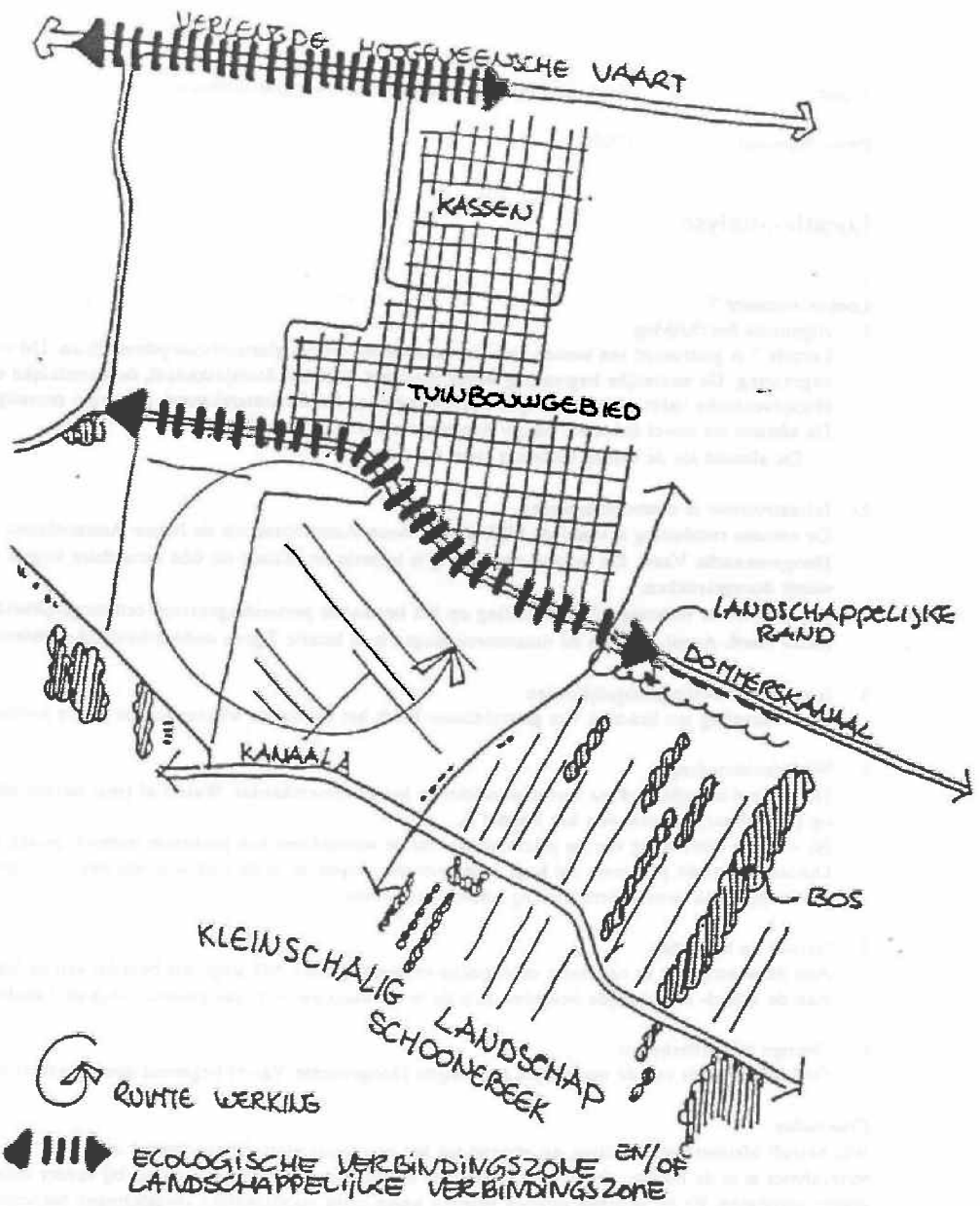
6. Overige bijzonderheden

De locatie wordt aan de noordzijde (verlengde Hoogeveense Vaart) begrensd door karakteristieke lintbebouwing.

Conclusies

Wat betreft afstand tot de veiling, en afstand tot het bestaande glastuinbouwgebied is locatie 7 gunstig gesitueerd. De waterafvoer is in de huidige situatie een probleem en zal in de toekomstige situatie bij verder uitbreiding met glastuinbouw verder toenemen. Er zal gekeken moeten worden welke extra noodzakelijke investeringen hiervoor nodig zijn.

LOCATIE 8

Locatie-analyse

Locatie nummer 8

1. Algemene beschrijving

Locatie 8 is gesitueerd ten zuiden van het glastuinbouwgebied Erica, in de gemeente Schoonebeek. Het gebied wordt begrensd door het Dommerskanaal in het noorden, het Kanaal A en de schuine Grap in het zuiden en de Dordse weg in het oosten.

De bruto omvang is circa 500 ha, waarvan 100 ha in Emmen en 400 ha in Schoonebeek is gelegen. De locatie is aansluitend aan het glastuinbouwgebied Erica, gescheiden door het Dommerskanaal.

De afstand tot de kernen Schoonebeek en Erica bedraagt circa 3 km.

De afstand tot de veiling is circa 5 a 10 km.

De locatie is onder te verdelen in twee gebieden, het westelijke, grootschalige deel, en het oostelijke, kleinschalige deel.

2. Infrastructuur & nutsvoorzieningen

De externe ontsluiting is vanaf de N37, afslag Nieuw Amsterdam, via de kern Nieuw Amsterdam en het lint Zandpol. Een alternatief is via de kern Erica en Pannekoekendijk.

De interne ontsluiting van het gebied wordt gevormd door de weg Schoonebeek-Nieuw Amsterdam.

Wat betreft de riolering is een nieuw persleidingentracé nodig. Aansluiting op de nutsvoorzieningen is in locatie 8 geen onderscheidend probleem.

3. Interne verkavelingsmogelijkheden

In het westelijk deel biedt het bestaande verkavelingspatroon weinig houvast voor een nieuwe verkaveling. Door de vorm van het westelijk deel bestaat het gevaar voor veel 'restruimtes'. Voor het oostelijk deel biedt een ontsluiting in noord-zuid richting qua afmetingen van het gebied de beste mogelijkheden.

4. Waterhuishouding

Het gehele gebied loost op natuurlijke wijze op Kanaal A. Het westelijk deel behoeft bij een verkaveling t.b.v. glastuinbouw mogelijk bemaling. Dit zal mede afhangen van de te verbeteren afvoercapaciteit van Kanaal-A naar het Stieltjeskanaal.

5. Natuur en landschap

De ecologisch/landschappelijke verbindingzone langs het Dommerskanaal, volgens het concept gemeentelijk netwerk van de gemeente Emmen, begrenst de noordzijde van de locatie. De locatie grenst aan de oostzijde aan het natuurgebied Barger-Oosterveen en aan zuidzijde aan heide- en hoogveenbebouwingen.

6. Overige bijzonderheden

Locatie 8 ligt vrijwel geheel in de gemeente Schoonebeek, de westelijke punt behoort tot de gemeente Emmen.

In locatie 8 zijn verontreinigde wijken geconstateerd. Met het saneren van deze wijken zal tijd gemoeid zijn. Hiermee moet in de fasering rekening gehouden worden. Bij eventuele inrichting als glastuinbouwgebied kan langs de waterlopen en wegen het bosstroken-karakter behouden blijven. Dit biedt aanknopingspunten voor ecologische en/of recreatieve verbindingen.

Conclusies

Locatie 8 is op relatief grotere afstand gelegen ten opzichte van de N37, verkeersstromen dienen via de kernen Erica of Nieuw Amsterdam te lopen. Voor een verbeterde ontsluiting is er een idee. Hierbij is een weg geprojecteerd langs de kern Zandpol en het Stieltjeskanaal naar het noorden, aansluitend op de afslag N37 Nieuw Amsterdam. Dit idee zal nader bestudeerd moeten worden door betrokken gemeenten.

De interne ontsluitingsmogelijkheden van het gebied zijn relatief ongunstig, er is relatief veel weg nodig om het gebied optimaal te ontsluiten.

Voor wat de riolering betreft moet rekening worden gehouden met de aanleg van een nieuwe persleiding.

Voor wat locatie 8-west betreft is er sprake van verontreinigde gedempte wijken. Dit is gebleken uit een oriënterend onderzoek dat is uitgevoerd in opdracht van de provincie (bron). In het meest westelijke deel ligt één wijk (nummer 28 in de provinciale inventarisatie) waarbij sprake is van een lichte verontreiniging, sanering is niet noodzakelijk. Bij een planmatige ontwikkeling geeft dit geen enkele belemmering voor de ontwikkeling van glastuinbouw. Voor de oostelijke helft van locatie 8-west geldt dat een iets groter aantal wijken verontreinigd is. Momenteel worden deze wijken (nummers 1 t/m 5) in opdracht van de provincie nader onderzocht. Gegevens over de aard en de ernst van de verontreiniging komen in het najaar van 1993 beschikbaar. Op dat moment zal nadere planvorming voor dit deel plaatsvinden. Indien de wijken 1 t/m 5 niet gesaneerd worden in het kader van de IBS zal bekeken moeten worden wat de verdere gebruiksmogelijkheden zijn van het gebied. Locatie 8-oost is van zodanige omvang dat glastuinbouwontwikkeling hier op grote schaal mogelijk is. Op een tweetal plaatsen zijn in de locatie 8-oost vervuilde gedempte wijken geconstateerd (nummers 7 en 14). Deze twee wijken zijn inmiddels door de provincie op de lijst van te saneren bodemverontreinigingen (IBS-lijst) geplaatst. Het streven van de provincie is er op gericht deze wijken op z'n vroegst in 1995 te saneren. Hiermee zou locatie 8-oost, voor zove bekend, in z'n geheel geschikt zijn voor eventuele glastuinbouw.

Gezien de genoemde vervuilingssituatie lijkt een gefaseerde uitbreiding in dit gebied de beste oplossing. Hierbij zal een eerste uitbreiding in de westpunt van deze locatie plaats kunnen vinden.

Bijlage 2

Locatiecommentaar nutsbedrijven + PTT

Lokatie commentaar: IJsselmij, E.G.D., Gasbedrijf, Waterleidingbedrijf, P.T.T.

Lokatienummer	IJsselmij	E.G.D.	Gasbedrijf	Waterleidingbedrijf	P.T.T.
1 West	buiten het gebied	geen probleem	geen probleem	geen probleem	geen probleem
1 Oost	buiten haar gebied	geen probleem	geen probleem	geen probleem	geen probleem
2	buiten haar gebied	geen probleem	geen probleem	geen probleem	geen probleem
3	aansluiting mogelijk	buiten haar gebied	geen probleem	geen probleem	probleem i.v.m. capaciteit
4	probleematisch t.a.v. aan- en afvoer	buiten haar gebied	geen probleem	geen probleem	probleem i.v.m. capaciteit
5	goed mogelijk	buiten haar gebied	geen probleem	geen probleem	geen probleem
5 West	goed mogelijk	buiten haar gebied	geen probleem	geen probleem	geen probleem
5 Oost	goed mogelijk	buiten haar gebied	geen probleem	geen probleem	geen probleem
5 Zuid	goed mogelijk	buiten haar gebied	geen probleem	geen probleem	moelijk i.v.m. capaciteit
6	aansluiting mogelijk	buiten haar gebied	geen probleem	geen probleem	moelijk i.v.m. capaciteit
7	aansluiting mogelijk	buiten haar gebied	geen probleem	geen probleem	probleem i.v.m. gebiedsscheiding
8 West	goed mogelijk	buiten haar gebied	geen probleem	geen probleem	probleem i.v.m. gebiedsscheiding
8 Oost	goed mogelijk	buiten haar gebied	geen probleem	geen probleem	geen probleem
Bijzonderheden:					geen probleem

Bijzonderheden:

- 1 Het waterleidingbedrijf zal voor alle locaties forse investeringen dienen te plegen om een net aan te leggen voor bedrijfswater. Met name de dimensionering is van belang. Hiervoor is het nodig om in een zo vroeg mogelijk stadium de ontwikkeling te kennen.
- 2 Ook voor de P.T.T. is het van belang een goede planning van de ontwikkeling van een locatie te kennen. Voor hen is het dan geen probleem hiervoor de infrastructuur te optimaliseren.
- 3 Voor de IJsselrij is in het geval van de realisatie van een centrale warmte - kracht koppeling van belang dat de locaties zo dicht mogelijk bij deze bron zijn gelegen. Voor hen is in dit geval 5, 5w, 5o en 5z, interessant
- 4 De E.G.D. werkt momenteel met het verhuren van individuele W.K. stations van ca. 1000 KVA. Dit is tot op heden een goed en flexibel systeem gebleken. Ook bij verdere ontwikkeling van het gebied denkt men in eerste instantie aan deze methode.

Aanwezige:

Dhr. Meffers (P.T.T.)
Dhr. Mennink (Jaselmij)
Dhr. Smits (Waterleiding Drenthe)
Dhr. Tammenga (Gasbedrijf E.G.D.)
Dhr. Wessel (electiciteitsbedrijf E.G.D.)
Dhr. Meijer (Gemeente Emmen)
Dhr. Albrechts (Gemeente Emmen)
Dhr. Bodewes (Oranjewoud)

Hoofdkantoor
Kon. Wilhelminaweg 1/11
Postbus 24
8440 AA Heerlenveen
Telefoon: 05130-34567
Telefax: 05130-33353

District Noord
Kon. Wilhelminaweg 1
Postbus 24
8440 AA Heerlenveen
Telefoon: 05130-34567
Telefax: 05130-33353

District Oost
Keulenstraat 3
Postbus 321
7400 AH Deventer
Telefoon: 05700-79444
Telefax: 05700-37227

District Midden
Wisselweg 1
Postbus 10044
1301 AA Almere-Stad
Telefoon: 036-5396411
Telefax: 036-5336189

District Zuid
Beneluxweg 7
Postbus 40
4900 AA Oosterhout
Telefoon: 01620-87000
Telefax: 01620-51141

District West
Rinum Quadrant 1
Capelle a/d IJssel
Postbus 6590
3009 AN Rotterdam
Telefoon: 010-4477744
Telefax: 010-4477747

Laboratoria
Onthazerkerkweg 138
Onthuis
Postbus 439
1970 AK IJmuiden
Telefoon: 02550-34734
Telefax: 02550-36128